

A parcellázás mint demokratikus és radikális programmpont?*

Írta: Dr. Pikler J. Gyula.

Az utóbbi időben sűrűen felhangzó demokratikus és radikális megnyilatkozásokból és programtervezetekből úgy látszik, hogy a parcellázást úgy a demokrata és radikális vezetők, mint a polgárságnak demokratikus és radikális vezérletre váró része teljes jóhiszeműséggel obligát demokratikus és radikális programmpontnak tekintik. Micsém lehet tévesebb ennél. A felületes látszat nagyon csal ebben a kérdésben. A tény az, hogy a parcellázás lényegében nem demokratikus követelmény, hanem a jogfosztottak egyik és pedig éppen a kisebb részének a jogfosztottak másik, és pedig nagyobb részének a rovására és terhére történendő protegálása és a társadalom legfontosabb és legégetőbb kérdésének: a földkérdésnek, ill. a megszolgáltatlan földjáradék kérdésének nemcsak hogy nem radikális megoldása, hanem ellenkezőleg még további bonyolítása, legalább is hamis térre tolása.**

Hogy megítélhessük, milyen hatással van a parcellázás a társadalom legégetőbb és legalapvetőbb kérdésére: a földkérdésre, előbb tudnunk kell, mik a bajai a jelenlegi földjognak, a jelenlegi földbirtokrendszernek. Mindenekelőtt tisztában kell lennünk e célból avval, hogy a földre nemcsak az van utalva, aki közvetlenül műveli, hanem közvetve a társadalom minden tagja, az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, egyszóval kivétel nélkül minden foglalkozásnak minden (akár munkavevő, akár munkaadó) üzője és pedig akár városban, akár vidéken él, egyaránt földre van tehát utalva közvetve a társadalomnak és a nemzetnek kivétel nélkül minden tagja. A társadalom minden tagja fizet közvetve földjáradékot: lakásának, élelmének, ruházatának,

* Készségesen közöljük a kitűnő szerző e tanulmányát, bár az nem fedi a szerkesztőség álláspontját. Mert nem spekulatív meggondolások döntenek el radikális és szocialista pártoknak mit kell akarniuk, hanem reális életszükségletek és hatalmi viszonyok. Ahol milliók földet követelnek, különben itt hagyják az országot, ott e követelés elől reális politikát csináló párt ki nem térhet. *A szerkesztő megjegyzése.*

** Egy most aktuális szociálpolitikai kérdéshez hozzászólva, hangsúlyoznom kell, hogy fejtegetéseimnek semmi politikai célzata nincs, tisztán az eszmék teoretikus tisztázása érdekét célozzák. Dr. P. J. Gy.

minden életszükségletének az árban, amely áraknak a népesség szaporodásával és termelőképességének a növekedésével együtt növekedő magasbodása (a föld ismert automatikus értéknövekedése) kivétel nélkül mindenkit érint és mindig nagyobb arányban dézsmálja meg növekedő ellenszolgáltatás nélkül – a többiek munkájának eredményét. A földkérdés tehát az egész társadalom kérdése és nem, mint rövidlátó emberek hiszik, a parasztság kérdése. Ha én tehát a latifundiumos birtokát – akár kártérítéssel, akár kártérítés nélkül – felosztom 1000 vagy 10,000 paraszt között, úgy evvel az ezen ügyleten kívül állókkal semmi jót nem tettem, mert azoknak a helyzete semmivel sem válik jobbá azáltal, hogy termelő munkájuknak közvetve, földjáradék formájában, mint nagyobb mértékben elszedendő része egy vagy 10.000 emberre oszlik-e széjjel. Mintha valaki, akit egyetlenegy erős ember sarcol, erős hangon követelné, hogy őt ne egy erős ember sarcolja, hanem 20 kisebb erejű, akiknek együttes ereje azonban nagyobb, mint az egy erőse volt. Ami reám nézve fontos, az az, hogy *mennyit* vesznek el tőlem, de teljesen közömbös rám nézve, kiknek és hány embernek a javára fog tőlem munkám eredményének egy része elszedetni. A biztos csak az, hogy a földjáradék – a föld szaporíthatatlansága és ezért monopolisztikus természete folytán – a parasztságnak, ül. 1000 kisbirtokosnak a kezében éppúgy fog növekedni, mint ahogy a latifundiumos kezében növekedett. A tiszta földjáradékot és annak növekedését közvetlenül és közvetve a köz, a köznek szaporodása és a köznek a munkássága és fokozódó munkateljesítő képessége termeli és ezért a tiszta földjáradék és annak növekedése a közt illeti meg, amely megkövetelheti, hogy a közterheket a földnek a növekedő érték szerinti megadóztatása viselje, amelynek segítségével a termelő munkát sújtó és valamennyiünk mérhetetlen kárára bénító kereseti és fogyasztási adók csökkentessenek és így az élet mind tűrhetőbbé és könnyebbé váljék *mindenki számára* a megszolgáltatlan, úgynevezett „tiszta” földjáradék rovására. Amely intézkedés, vagy programszerű követelés a nemzetnek túlnyomó nagy többségét kihagyja a földjáradékban és annak automatikus növekedésében való részesedésből, az az intézkedés vagy az a program nem demokratikus, hanem osztályprogram, igazságtalan, az egyik ember jogos vagyonát a másiknak adja, vagy parcellázásról lévén szó: kiveszi A munkatermékeit B kezéből és odaadja C-nek. Radikális és demokratikus földprogram csak egy lehetséges: a munka és a munka termékeinek kivétel nélküli védelme a tiszta földjáradék, mint teljesen megszolgáltatlan vámszedés ellen, bárkik és bárhányan legyenek a mindinkább növekedő tiszta földjáradék szedői.

Hogy közös és egyenlő életfeltételünknek, a földnek, mint épen ezért ellenállhatatlan fensőbbiségű monopóliumnak megadóztatása nem jövedelme, hanem piaci értéke szerint történjék (Henry George alapkövetelménye) és hogy az így fokozatosan mind nagyobb mértékben beszedendő adók a kereseti és fogyasztási adóknak mind nagyobb csökkentésére fordítottassanak, azt indokolják a következő körülmények.

1. Az adók segítségével teljesített közszolgáltatások közvetlenül és közvetve a földjáradék emelkedését, a föld értéknövekedését eredményezik, akár egy ember kezében van a föld, akár ezerében. Igaz-

ságtalan tehát, hogy a földet nem bírok, munkatermékeik megdézsmálásával egyrészt földjáradékot fizessenek, másrészt adókat is a földjáradék közvetett emelésére. 2. Minden a termelésre kirótt adó (kereseti és fogyasztási adó) fokozza a termelés költségeit, ezáltal nehezebbé teszi a konkurens termelést, így bénítja a munkát csökkenti a kínálatot és így drágítja az életszükségleteket, drágasághoz vezet. Mennél nagyobb a kereseti és fogyasztási adó, annál bénítóbban hat, különösen az aránylag gyengébb erejű produkcióra, minél bénítóbb a hatása, annál nagyobb a terhet kibíró termelésnek áremelése, annál nagyobbá lesz a drágaság. A föld értékének a megadóztatása ellenben ellenkező eredményre vezet. Mennél nagyobb ez az adó, annál intenzívebben kénytelen a tulajdonos földjét kihasználni (miután a földet nem lehet eltüntetni és így az adó alól kivonni), annál több a munkaalkalom, annál több az életszükségletek termelése és kínálata és annál kisebb az életszükségletek ára. Óvatosabban kifejezve: a kereseti- és fogyasztási adók a termelés bénításának és így az árak emelkedésének (drágaság) *irányában* hatnak, a földértékadó a termelés fokozásának és így az árak csökkentésének *irányában* van hatással és ezért: a termelésre kivetett adók áthárulnak, míg a föld értékére kivetett adó, mint ahogy kivétel nélkül minden nemzetgazdaságtani autoritás tanítja: (J. Mill, A. Smith, Ricardo, H. George, A. Wagner stb.) és mint ahogy a magunk eszével is könnyen beláthatjuk, nem hárulhat át. Ez az egyedüli eszköze annak, hogy a köz munkája által termelt tiszta földjáradék és annak növekedése a köz javára essék (a kereseti és fogyasztási adók csökkentése révén), amit támogat az az érv is, hogy a föld és a természet kincsei általában nem emberi munka termékei, hogy tehát, aki földet kap vagy vásárol, akár sok, akár kevés földet, az magán-adószedési jogot, embertársai munkájában részesedési jogot kap vagy vásárol kisebb vagy nagyobb mértékben, amely jog anyagi értéke automaticæ növekedik a tulajdonos hozzájárulása nélkül.

De van-e más ilyen ingyen jövedelem is? Damaschke erre a kérdésre helyesen felel a következő példával. Tegyük fel, hogy valaki két fiának mindegyikére 100.000–100.000 koronát hagy örökségbe. Az egyik örökös gyárat alapít e pénzen. Evvel munkaalkalmat teremt és szükségleteket termel. Ha meggazdagszik, nem tehetette anélkül, hogy az általa és tőkéje segítségével végzett termelés embertársai helyzetét is valamelyes mértékben ne javította volna. A másik testvér földet vesz 100.000 koronáján. Bérbe adja, vagy akár, ha tetszik, parlagon hagyja, a földet heverni. De, ha 50 év múlva eladja földjét, a dolgok megszokott rendje szerint nyereséggel, néha $1^{x/2}$ -szeres, néha kétszeres, néha 10-szeres, néha, amire szintén van bőven példa, 100-szoros áron adja el, de akármennyivel gazdagszik így, embertársai életszükségleteit semmivel sem szaporította, mert a föld (amelynek kamatait közben bérbeadás által is beszédhette) semmivel sem változott, sem mennyiségben, sem minőségben, csak a vamszedési jog anyagi értéke nőtt minden ellenszolgáltatás nélkül. Ez az értéknövekedés pedig jogosan a közé, – a társadalomnak, a munkának azon az alapvető baján, hogy munkája eredményét: a növekedő földértéket elveszik tőle, semmit sem segít, ha a milliók szenvedéséből és nélkülözéséből fakadó ez az értéknövekedés kevesebb vagy több ember között oszlik meg. Ezen értéknövekedésbeni részesedésből

egyetlen-egy embert sem lehet kihagyni, mert az ő pusztja jelenléte, legtöbbször munkája és nélkülözése is, hozzájárult a föld értéknövekedéséhez.

Mit kell tehát követelnünk, ha valóban demokratikusak és radikálisak akarunk lenni. Követelnünk kell *mindnyájunk egyenlő anyagi érdekében*: a földbirtok értékének fokozatos megadóztatását és a kereseti és fogyasztási adók fokozatos csökkentését. (A fokozatosság által módot adunk arra is, hogy generációk egész sorának legyen ideje az új rendhez fokozatosan alkalmazkodni.) És ettől várhatjuk a termelés növekedését is valamennyiünk hasznára.

*

Hogy képzeljük azonban, tovább menve, a parcellázást? Úgy, hogy az állam járuljon hozzá a latifundiumos kártalanításához? Csak nem komolyan akarja valaki azt proponálni, hogy az állam (azaz mi többien) hozunk anyagi áldozatokat azért, hogy munkatermékeinknek a jövőben is ellenszolgáltatás nélkül elveendő része (a földértéknövekedés) A helyett B-é vagy több b-é legyen? Hogy megteremtsünk „egy erős kisbirtokososztályt” a magunk esetleg nagyobb kárára? Hogy anyagi áldozatokkal járjunk hozzá egy munkatermékeinket megdézsmálandó új, a réginél erősebb „osztály” megteremtéséhez? és ne tudjuk, hogy a föld, azaz a földjádék és a földértéknövekedés a miénk, kivétel nélkül és egyenlően valamennyiünké (adó alakjában) és a sok b-é joggal éppoly kevésbé, mint az egy A-é?

Vagy a maga erejéből vegye meg a béres a földet? Természetesen teljes piaci értékében? Ki gazdagodott akkor? A latifundiumos, aki teljes árban adta el földjét, illetve földjádékszedési jogát, vagy a béres, aki teljes értékben vette azt meg (akár készpénzben, akár részletfizetésre, tehát naiv számítás szerint kevesebbért), vagy a köz, tehát mi többien lettünk-e gazdagabbakká avval, hogy földjádék-szedési jog és a megfelelő készpénz helyet cseréltek? Ha ellenben földértékadókat szedünk, akkor a növekedő értékek visszakerültek az azt termelt köz jogos birtokába és ezenfelül gazdagodtunk valamennyien az adó nyomán járó intenzívebb műveléssel.

De menjünk még tovább. Kimondjuk, hogy a földtulajdont és földértéknövekedés magántulajdonban bírását egyébként jogosnak és célszerűnek tartván, – köteles A az ő földjéből B.-nek eladni az ezáltal kijelölt részt egy C által megállapított áron? Valóban azt hiszi valaki, hogy demokratikus dolog egy jogot egyfelől elismerni, másfelől kényszerrel megszüntetni? Vagy, szigorúan véve az elvet: a latifundiumos nem tartozik a demokratikus elvek, a jogos birtok háborítatlansága elvének a keretébe (mert ha a földértéknövekedés birtoklása jogos a kisbirtokosra, úgy jogos a latifundiumosra nézve is) és az alapvető jogelvek ő reá nem vonatkoznak? Ellenben a demokratikus földértékadóknak nem a földbirtokos változó személyével van dolga, sem

* Némely programtervezet félénken úgy kerüli meg egy szóval ezt a nehézséget, hogy „a parasztokat *olcsón* kell földhöz juttatni.” Mit tesz az, hogy „olcsón?” Elismerjük a földjádék jogát általában (ez benne van ipso facto a parcellázás koncepciójában), de az egyik ember köteles legyen azt „olcsón”, azaz a piaci áron alul, odaadni a másiknak? Milyen konfüziója az elveknek!

birtokterületének személy szerinti változásával, hanem magával a változatlan területű földdel, bárhogy oszljék is az meg; a demokratikus földértékadó de jure nem korlátoz senkit bármennyi föld birtoklásában, csak fizesse meg a többieknek a bérérték adóját. Ellenben korlátozza de facto, mert mennél magasabb, annál kevésbé érdemes és annál kevésbé lehet olyan földet tartani, amelyet a birtokos nem használhat ki vagy maga, vagy másokkal méltányosan szövetkezve. A bérérték szerinti adó tehát tényleg parcellázásra vezet, de nem jogsértés és jogtalan kényszer segítségével, hanem a földjáradék és a földjáradéknövekedésnek az arra teljes joggal igényt tartó köznek kezébe való átvitelével, tehát egy eddig figyelmen kívül maradt természetes és elidegeníthetlen jognak az érvényesítésével.

Továbbá: mi lesz, ha A latifundiumos, aki jogtalan jogi kényszer folytán eladta B, C, D és E béresnek a földje egy részét, egy idő múlva, más nap, vagy a rákövetkező évben a piaci nyomás segítségével ugyanannyi vagy még több földet vásárol össze F, G, H stb. kisbirtokostól? Mi akadályozza meg a régi állapotok visszaállítását? A földértékadó alkalmazásánál ez teljesen közömbös, mert a köz így a maga részét épp úgy megkapja az egy birtokostól, mint a tíztől és az értékadó, amennyire nagy, annyira gátolja azt, hogy valaki annyi földet tartson tulajdonban, amennyit nem bír intenzívebben kihasználni, mintha a föld felaprózott birtokban volna. A társadalom közös és egyetlen érdeke pedig a lehető intenzív kihasználás és az általa termelt földjáradék közbirtokba vétele földértékadó alakjában lehető nagy mértékben. A földértékadó tehát a köz érdekében, a nemzet minden egyes tagja érdekében történő, a földet, a földértéket és a földjáradékot mint jogos *adó-tárgyat* érintő intézkedés, tekintet nélkül a változó birtokosra, míg a parcellázás a köz érdekét teljesen figyelmen kívül hagyó, csak egyes *személyek* érdekében történő parciális intézkedés, tehát lényegében nem generális és ezért nem is demokratikus és mint láttuk, nem is radikális intézkedés, mert a régi állapotok visszatértét nem gátolja és nem is gátolhatja.

Egyoldalúlag protektív intézkedés eo ipso nem demokratikus. A parcellázás gondolata pedig már azért is egyoldalú, mert a nemzet földjének éppen a legértékesebb és legdrágább részére nem vonatkozik és nem vonatkozhatik. Magyarországnak legdrágább földje az, amelynek $\frac{1}{8}$ katasztrális holdja (körülbelül 200 négyszögöl) 27a millió koronába kerül. Ez a föld a főváros közepén fekszik (ahol az egyik telek az utolsó időben négyszögölenként 12.500 koronájával lett eladva). Ezt a 200 négyszögölnyi földdarabka birtokához fűződő óriási földjáradékszedési jogot,* amely a köz munkája által teremtett, amely ezelőtt 50 évvel bizonyára nem ért többet 10.000-20.000 koronánál és amelynek 50 év múlva, a dolgok természetes továbbfejlődésével, 5 milliót kell érni, a főváros népessége teremtette meg, de épp úgy hozzájárult megteremtéséhez és fog járulni további növekedéséhez a vidék népessége: a bácskai béres, az erdélyi kecskepásztor és a vidéki mezőváros minden iparos stb. stb. a maga létezésével és szaporodásával, épp úgy, mint ahogy a fővárosi ember

* Meg kell jegyezni, hogy több millió koronányi telekbirtok egyáltalán nem ritkaság a fővárosban. Csak a legfeltűnőbb példák egyikét ragadtam ki.

hozzájárult a maga létezésével és munkájával a bácskai, az erdélyi stb. termőföld értékéhez és értékének növeléséhez és a 200 négy-szögöl múlt és jövő járadékának liquidálásában a forgalom kölcsönössége folytán közvetve épp úgy résztvesz a vidéki népesség, mint ahogy a fővárosi népesség segít közvetve liquidálni a vidéki földjáradékot. Meg volna-e oldva a 2½ millió koronát érő földdarabka a közt illető járadékának a kérdése azáltal, hogy az erdélyi móc, a bácskai béres, a hernádotcai cipész, az óbudai szatócs és a külső váciúti gyári munkás a parcellázás „demokratikus és radikális” elvénél fogva kinéznének maguknak a Kossuth Lajos-utcai 200 négy-szögölből mindegyik néhány négyzetcentimétert és élveznék a jövő értékemelkedést a többieknek változatlan nagyságú rovására? Vagy mások a demokratikus és radikális alapelvek a városi földjáradék élvezeténél, mint a vidékiénél? A földjáradék nem épp úgy megszolgalatlan nyereség a vidéken, mint a városban? A kérdést itt is csak a földértékadó oldja meg, amely egyformán részelteti az egyéb adók megfelelő csökkentése által a nemzet minden tagját a közösen termelt földértékben és földjáradékban.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a különbség a felosztás technikai nehézségein múlik. A vidéki parcellázást gyakorlatilag elképzelve szintén nehézségekről nehézségekre jutunk mind nagyobb mértékben. Megszabjuk a földbirtoklás maximumát? 2000-5000 vagy 10.000 holdban? Azt képzeljük, hogy 100.000 vagy 300.000 holdas latifundiumosaink birtokából* 298.000 vagy 295.000 vagy 290.000 hold parcelláztassék? Miből törleszthetné a vevő, ha a föld tényleges piaci árát adja meg – pedig a dolog természeténél fogva rendszerint többet ad érte – a részleteket egyébből, mint a földjáradék növekedéséből, a termékek növekedő árából, azaz a többiek bőréből? Hogyan szabjuk meg, hogy a parcellázás egy-egy nagybirtok melyik részét kívánhassa? Kinézhesse magának a televényföldeket és otthagyhassa a szikes részeket? Elkívánhassa a szántóföldet és otthagyhassa a legelőket? Parcellázhassa a réteket és otthagyhassa az erdőket és a sziklákat? Kihásíthasson egy darabot a nagybirtok közepén vagy csak a széli részekre legyen igénye? Lehetséges-e moraliter és realiter a dolgoknak, az áraknak és a területeknek olyan pártatlan elbírálása, hogy vagy a parcellákat adón vagy a parcellákat vevőkön világos kár és igazságtalanság ne történjék? Vagy nem esik-e ismét, tisztán elvi szempontból tekintve, a parcellázott nagybirtokosokon esetleg történt igazságtalanság szintén a demokrácia és a radikalizmus rovására? (Ezt azonban nem is szükséges tovább taglalni, mert minden kár és igazságtalanság a gyakorlatban bizonyára nem a nagybirtokoson, hanem a parcellát így vevő kisemberen fog esni.) Minthogy azonban a tételes törvény nem sorolhatja fel az esetről-esetre változó körülmények millió változatait, kénytelen oly tágra, jobban mondva, oly szűkre szabni rendelkezéseit, hogy a gyakorlatban ez a rendelkezés ott, ahol tényleg törvényerővel foganatba vétetett (pl. Angliában), a nagy garral hirdetett szociális perspektívához képest eddig elenyésző és a közállapotokon, az általános drágaságon, a munkanélküliségen

* Az sem tehet az elvre nézve különbséget, vajjon egy nagybirtok köztagban van-e vagy többen?

és a szegénységen (a végtelen perektől eltekintve) mitsem változtató eredményekre vezetett.*

Mint ahogy más eredmény nem is várható egy az alapvető jogrendszerbeli hibát és a társadalom legégetőbb kérdésének: a munkának rovására megszolgáltatlan jövedelmet nyújtó földjáraadéknak lényegét teljesen elhanyagoló koncepciótól. Ha akár 10.000, akár 100.000 béres földhöz jut úgy, hogy a teljes piaci árt megadja érte, úgy ez nem demokratikus rendszer, hanem lényegében kereskedelmi magánügylet, amely a köz munkája által termelt földérték emelkedésnek magánkézbe jutásából álló hibás jogrendszeren nem változtat semmit. Egyes embereknek vagy vidékeknek a parcellázás folytán esetleg beálló felvirulása nem alapulhat másan, mint millióknak fokozott, de rejtve maradt nyomorúságán. Hol marad így a többi millió béresnek joga a földjáraadékra, hol marad a sok milliónyi ipari munkásságnak és hol marad a termelő munkának általában éppoly alapos joga az általa közvetve termelt földértéknövekedésre? Mindezek bátran kivándorolhatnak Amerikába, úgy hogy az Amerikába vándorlás mértéke ugyanaz maradhat és a latifundiumosra ez most már nem is veszedelmes, mert neki sikerült földjét jó áron eladni és földjáraadékát készpénzre beváltani, sőt naivabb és jóhiszemű radikálisoktól még szobrot is kaphat érte. Mennél nagyobb az amerikai kivándorlás, annál nagyobb érdeke a latifundiumnak a parcellázás, ellenben a földértékadó mindig az egész nemzet érdekét szolgálva, a kényszerű intenzívebb kihasználással szaporítja a munkaalkalmat és a munkabért és így csökkenti a kivándorlást.

És mi az, amit kényszerű parcellázással megteremtünk? Kétségtelenül egy a nagy feudalizmusnál semmivel sem áldásosabb törpefeudalizmus. Mert az így nagyon kétes haszonnal megteremtett „erős parasztsztyá” csak úgy maradhat meg, ha áttér a feudális elsőszülöttségi rendszerre, ha parcellázás útján nyert 10 holdját mindig az elsőszülöttre nagyja, mert különben a harmadik vagy a negyedik generációban négyzetcentiméterekre kellene felosztania földjét. Ha tehát a 10 holdas parasztnak négy fia van, abból három szintén bátran kivándorolhat Amerikába. Ellenben a földérték megadóztatásánál a nemzet legszegényebb fia is részesedik a nemzet akár nagy, akár kis részében birtokolt egész földjének értékében és értéknövekedésében és a földértékadó folytán szükségessé váló intenzívebb kihasználás növeli a munka értékét, szaporítja a munkaalkalmat és emeli a munka bérét és így bizonyos irányban Amerikát teremt itthon.

* Leginkább Dániára és a dán kisparasztságra szokás hivatkozni. De eltekintve attól, hogy ott az éghajlati viszonyok folytán a szemtermelés alig lehetséges, főleg kertészet és állattenyésztés van üzemben, amelyek egész más természetűek, úgy hogy a párhuzam alig vonható meg, a földjáraadék és a földjáraadéknövekedésnek égető, a társadalomnak ezt a legégetőbb kérdését a parcellázás Dániában éppoly kevésbé oldotta meg, mint ahogy nem oldhatja meg nálunk sem és sehol máshol. Ellenben a földértékadó szintén parcellázásra és többtermelésre vezet, de nem önkényes intézkedésekkel, hanem a földjáraadék, azaz a megszolgáltatlan földértéknövekedés kérdésének a jogszerű megoldásával.

Radikálisnak és demokratikusnak tehát csak a földértékadó mondható, míg a parcellázás, amelyet kétségtelen jóakarattal hirdetnek, legbelsőbb lényegében retrogresszió és feudálizmus módosított formában, a földjáradék által történő pusztítások további állandósítása, sőt erősítése. Nem érv tehát a parcellázás mellett az sem, hogy az kivívható, mert ha nem célirányos, akkor kivívása nem is kívánatos, hanem kárhozatos és kivívása épp azért és épp olyan formában és épp annyira lesz lehetséges, mert és amennyiben és amilyen formában nem demokratikus és nem radikális. A földérték megadóztatásának keresztülvitele nehezebbnek látszik, de csak annak, aki a kérdést nem ismeri. Tényleg azonban minden országban, ahol küzdöttek érte (így pl. Németországban) keresztül lehetett vinni kisebb-nagyobb mértékben. Egyik nagy előnye mindkét küzdő félre pedig épp a fokozatos keresztülvétel lehetősége. Utópista és ezért impotens politika volna ugyanis azt követelni, hogy a föld teljes bérértéke egy csapással vétessék el adóban, hogy tehát a föld piaci értéke mindjárt 5-6%-al adóztassák meg. De ha nem lehet elérni egy 5%-és földértékadót, el lehet érni egy 1%-és vagy $\frac{1}{2}$ -osat és ha a földnek becsületesen megállapított piaci értéke (a megállapítás becsületességét mindenki ellen tudja őrizni, nem úgy, mint az ellen nem őrizhető jövedelmi megállapítást, a részrehajló megállapítás itt könnyen beláthatólag szűkre van korlátozva) egyszer megvan, bármily kis mértékben, adóztatva, akkor a tiszta földjáradék megfelelő fokig vissza van juttatva a köz jogos birtokába és akkor tényleg az útjára léptünk az egyedül demokratikus és radikális megoldásnak, amelynek eredménye: a javak igazságosabb megoszlása és termelésük fokozása mindenkinek, gazdagnak úgy mint szegénynek egyenlő jogos érdekében és ez az út vezet a jövőben a javaknak teljesen igazságos megoszlásához.

Akit pedig visszariaszt ez a hosszú perspektíva, az ne legyen radikális. A radikalizmus nemcsak erélyt kíván, hanem a dolgok radikális keresztülgondolását is és főképp önfeláldozást és türelmet, tudatát annak, hogy a jelen nemzedék feláldozza munkáját és küzdelmét a jövő nemzedék nagyobb boldogulásának, egy gyökeréig becsületes *ideának*, amely csak a jövő nemzedék számára fog áldásos valósággá válni. A valóban radikális politika nem részegíti magát opportunisztikus kifogásokkal és nem cseréli be a közeli rosszért a távoli jót.

A parcellázás programpontja pedig semmi egyéb, mint a radikális eszmének jóhiszemű meghamisítása.

*

De még egyet meg kell mondanunk. Ha nem követjük a parcellázás jelszavának lidércfényét, hanem kimondjuk követelményül a föld bérérték szerinti megadóztatását és a kereseti és fogyasztási adók megfelelő leszállítását, ha tehát nem a parasztot akarják olcsó vételhez segíteni, sem a latifundiumost jó vevőhöz (valóban nem tudom, ki legyen a nyertes fele ennek a magánügyletnek), hanem a nemzet egészét kívánjuk juttatni az általa, kivétel nélkül annak minden tagja által termelt földértékhez és földértéknövekedéshez, akkor ez a programpont a választóvíz irgalmatlanságával fogja megmutatni, hogy – az optima fide és ezért meg nem gyanúsítandó tévedőktől eltekintve – a gyanúsak közül ki valóban demokrata és radikális, saját érdekére való tekintet nélkül és ki az, akár mint vevő, akár mint

eladó, jó parcellázási üzleteket szeretne kötni. És ez a tisztázása a személyek intencióinak épen olyan üdvös lesz a radikalizmus, a társadalom bajai radikális gyógyítása szempontjából, mint az eszmék tisztázása.

*

Legyen szabad az érdeklődők figyelmébe ajánlanom végül, hogy Henry George kizárólag e tárggyal foglalkozó epochális munkájának: a „Haladás és szegénységnek épen most jelent meg magyar fordítása, amelyből részletesebben is megértheti mindenki, hogy semmiféle demokratikus vagy radikális pártnak és legkevésbé az osztályharc alapján álló szocializmusnak nem feladata megteremteni egy új osztályt, egy „új, erős, kisbirtokos parasztosztályt” és hogy a köz érdeke semmiképen nem kívánja, hogy az őt illető földértéknövekedés átvitessék az egyik jogosulatlan kézből a másikba, hanem hogy a köz joga és érdeke azt kívánja, hogy a földértéknövekedés átvitessék az azt termelő, tehát az arra egyedül jogosult tényezőnek: a nemzet egészének a birtokába.

A parcellázási programponthoz tehát legalább is feltétlenül hozzákapsolandó a földértékadó követelése, amely egyformán vonatkozik kis- és nagybirtokra.

A drágaság, mint világgazdasági tényező.

Az „Annalen für soziale Politik und Gesetzgebung” legutóbbi számában Karl von Tyszka megkísérli a nemzetközileg észlelhető drágaság tényeinek megállapítását és okainak kimutatását. Abból indul ki, hogy minden jel szerint, egy új árforradalom előtt állunk, amely ugyan intenzitásában és erejében mögötte marad annak, amely a 16. század végén és a 17-ik elején jelentkezett, azonban megegyezik vele abban, hogy szintén az összes kultúr-országokra terjed ki. Mert ma már nem lehet többé kétséges, hogy az életfentartás eszközeinek megdrágulása nemzetközi jelenség és felöleli ha nem is egyenlő mértékben – az összes kultúr-országokat. Az áremelkedés összehasonlító vizsgálatánál azonban sajnos nem támaszkodhatunk egyformán használható és a drágulás irányzatát egyöntetűen feltüntető adatokra, mert ami rendelkezésünkre áll, az csak az egyes országok viszonyait feltüntető kutatások és jelentések eredménye: statisztikai hivatalok és hatóságok munkálatai, valamint egyes kutatók vizsgálódásai; ezek a különböző országokból érkező híradások azonban teljességgel nélkülözik a probléma megoldására vivő egységes módszert és a drágaság jelenségeinek nemzetközileg nyilvánuló tényei között az eligazodást lehetővé tevő azonos elveket. Azok az eredmények is, amelyeket Tyszka a rendelkezésére álló anyag alapján konstatál, csak hozzávetőlegesen állapítják meg a drágaság jelenségeit nemzetközi vonatkozásaikban.

Mindenekelőtt tizenhat ország áremelkedésének statisztikai adatait mutatja be, olyformán, hogy egyelőre csak az utolsó tíz év viszonyait és átalakulásait veszi figyelembe. Ehhez képest a következő eredményekre jut:

1. *Németország.* Calwer kutatásai alapján kimutatja, hogy egy német család heti kiadásai 1900-tól 1912-ig a következő emelkedést mutatták:

Év	Kiadások márkákban	Év	Kiadások márkákban
1900	20·44	1907	22·63
1901	20·56	1908	22·81
1902	20·72	1909	23·12
1903	21·15	1910	23·84
1904	21·29	1911	24·18
1905	21·98	1912	25·16
1906	23·01		

Majd Brutzernek egy berlini munkáscsalád életfentartási költségeire vonatkozó vizsgálatait analizálja olyanformán, hogy tizennegy

élelmiszer (sertés-, marha-, ürühús, szalonna, kenyér, vaj, zsír, burgonya, tej, tojás, kávé, cukor, búzaliszt és rizs) áremelkedését figyeli meg 1881-től 1910-ig. Számításai szerint 1910-ben az életfenntartás költségei az 1881-es állapotokkal szemben 11.7, az 1900. évbeliekkel szemben 16-9%-és emelkedést mutatnak. Különösen figyelemreméltó emellett az, hogy a városi háztartásra nézve legfontosabb élelmiszerek: a kenyér és a hús mutatják a legnagyobbfokú áremelkedést, amennyiben 1881-től 1910-ig a marhahús 39, a sertéshús 31, az ürühús 41%-kal, a kenyér pedig 14.6%-kal drágult meg.

Poroszországban a statisztikai felvételek eredménye szerint a rozskenyér 28.8, a búzakenyér 40.7, a burgonya közel 100, a marhahús 42.1, a sertéshús 29.4 és a vaj 28.97o-és áremelkedést mutat. Az összes rendelkezésre álló felvételek megegyeznek abban, hogy Németországban az életszínvonal, főleg az elmúlt évtized második felétől kezdve fokozatosan megdrágult. Ez a drágulás az élelmiszerek száma és választéka szerint kisebb vagy nagyobb, de legélesebben és leghatározottabban – mint láttuk – a városi háztartás szempontjából legfontosabb, mert nélkülözhetetlen és pótolhatatlan élelmiszereknél mutatható ki: a húsnál és kenyérnél.

2. *Ausztria.* Itt a kutatások különösen Bécs városára terjedtek ki a városi statisztikai hivatal közleményei alapján. Ezek között összefoglalva látjuk a kiskereskedelmi árakat 1872-től 1909-ig. Ezek segítségével megállapítható, hogy 1900-tól 1912-ig a következő áremelkedések történtek: kenyér 19, marhahús 44.6, borjúhús 54, sertéshús 49.4, szalonna 49.3,- sonka 77.1, vaj 50.4, tej 11.5, burgonya 40%-kal. Tizennégy élelmiszert véve alapul, igazolást nyer, hogy az életszínvonal az említett 12 év alatt 39.2%-kal lett drágább Bécsben. Érdekes adatokat közölnek az osztrák viszonyokra nézve Marió Alberti-nek a Triesztben észlelhető drágulásra vonatkozó munkái is. Itt is egy átlag munkáscsalád viszonyai adják a kiindulópontot, mely család apából, anyából, 4 gyermekből és egy nagyapából áll. Ezen család élelmiszerfogyasztása 1911-ben a következő volt: kenyér 650 kg., liszt 25 kg., makaróni 100 kg., rizs 65 kg., burgonya 250 kg., hús 500 kg., cukor 100 kg., sajt 5 kg., ezeken kívül más használati tárgyak közül ezekre terjedt ki a vizsgálat: olaj, ecet, bor és szappanra. Az említett cikkekre fordított összes kiadások viszonyszámokban kifejezve 1885-től 1911-ig az egyes években következőképpen alakultak:

Az 1900. évre 100-at véve egységül, az egyes években ehhez az egységhez viszonyított számok a következők: 1885-ben 110,

1886-ban 103, 1887-ben 100, 1888-ban 95, 1889-ben 91, 1890-ben 97, 1891-ben 102, 1892-ben 102, 1893-ban 98, 1894-ben 96, 1895-ben 96, 1896-ban 92, 1897-ben 109, 1898-ban 111, 1899-ben 104, 1900-ban 100, 1901-ben 100, 1902-ben 104, 1903-ban 102, 1904-ben 108, 1905-ben 116, 1906-ban 113, 1907-ben 120, 1908-ban 124, 1909-ben 125, 1910-ben 120, 1911-ben 145.

A végeredmény tehát Ausztriára nézve is az életszínvonal jelentékeny drágulását adja; az áremelkedés, épúgy, mint Németországban, különösen szembeszökő a legutolsó évtized második felétől kezdve és legjellegzetesebben a húsaraknál nyilvánul.

3. *Svájc*. A világszerte jelentkező drágulás Svájcot sem kímélte meg. Zürichben a statisztikai hivatal jelentése szerint 1900-tól 1912-ig a marhahús ára 29.4, a borjúhúsé 273 és a sertéshúsé 25%-kal emelkedett. A baseli statisztikai hivatal az Általános Fogyasztási Szövetkezet adatai alapján megállapította, hogy egy négyszemélyes munkáscsalád napi kiadásai kenyérre, tejre és húsrá 1891-ben T69 frankot tettek ki, 1912-ben pedig 2*20 frankot.

4. *Olaszország*, Rómában az 1871/75. és 1911/12. évi periódusok között drágulást mutatnak a következő élelmiszerek: kecskesajt 53, sonka 48.5, bárányhús 44, tojás 33, hurkafélék 29, marhahús 25, borjúhús 7%-kal, továbbá emelkedett a parmezán, a hal, az olaj, a bor ára is. Ezzel szemben áresést tüntetnek föl: a szalonna, vaj és tej. A római állapotok elég híven tükröztetik vissza egész Olaszország árhullámzását, melyre nézve a statisztika azt állapítja meg, hogy 1890/94 és 1912 között az átlagos áremelkedés az egyes élelmiszereknél a következő százalékszámokat adja: legnagyobb a tojás áremelkedése 40.9%-kal, utána következik a sertéshús 38.3, a hal 34 és a bor, marha- és borjúhús 32.5%-kal. Egész Olaszországban olcsóbb lett a rizs és a kávé.

5. *Anglia*. Itt is a hús- és a kenyérárak mutatják a legjelentékenyebb emelkedést. Körülbelül 1907/8-ig az árak meglehetősen állandóságot mutatnak és a háztartási költségek csaknem változatlanok 1900 óta, A drágulás 1909-ben kezdődik és ha nem is oly nagyarányú, mint a kontinensen, úgy mégis megállapítható, hogy 1900-tól 1912-ig az angol marhahús 8.9, a behozott ürühús 6.5-el, a sonka és a kenyér 19.5%-kal emelkedett árban.

6. *Franciaország*: Az angol viszonyokhoz teljesen hasonló állapotokat tüntet föl a franciaországi háztartási és élelmiszer statisztika is. A táplálkozásra, fűtésre és világításra egy négyszemélyes párisi munkáscsalád által 1900 és 1912 között kiadott összegek viszonyszámai az 1900. évre százat véve alapul, a következőképen alakulnak:

Év: 1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Viszonyszám: 100	101	103	106	105	107	106	112	115	111
Év: 1910									
Viszonyszám: 114									
Év: 1911			1912						
114			111			123			

7. *Belgium*: Lényegesen nagyobb volt az áremelkedés Belgiumban, mint Angliában és Franciaországban. 1900-tól 1911-ig egy közepes jövedelmű családnál (125-175 frank havi jövedelemmel) a legfontosabb élelmiszerek (kenyér, marhahús, sertéshús és szalonna, valamint vaj) áremelkedése mintegy 27%-és, egy még kisebb jövedelmű családnál 40 és egy az előbbinél is jobban szituált családnál 30%-és kiadási többletet jelentett. Az angol kereskedelmi hivatal által az 1900-1912 közötti időben Belgium tizenhat városában végzett vizsgálat szerint és 11 élelmiszer alapulvétele mellett a drágulás átlagosan 32.3 százalékot tett ki.

8. *Spanyolország*: Egy spanyol munkáscsalád életszínvonala 1901-től 1908-ig 5%-kal drágult meg, de még az 1908-as nívónál is magasabban állottak az árak 1904-ben és 1905-ben. A későbbi időről semmiféle adat sem áll rendelkezésre.

9. *Hollandia*: Azoknak a szerződéses áraknak alapulvétele mellett, melyeket öt állami intézet (két börtön, két dologház és egy elmeorvosintézet) fizettek az 1870-től 1912-ig terjedő időben búza- és rozskenyérért, vajért, marhahúsért, rizsért, burgonyáért, zöldbabért és tejért, megállapítható, hogy mindezek ára emelkedett, még pedig a rozskenyéré 15, a búzakenyéré viszont csak 2%-kal, a marhahúsé 19-cel, a vajé pedig 10%-kal.

10. *Norvégia*: Az angol kereskedelmi hivatalnak a különböző országok élelmiszeráraitól az 1912. évben közzétett jelentései szerint, melyeknek Norvégiára vonatkozó számításainál a krisztianiai városi tanács kiadmányai szolgálnak alapú, az életfentartás költségei Norvégiában is jelentékenyen emelkedtek a jelen század első évtizedében, de a statisztika adatai szerint az életszínvonal általános emelkedése nem olyfokú, mint maguknak az élelmiszeráraknak emelkedése.

Ugyanezen az alapon vizsgálva Svédországnak, Oroszországnak, az Amerikai Egyesült-Államoknak, Kanadának, Ausztráliának és Japánnak az élelmiszerek áringadozásai tekintetében 1900-tól kezdve megfigyelt viszonyait, a drágaságra nézve a következő eredményekre jut: 1. A század elejétől kezdődőleg *az összes országokban* emelkedtek a legfontosabb életszükségletekre fordított kiadások, vagyis az életszínvonal drágulása *nemzetközileg észlelhető* jelenség.

2. A drágulás foka az egyes országokban különböző volt. Ezirányban az országokat általában három nagy csoportba lehet osztani: az első csoportot azok az országok adják, amelyekben a élelmiszerárak *feltűnően nagy mértékben* emelkedtek; ilyenek a Amerikai Egyesült-Államok és Kanada. Másodsorú oly országok csoportjába, melyekben az életszínvonal *jelentékeny módon* drágult. Ezek: (az áremelkedés mértékének sorrendjében) a következők: Japán, Ausztria, Németország, Belgium, Oroszország, Franciaország, Hollandia és Olaszország. A harmadik csoportba azok az országok tartoznak, amelyekben az élet *csak kevésbé* drágult meg. Ilyenek: Anglia, Norvégia és Ausztrália.

3. Közös tendenciákat mutat az összes országokban az áremelkedés *lefolyása* is, tudniillik általában mérsékelt a fokozódás az elmúlt évtized közepéig, ettől kezdve pedig az első periódushoz viszonyítva rohamos áremelkedés észlelhető.

Még sokkal határozottabban szembeötlik ennek a hármasszámú felosztásnak a helyessége akkor, ha figyelmünket kizárólag a *hús-áremelkedésre* irányítjuk. Egész határozottan előtérbe lépnek itt Anglia, Norvégia és Ausztrália, amely országokban a húsarak csak egész kevésbé emelkedtek (Norvégiában éppenséggel némi árnyatlás konstataálható 1901-től 191 kg), azokkal az országokkal szemben, amelyek erősen kifejezett húsdraágulást mutatnak, mint Belgium, Ausztria, Németország, Oroszország, Olaszország és az Egyesült-Államok. Közbülső állást foglal el a két csoport között Hollandia, ahol ugyan mutatkozott drágulás a hús árában, amely azonban jóval alacsonyabb fokú, mint a most említett országokban.

Mindezen tényekből és áttekintésekből a következő eredményt szűri le Tyszka: Az élelmiszerek áremelkedése általános ugyan, de a legfontosabb élelmiszereknek és különösen a húsnak áringadozásainál mélyreható különbségek mutatkoznak az egyes országok

között: jellegzetesen súlyos élelmiszer- és különösen húsdrágaságot mutat Belgium, Ausztria, Németország, Oroszország, az Egyesült-Államok, Kanada és Japán, míg Angliában, Norvégiában, Ausztráliában és még Hollandiában is alig beszélhetünk tulajdonképpeni húsdrágulásról. Ezek a megállapítások pedig különös fontossággal bírnak az élelmiszerdrágulás *okainak* kutatásánál.

*

*

*

A drágulás okainak kimutatásánál mindenekelőtt több évtizedre menő áringadozást tesz kutatása tárgyává Tyszka, melynek alapján a következő eredményre jut: Az összes országokban, amelyekben az ármozgalmat az utolsó négy évtizedben figyelemmel kísérhettük, nagyban-egészen bizonyos megegyezések mutatkoznak, nevezetesen az árak nivójának lassú emelkedése a hetvenes évekig, áresés a nyolcvanas és még inkább a kilencvenes években; a kilencvenes évek végétől pedig és még feltűnőbben az új évszázaddal kezdődőleg újabb áremelkedés észlelhető. Ez a folyamat azonban igen különbözőképpen jutott kifejezésre az egyes országokban: így a nyolcvanas és kilencvenes évek folyamán észlelhető áresés egészen rendkívüli olcsóság és alig észlelhető áresés között ingadozott helyenként. És épígy a század elejétől fogva konstatálható áremelkedés méretei is igen különbözők voltak. Ezen tények felismerése azt a következtetést engedi, hogy az ármozgalomnak általában és ezzel a jelenlegi áremelkedésnek alapul szolgáló okok is nemzetközi jellegűek, hogy azonban az egyes országok saját közgazdaságuk, illetve gazdaságpolitikai intézkedéseik által lényeges befolyást gyakorolhatnak az országukban jelentkező ármozgalmakra.

Azt a feltevést, hogy a legutolsó évek rohamos áremelkedését a világpiac helyzetének megváltozása idézte volna elő, mely változás az agrár-államok ipusztriális önállósulásának és az ezáltal feltételezett élelmiszer-lehetőségek korlátozásának volna az eredménye, megcáfolja mindenekelőtt az a tény, hogy az élelmiszerárak a szabadkereskedelmi országokban, különösen Angliában sokkal kisebb mértékben emelkedtek, mint a védvamos országokban, holott nyilvánvaló, hogy a külföldi élelmiszerforrások bedugulása legérzékenyebben érintette volna a szabadkereskedő országokat, mint amelyek ezekre a forrásokra a legjobban rá vannak utalva. Mert hiszen a védövámoknak éppen az a céljuk, hogy a világpiac ingadozásainak kizárása által a belföldön az árakat egyensúlyban tartsák. Hiszen épp ez a pont az, amelyet védelmezői mindenkor különösen kiemelnek és magasztalnak. Ehelyett éppen az ellenkezőre vannak kézzelfogható bizonyítékaink; stabil élelmiszerárak a szabadkereskedelmi, erős ingadozások és áremelkedések a védövamos országokban.

Nem lehet tehát fölteni, hogy a világpiac konjunktúráiban beálló általános változás, vagy éppen az árú termelési feltételeiben beállott változás okozta volna az utóbbi évek áremelkedéseit. A tények nagy tömege szól ezen föltevés ellen. Egész más természetű okok után kell kutatnunk és minthogy ezek nem találhatók meg a *termelési* vonalon, a *fogyasztó* oldalán észlelhető átalakulások, a kereslet részéről mutatkozó változások után kell kutatnunk. És valóban ezen a ponton kétségtelenül megtaláljuk azt a magyarázatot, amely erőszakoltság nélkül és teljesen kielégítő módon okolja meg az utóbbi években az ármozgalom terén észlelhető jelenségeket. Nem a kínálat, nem

az árúk termelési feltételei változtak meg főként, hanem az életfentartásra szolgáló javak *kereslete* növekedett meg rendkívüli módon. Az ép oly nagy, mint meglepően gyors ipari fellendülés, mely Nyugat-Európában és Észak-Amerikában egyaránt észlelhető, az emberiség szükségleteit és igényeit eddig ismeretlen módon növelte és finomította. Egyaránt hatott intenzív és extenzív tekintetben. Intenzíve, amennyiben a fényűzést és jólétet, az élet minden helyzetében a kényelem és elegancia utáni törekvést váltotta ki, még pedig oly mérvben, mely minden eddigi tapasztalatot felülmúl és amely természetesen tetőpontját a népesség legmagasabb rétegeinél érte el. Extenzíve hatott pedig annyiban, hogy az alacsonyabb osztályokban is felébresztette a szükségletet a kultúra javaiban való részesedés iránt, tágította azok igényeinek kereteit és lehetővé tette a jobb táplálkozást, ruházódást és lakást.

Ehhez járult a megnövekedett aranytermelés az utóbbi évtizedben, mely mindig újabb és újabb lökést és indító erőt adott a megnövekedett keresletnek és a mindjobban kiszélesedett pénzgazdaságnak. Természetes, hogy az életszükségletek eszközei után való ezzel a hihetetlenül nagy kereslettel, nem mindig tudott lépést tartani a termelés. Különösen feltűnően kifejezésre jutott ez azokban az országokban, amelyek magas védővamos falakkal kerítették el magukat a világgiactól, ahol aztán a termelés erősen mögötte maradt a fokozódott keresletnek. Ebből magyarázható a rendkívül nagyfokú drágulás a védővamos országokban, ellentétben az elég mérsékelt áremelkedéssel a vámmentes Angliában. Ily értelemben felelős a védővám azért a nagyfokú drágulásért is, amely alatt Németország szenved.

Kétségtelen, hogy – hacsak előre nem látható súlyos meg rázkódtatásai a gazdasági életnek, avagy háborús események közbe nem lépnek – az élelmiszerek utáni kereslet eddigi fokozódása a világgiacon nem hogy abban hagyna, sőt inkább tartós marad. És ezt csak örömmel lehet fogadni; mindenekelőtt azért, mert a kereslet extenzív növekedése, a szükségletek kiszélesedése, az igényeknek az alacsonyabb néprétegek körében észlelhető fokozódása a világkultúra haladásának csillogó jele. Épp ezért a világgiaconak előbb még egy további, ha talán csak mérsékelt áremelkedéssel kell számolnia. Ellenben biztosra kell vennünk azt, hogy már a legközelebbi néhány év folyamán a világgiacon termelési eredményei hozzá fognak alkalmazkodni a fokozódó kereslethez, úgy, hogy akkor a világgiacon észlelhető ármozgalom is ismét normális pályáját fogja befutni, ami annyit jelent, hogy nem fogja következetesen azt a felfelé menő tendenciát mutatni, amelyet az utolsó években mutatott. Az persze kérdéses, hogy az árak ismét vissza fognak-e esni régi nivójukra; arra azonban a gabona- és húsprodució nagy kiterjedési lehetőségeinél fogva teljes biztonsággal lehet számítani, hogy a következő években az áremelkedésnek a világgiacon való megszűnése várható. Egész más az eset a védővamos országokban, kiváltképp Németországban az ő mind nagyobbodó népességével. Itt a jelenlegi gazdasági politikának szigorú fentartása a produkciónak tartós elmaradását jelenti a kereslet mögött. A drágulás, mely már most is veszélyezteti az alsóbb néposztályok életviszonyait, krónikussá válik; az árak és különösen a legfontosabb és legnélkülözhetetlenebb élelmi-

szerek árának mind élesebbé váló fokozódása éreztetni fogja hatásait, mert a belföldi termelés képtelen a szükségleteket fedezni, a világpiacon való bevétel pedig megkötött. Lehetséges, sőt valószínű, hogy Németország védővamos politikájához való ragaszkodásánál fogva még súlyos rázkódtatásokon fog keresztül menni, mielőtt módjában lesz az eddiginél nagyobb fokban a szabadkereskedelem útjaira térni.

* *

*

Különösen érdekes az, amit ezen konklúziója induktív igazolása gyanánt Tyszka az agrár-vámokról mond. Kiindulva Brentanonak abból a tételéből, hogy a gabonavám abban a mérvben, amelyben a gabonaárakat emeli, a telekárakat is felfelé hajtja, oda jut, hogy a nyugateurópai magas védővámok arra kényszerítik az agrár országokat, hogy mesterségesen fejlesszék az ipart országukban. Bizonyítják ezt azok a nehézségek is, amelyek a legutolsó német kereskedelmi szerződések megkötésénél mutatkoztak. A magas német agrárvámoknál fogva vajmi gyakran ütközött nehézségekbe tűrhető tételeket elfogadtatni a német iparcikkre. Az agrár-államok még csak beleegyeztek volna ezekbe, de ezzel szemben kívánták a német minimális tarifátétel redukálását, ami nem volt megadható. A pesszimisták azon aggodalmával szemben, hogy az élelmiszerfedezet belátható időn belül meggyérül, a Ballodféle kutatások nyomán megállapítja, hogy szükség esetén a világ búzatermőföldje megduplázható és az eddigi 86-90 millió hektár búzaföld-terület idővel 180-200 millióra emelhető, vagyis az a veszély, hogy a búza-táplálékban hiány állhat be, 100-200 évig nem fenyeget.

Hasonló az eset a húsprodukciónál is, mely csaknem korlátlanul fejlődésre képes, tekintettel Kanada, Argentína és Ausztrália óriási legelőire, melyek a legnagyobbstílusú állattenyésztésre is kiválóan alkalmasak. Ami pedig a védővamosok egy másik aggodalmát illeti, az esetleges függésbe jutást egy nemzetközi hústrusttól, arra nézve szerző idézi J. U. Müller következő szavait: „Az az aggodalom, hogy a Beef trust-től függőségbe juthatnánk, minden józan megfigyelő előtt babonaként fog jelentkezni. Mert ha ez az amerikai nép háztartásában, ahol tényleg sikerült a nagyobb városok húspiacát hatalmába keríteni, gyakorolhatja is káros hatásait, azontúl hatalma és befolyása meglehetősen korlátozott. Arról pedig, hogy egy voltaképpen nem is létező hús-világpiacon monopóliumot nyerhessen, annál kevésbé lehet szó, minthogy a világ hússal való ellátásának mopoliumát célzó törekvés a természet azon bölcs berendezésében leli ellenszerét, hogy a termelés forrásait az egész földtekén igen óvatosan osztotta szét.” Az az aggodalom tehát, hogy Nyugat-Európa függőségbe juthatna a tengerentúli parasztországoktól, vagy éppen hogy azok által kiéheztethető volna, teljesen alaptalan. Az az esetleges hiány, mely valamely agrárállam eliparosodása folytán az élelmiszerbevétel tekintetében mutatkozhatnék, teljes kielégítést nyerne azáltal, hogy más országokból fokoznák a bevételt. Ez volt az eset akkor is, amikor az Északamerikai Egyesült-Államok ipari önállóságra jutottak. Amikor ebből az országból az élelmiszerimport megcsappant, hamarosan Kanada, majd Argentína és újabban Ausztrália léptek helyébe és a legteljesebb mértékben pótolták a hézagokat.

Tyszka tehát visszautasítja azt a feltevést, mintha az agrár-

es ipari állam természetes ellentétei okozták volna a drágaságot és ehelyett ezért a felelőséget a helytelen politikára, különösen vámpolitikára hantja. Ha ez a konklúzió teljesen logikusan folyik is a drágaságra vonatkozó adataiból, úgy mégis minden ellenérv elnémítása céljából is helyesen cselekedett volna, ha kimutatta volna azokat az összefüggéseket, amelyek vizsgálódásaiból oly önkéntelenül adódnak agrárizmus és vámvédelem, illetve industrializmus és szabadkereskedelem között.

„Nyomorult tudomány.”*

Méhely Kálmán úr, a magyar vasművek és gépgyárak országos egyesületének megbízásából egy kis könyvet írt „Munkásbiztosításunk” címen. Ha ebben Méhely úr, mint a vasgyárosok érdekképviselőjének alkalmazottja becsületesen elmondta volna, hogy a magyar munkásbiztosításban mi az, ami a vasgyárosok érdekeit vagy vélt érdekeit sérti és kifejtette volna milyen munkásbiztosítást szeretnének a vasgyárosok, minden érdeklődő haszonnal forgatta volna a munkáját. Ebben a könyvben azt is el lehetett volna mondani, hogy az egyes országokban a munkaadók mily mérvben tudták a szociális biztosításbeli érdekeiket megvédeni. Az eféle munka tanulságos lett volna, de nem lett volna hangulatos és nem bírt volna tudományos látszattal. Ezt jól tudta Méhely úr és ő hangulatkeltő könyvet akart írni, amelynek azonkívül tudományos jellege is legyen. No hát ez nem sikerült.

A naivakat nem akarjuk felvilágosítani, sem pedig a vasgyárosokat. Higgyék ők csak továbbra is, hogy Méhely úr jeles tudós, kitérő érdekképviselői faktor. Általános képét akarjuk adni, hogy Magyarországon – úton-útfélen – dehogy úton-útfélen, az úgynevezett legelőkelőbb helyeken, hogyan lehet büntetlenül tudományos szociálpolitikát üzni. Hogyan lehet komoly szakköröket komolyan képviselni hivatott embereknek a leghallatlanabb tudománytalanságokat és tájékozatlanságokat halomra gyűjteni.

Méhely úrral, mint fajkutatóval, mint nép-psychologussal, aki Gobineaut megszegyenítő biztossággal jelöli meg a magyarság helyét a fajok sorában, nem foglalkozunk; nem foglalkozunk vele, mint professionátus és mégis hibásan idézővel** és nyelvészszel sem, bár ez felette humoros feladat volna. Nem bántjuk mint historikust sem. Taglaljuk két részből álló könyvének első részét, amelyben a munkásbiztosító törvény alapelveit, a kötelező kényszerbizto-

* Ismeretlen kezekből vesszük ez érdekes sorokat. Szerző cikkének címéül ama szavakat választotta, amelyeket majd 100 évvel ezelőtt Carlyle kiáltott oda a liberális nemzetgazdasági iskolának, mely a munkaidő félőrai megrövidítését az angol ipar tönkretételének bizonyította.

** Lásd pl. könyve 15., 21. oldalát

sítást, az egyesítést és központosítást, az egységesítést és az önkormányzatot tárgyalja.

Méhely úr mint nagy eszménye gróf Tisza István, állandóan a külföldet hívja tanúul, hivatkozik a demokráciára mint ideálra – ha az neki alkalmas. Mindjárt legelői, egy ütéssel agyoncsapandó a kötelező kény szerbiztosítást, bizonyítani kívánja, hogy a kényszerbiztosítás a világra oktrojált szociálpolitikai hiba „áramlat”, téveszme, amelytől „csak a skandináv nemzetek és Svájc tudták magukat emancipálni, ami különösen az utóbbi állam esetében jellemző.” „Svájc demokrata népe, úgymond, a referendum segélyével teljesen független népszavazással döntött a kényszerbiztosítás elvének elvetése mellett.” Az eféle beállításnak rosszhiszemű célja úgy feltüntetni a dolgot, hogy íme a kitűnő Skandinávia és a még kitűnőbb Svájccal ellentétben a magyar szociálpolitika bolondgombája, hogy minden munkást biztosítani kell. Ezek a jeles országok megmutatták, hogy nem kell minden munkást biztosítani. Ezt persze a gentleman Méhely úrnak el kell hinnünk. Azonban nézzük csak egy kissé közelebről a dolgot.

Dániában nincs ugyan „elvben” kényszerbiztosítás, de ha megtekintjük, hogy hogyan áll az ottani szociális biztosítás egésze, azonnal tisztán áll előttünk, miért nem tartotta szükségesnek Dánia a kényszerbiztosításra való elvi áttérést – [annak dacára, hogy épen a Méhely úr által annyira dicsért „teljes szakértelemmel és tárgyilagossággal” dolgozó, ott már 1887-ben kiküldött „commission”* (13. oldal) Dániában a balesetbiztosítás tekintetében a fakultatív betegpénztárak állami támogatását és a kényszer balesetbiztosítást hozta javaslatba. (1. H. Westergaard cikkét a Conrad-féle Hwörterbuch I. 898. old.)

Már 1907. január 1-én Dániában 1419 elismert betegpénztár működik 514,000 taggal, ami a felnőtt összlakosság 30%-át tesz ki. Itt már nem kellene továbbmennünk, de nézzük mégis végig a kérdést, ha egyszer belevágtunk.

A betegség esetére való biztosítás költségeihez jelzett évben az állam több mint 1 és fél millió dán koronával járult hozzá.

A betegség esetére való biztosítást támogatja a dán aggkori biztosítási törvény, amely szerint minden 60 évesnél idősebb személy kielégítő eltartásra tarthat számot. E teher felét az állam, felét a község viseli.

Ami a munkásbalesetbiztosítást illeti, ott az sem kényszerbiztosítás – „elvben.” Tényleg azonban azt látjuk, hogy a munkaadó szavatol balesetek esetén egyfelől, másrészt újabban tengerészeire és mezőgazdasági és erdészeti munkásokra kötelezőnek mondták ki a biztosítást. Ami ismét nem csekélység, ha figyelembe vesszük, hogy Dánia népe az iparüzésen kívül (300.000), túlnyomó részben földműves (305.000) és tengerész (kb. 30.000). Mielőtt Dániát elhagynók, még csak azt jegyezzük meg odavetőleg, hogy munkanélküliség elleni biztosítása is van (1907. ápr. 9) és hogy minden dán halász

* Azért jelezzük mindenütt a bizottsági munkálatok eredményét, mert Méhely úr azt állítja, hogy Magyarországon nem hallgatnak a bizottságokra úgy mint az általa idézett külföldön. Ismét egy tájékoztatanságra valló odavetett állítás az ezer közül.

(10.000) évi 5 koronával biztosíthatja magát önként. A többit az állam fizeti.

Svédországban is bizottság küldetett ki a szociális biztosítás kérdésének előkészítésére (1884-ben), mely obligát balesetbiztosítást, kötelező aggkori biztosítást és önkéntes betegbiztosítást javasolt. A törvényhozó újból a bizottság legutolsó javaslatát tette – egyszerűsítve magáévá. 1891-ben újabb bizottság küldetett ki, amely új alapokon tett nagyszabású javaslatot – eredménytelenül.

A betegség esetére való biztosítás 2219 pénztár által gyakoroltatik, amelyeknek 472.000 tagjuk van. Az 1903-ban életbelépett balesetbiztosító törvény áldásait 1907-ben 300.000 jogosult közül 250.000 élvezte. (A keresetképes összszakosság száma kb. 2 és fél millió) Nb. az egyik főfoglalkozási ág, a halászat itt is kivétellett 1909. jan. 1. óta az általános szabály alól, amennyiben ránézve a balesetbiztosítás kötelező.

Hátra volna *Norvégia*. Itt is bizottság dolgozott, amely a történeti hűség kedvéért, a német-osztrák rendszer utánzása mellett foglalt állást. A balesetbiztosítás államilag központosított és kötelező, paritásosán, de államköltségen adminisztrált. A betegség elleni biztosítást pedig az 1909. szeptember 18-diki törvény teszi kötelezővé.

Most pedig térjünk át *Svájcra*, amelynek „demokrata népe,” mint fentebb már említve volt, Méhely úr szerint „teljesen független népszavazással döntött a kényszerbiztosítás elvének elvetése mellett.” Miután ez „különösen Svájc esetében jellemző,” lássuk a Bundesgesetz über die Kranken- und Unfallversicherung-ot (Schweizerisches Bundesblatt 1911. III. 523), amelyet Méhely úr nem nézett meg, mert különben látta volna, hogy

1. a balesetbiztosítás kötelező,

2. a betegség elleni biztosítás csak a Bund egészére és *csakis* elvben nem kötelező, vagyis szabadságot hagy a törvény nemcsak minden kantonnak (államnak), hogy kötelezővé teheti a betegbiztosítást, hanem még az egyes községeknek is módot nyújt, hogy a kényszerbiztosítást általában, vagy a lakosság egyes foglalkozási ágaira nézve, kimondhassák, ami meg is történik.

Aki Svájcot csak kissé ismeri, ellentétben Méhely úrral, tudja, hogy az eféle felette liberális facultatív megoldás a kantonok lakossága struktúrájának természetéből folyó különbözőségeik honorálása, amely a legkülönbözőbb tereken megnyilvánul. Tehát világos, hogy egyáltalán nem egy „elv elvetéséről” volt itt szó. Helyesen mondja egy jeles svájci szakember P. Gygax a szóban forgó törvényről,* hogy a svájci egyetemes vagyis szövetségi szociálpolitikai törvényhozás lassúsága főleg a nehézkes demokratikus apparátusra és a centralizáció elleni törekvésekre vezetendő vissza.

Hatalmasat vél ütni a szociálpolitikusokra Méhely úr azt mondván, hogy:

„A szociálpolitikusoknak az általános kötelező kenyérbiztosításnak egyedül üdvözítő elve mellett három évtized óta kifejtett agitációja a közvéleményt most már annyira megnyerte, hogy ezen elv fölött egyelőre alig érdemes debattálni.”

Aztán így folytatja:

* Sociale Praxis XXT 850. és köv. 11.

„Be kell várni az áramlat elmúlását. Olyan ez mint a politikában az „általános titkos, egyenlő választói jog”. Bízunk abban hogy az emberiség története számos példát mutat fel arra, hogy egyes eszmék hosszú időközön át egész nemzeteket magukkal ragadtak de túlzásaik miatt ezeket később gyakran éppen ellenkező eszmék váltják fel.

„Az állami kényszer útján való gondoskodás tudata a közfelfogást ma már egyébként is annyira átítatta s ezzel a társadalmi önszegély érzetét annyira enerválta, hogy az általános társadalmi psychének ilyen ellanyhult állapotában szinte kénytelenek vagyunk célszerűségi okokból is, ennek az elvnek a konzekvens tovább vezetésére.”

„A kényszerbiztosítás elve ellen most már hiába küzdönnék. Hiszen már mindenütt győzedelmeskedett. Most már türelmesen be kell várni az ár lefolyását, amikor a kényszerbiztosítás hátrányos következményei miatt majd szép lassacskán mindig többen és többen be fogják látni, hogy mennyivel bölcsebb lett volna, ha a kormány az állami kényszer, a merev szabályozások és bonyolult ellenőrzési apparátusok helyett a társadalmi fejlődés egészséges növényzetének fejlődését istápolja és azt anyagi eszközökkel támogatja. (22-23. old.)”

Kissé hosszú az idézet. De kettős célja van. Először mutatót adni Méhely úr általános szociálpolitikai, – de sőt világfelfogásáról. Másodszor rávilágítani arra, hogy önmagának mond állandóan ellent. A hosszú idézet elején szociálpolitikusokról beszél, akik harminc évi agitációval értek el valamit, ami ugyancsak szerinte még nincs elérve, de ha mégis el van érve, az helytelen és le fogja magát jární. Pár sorral odább fennakad azon, hogy munkabiztosítás kötelezővé tételével „20 évvel megelőztük Angliát, melynek ipari koncentráltóságához képest a miénk még bachanális (?) állapot.”

Egy kérdés: Megelőztük Angliát azzal, hogy 68-as törvényünk elvben kimondja a kényszeriskolázást, amikor az Angliában ma sincs kimondva, ellenben Magyarországon még nincs végrehajtva, azaz nincs elég iskola stb. stb. Törvényhozási hiba volt-e ez? Doctrinair, szociálpolitikai tévedés?

És nézzük a szegény szociálpolitikusokat. Kiket ért ezen a néven? Ha csakugyan az ő érdemük volna, – mint ahogy nem az övék – hogy a fejlődés, exakte észlelhető – (jövendölésbe miként azt Méhely úr teszi, sajnos nem bocsátkozhatunk!) – vonala a kényszerbiztosítás irányában halad, elismeréssel tartoznának nekik a milliók, akik a régi állapotból kiemeltettek az által, hogy törvény védi őket az egyoldalú, nemzetjövőre nem tekintő individuális, mondjuk enyhén – elbánástól. Nem lehet egyes „izgatók” műve az, hogy nyugaton erős a munkásvédelem, neveztessek az „elvben” társadalmi-nak vagy kényszerűnek, ellenben erre mifelénk gyenge, dacára az elvnek. Szociálpolitikusok alatt nem is van der Borghtokat ért Méhely úr. Hogy mit, azt tudja ő és más is.

Nézzük ezek után, hogy végez az *egyesítéssel* és a *központosítással*? Élesen külön igyekszik választani a betegségélyezést és balesetbiztosítást azt mondván, hogy az egyik „évszázados mutualitási törekvés,” . . . „*azonban* a balesetbiztosítás alig pár évtized óta állami érdekből és állami kényszer következtében létezik.” Nézzük

e pontot kissé közelebről. Hihetetlen félreértése a múltnak, a fejlődésnek és még hihetlenebb ellenmondás a fenti „elvekkel”, ami e néhány szóból kiárad. A betegsegélyezés nem állami érdek? A baleseti kártalanítás hiánya nem volt mindig a munkásság egyik legnagyobb baja? Méhely úr, aki oly jól véli ismerni az angol viszonyokat, lapozzon a Reports of inspectors of factories régi jelentéseiben, majd megtalálja ott a scutching mills rémségeit és revideálja különválasztó elméletét. Nézze meg azt a kényszert, amelyet a Workmen Compensation Act jelent, a régi állapothoz képest. Az a fejlődés, amelyet Méhely úr hangsúlyoz és amely abból áll, hogy az történjék, amit a munkaadó a maga jószántából akarna és amit szeretne mindenáron angol specialitásnak látni, itt alaposan csődöt mond. Azt a fejlődési folyamatot, amelyet a baleset biztosítás terén látunk Angliában, Méhely úrnak, ha hű maradna nomenklatúrájához „ugrásszerű elhatározásnak” kellene neveznie, amely megjelöléssel a francia szociálpolitikát tiszteli meg (11. old.) Itt a „természetes fejlődésnek,” ha konzekvens maradna Méhely úr, annak kellett volna lennie, hogy a már létezett közös, munkaadó-munkás balesetbiztosító pénztárak fejlesztettek volna tovább, nem pedig ezeknek elhanyagolásával valósággal octrojáltatott volna a lényegileg új munkásbalesetbiztosítási rend, amely formára vagy Méhely úr szerint „elvben” fenntartja a régi rossz „elv”-et, vagyis a kártalanítási per elvét, de lényegileg újat teremtett a biztosítottak körének kiterjesztésével és jogaik érvényesítési lehetőségének bővítésével. Hát hagyjuk ezt. Maradjunk az adminisztráció mellett. Arról már lehet vitatkozni, hogy a betegsegélyezés és balesetbiztosítás technikája oly különbözően fejlődött, hogy a két adminisztratív ág egyesítése nehézségeket okoz. Itt megengedi viszont Méhely úr hogy

„a baleseti ügyek adminisztratív intézése a betegsegélyezéssel a különböző fórumoknak legelső és legfelső határán némi kapcsolatot indokoltta tesz”

... és azt is koncedálja, hogy

„A bizonyos homogén társadalmi réteget felölelő betegsegélyezési magán-egyesület, társláda, vagy intézet, ha anyagilag bírná, a balesetbiztosítást is eredményesen elláthatná.”

Tehát „elvben” lehetséges volna már a betegsegélyezés és balesetbiztosítás egyesítése, csakhogy azonnal utána azt olvassuk: „A tapasztalat azonban világosra bizonyítja, hogy ez gyakorlatilag alig lehetséges.” Hogy miért nem, arra választ nem lelünk. Majd utána: „A baleseti veszély elleni védekezés (talán biztosítás?) bár a munkások és munkaadók közös érdeke, a balesetbiztosítás adminisztrációját mégis mindenütt kizárólag a munkaadók kezében levő országos balesetbiztosító szervezetek végzik.”

Vajjon csakugyan? Lássuk közelebről.

Németországban „elvben” – kénytelenek vagyunk Méhely úrnak megfelelően érvelni – nincs kimondva, hogy a balesetbiztosítás adminisztrációja a munkaadók kezében legyen. Utalok a Reichsversicherungsgesetz-nak 687. §. 4. pontjára, amely szerint a balesetbiztosítás alsófokú hordozó szervének, a Berufsgenossenschaft-nak alapszabályai kimondhatják, hogy a biztosítottak is teljesjogú, szavazattal bíró tagjai lehetnek a B.-nak. Miután itt fakultatív intézkedéseket hoztak annak érdekében, hogy a munkaadók kizárják a munká-

sokat. Már a felebbezési fokokon meg van a munkaadó és biztosított – paritás.

Tehát elvben nem áll meg, amit Méhely úr mond (26. old.) sajnos azonban gyakorlatban úgy van a dolog, hogy a balesetbiztosítást tényleg a munkaadók tartják a kezükben. Hogy ez kielégítő megnyugtató állapot-e, az már más kérdés. Hallgassunk itt meg röviden egy német szakembert, aki bizonyára szakember, hisz a német pénztárak főszövetségének elnöke és azonkívül nem is valami ágról szakadt agitátor, mert a szász képviselőház alelnöke. Fräsdorf azt mondja* „A biztosítottaknak az igazgatásból való kizárását azzal okadatozzák, hogy a biztosítottak a balesetbiztosításban nem fizetnek járulékot. Ámde ez az álláspont (Méhely úr álláspontja!) téves és tartósan meg nem állhat, mert a munkaadó sem egyedül fizeti ezeket a járulékokat, hanem csak befekteti és áruinak eladásakor visszakapja. Vagy pedig a munkaadónak balesetbiztosítási járulékát a bér egyik alkatrészének is lehet tekinteni, amelyet a munkás követelhet. *Végül pedig jelentékeny összeggel járulnak a munkások az üzemi baleseti kártalanításhoz azzal, hogy a baleseti sérülteket a 13. hét lejártáig a betegsegélyző pénztáraknak kell segélyezniök, már pedig tudvalevő, hogy a munkások a betegsegélyezésnél a járulékok két harmadrészét fizetik.*”**

Mindenki előtt kell, hogy világosan álljon, mily kiáltó sophisma a betegsegélyezésnek és balesetbiztosításnak az az erőszakos kettévágása, amelyet hatalmas igazságként állít Méhely úr könyve élére a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete tollából eredő előszó, amely szerint:

„A betegsegélyezéssel a munkások biztosítják magukat betegségük esetére, a balesetbiztosítással pedig a munkaadók biztosítják magukat a munkások baleseteiből származó kötelezettségeiknek legcélszerűbb módon való fedezhetésére.” (5. old.)

Igyekszenek ezt az állítást kissé enyhíteni – a vasgyárosok, amidőn így folytatják:

„De a munkaadónak is érdeke, hogy alkalmazottainak egészségügyi ellátásáról gondoskodjék, viszont a munkásokat is legközvetlenebb érdekeik fűzik ahhoz, hogy a balesetbiztosítás ügye rendben legyen.”

Hát az elfogulatlan bírálatok és ismertetések százai igazolják, hogy a német szociális biztosításnak baleseti ágazata épen az által, hogy a munkaadók túlsúlya érvényesül benne, árnyékoldalai közé tartozik és a „fejlődés iránya” az ellenkezője annak, amit Méhely úr mond; a fejlődés iránya a törvény amaz „elvének” gyakorlati érvényt szerezni, hogy a munkásoknak a balesetbiztosításra is nagyobb befolyás engedessék. Hivatkozom Méhely úr által 'kiemelt „Svájc demokrata népére”, amely bizony fent már idézett törvényében igenis hagy helyet a biztosítottaknak a balesetbiztosítás adminisztrációjában alulról-fölfelé végig. (Id. törv. 43. §.) Vagy ez az ország talán kiesik a fejlődés irányából?

Végzetes hiba az olyan általános közgazdasági kérdéseket, amilyen a munkásbiztosítás komplexuma kizárólag a magángazdaság nézőpontjából megítélni akarni, amint azt Méhely úr teszi. Ezért

* Munkásügyi Szemle 1913. évf. 258. old.

** A ritkítás az idézőtől ered.

téves okoskodása, amidőn a munkásbiztosítás koncentrációja ellen az egyéni gazdálkodás elvével érvel (28. old.) azt mondván:

„Tessék csak ugyanezt az elvet (már mint a kényszeregyesülés elvét) valami klubra vagy kartellszervezetre vonatkoztatni”.

Persze, hogy nem lehet. Mert sem a klubok, sem a kartellek nem tekinthetők ugyanazon szabályok alá tartozóknak, mint a munkásbiztosítás szervei. Aki Méhely úr könyvét és ezen sorokat olvassa, belátja, hogy ez nem szavakon való lovaglás, hanem érdemleges észrevétel.

„Vállalati pénztárakkülönösen tartózkodnak nyereségfelmutatásától, úgymond Méhely úr, ami természetes, mert a gyáraknak nem érdeke az, hogy nyereséget érjenek el a saját betegpénztárunknál, melynek adminisztrációs kiadásait is a sajátjukból fedezik egy olyan központ számára, melyhez csak a törvény rideg betűi kényszerítik, de mellyel semmiféle erkölcsi közösséget nem éreznek, sőt ezen Országos Pénztár és összes kerületi pénztárai részéről csak mohó üldöztetést szenvednek.” (29. old.)

Eme kitétel felett sem lehet szó nélkül elsiklani. Megállapítható belőle újból, hogy Méhely úr a szociális biztosítást tisztára egyoldalú magángazdasági szempontból tekinti. A vállalati pénztár létesítése sem kötelező; azok, akik vállalati pénztárt tartanak fenn, ezt nem másból, mint jól felfogott önérdékből teszik. Ezenkívül a jövedelemtöbblet elérést mindenek előtt nem írja elő a törvény. Ha pedig mégis mutatkozik felesleg, akkor beszolgáltatása az Országos Pénztárhoz csak nem tekinthető semmiképen sem *sympathia*, vagy *antipathia* kérdésének, sem pedig felesleges költekezésnek, ha meggondoljuk, hogy viszont a vállalati pénztárak sem *mind* dolgoznak felesleggel és hogy a hiányokat viszont az Országos Pénztár visszafizetni tartozik (146. §.). Másrésztől legalább is tévedés, hogy a vállalati pénztárak administrationális költségei ki vannak merítve saját belső ügykezelésükkel.

Ami a „mohó üldöztetést” illeti, meg vagyunk győződve, hogy a vállalati pénztáraknak van magukhoz való esze arra, hogy ezen üldözéseket a maguk önkéntes és nem kényszerű szerve, szövetségük útján, vagy pedig pl. a Vasművek és Gépgyárak orsz. szövetsége, vagy Méhely úr, mint pénztári alelnök útján szóvá tennék. Itt még csak azt kívánnók megjegyezni, hogy az 1907. törvény előtt is a vállalati pénztárak fordították a járulék bevétel legnagyobb százalékát segélyre. *Tehát ez nem novum.*

„Kerületi pénztáraink mórlege is folyton rosszabbodik s mind többen húzódoznak a fölöslegek beszállításától”, úgymond Méhely úr. „Egészséges alföldi városok hatalmas taglétszámmal bíró kerületi pénztárainak exponált munkás vezetőségei szinte erőltetve költekeznek csak azért, nehogy nyereségüket ennek az oktrojált központnak kelljen juttatniuk.”

Az Országos Pénztár jelentése szerint 1912-ben javult az anyagi helyzet 42 pénztárnál, változatlan marad 2 pénztárnál és rosszabbodott 53 pénztárnál. A rosszabbodás oka az ügykezelés fogyatékosága és legfőképpen a munkaadók hátralékai, nem pedig „húzódózás.” Lássuk, ezekre nézve tesz-e Méhely úr konkrét javaslatokat?

Hogy mi jobb, centralizáció vagy decentralizáció, Méhely úr az államszövetségek és szövetséges államok életéből vett hasonlattal igyekszik bizonyítani. Megállapítja, hogy az amerikai Unió hatalmasabb alapokon áll, mint a Németbirodalom, azaz hogy ezúttal is az ő szavait idézzem: „a német vagy amerikai federáció.” Mint az általánosítás ellensége, Oroszország főbaját is abban látja hogy centralizálva van. Félős, hogy a fajok és államok életéből vett példájával nem jó ügyvédje a decentralizációnak. Azt mondja tovább:

„A centralizáció csak teljesen homogén, bármiféle autonomisztikus vágyódást nélkülöző szervezetenél lehet sikeres. Centralizálható a vasút némely szolgálati ágazata, a posta, az adóügy, a rokkant és aggkori biztosítás. Különösen gyöngébb fejlettségű iparral bíró államokban a balesetbiztosítás (pl. Svájc??) is előnyösen központosítható.”

Szóval minden, csak a betegsegélyezés nem. A fentemlített más térről vett hasonlatos példákon kívül Méhely úr nem érvel. Baj Méhely úr szerint az Országos Pénztár és baj az Állami Hivatal, mint a centralizáció képviselői.

Meglátjuk, mit javall helyettük.

De lássuk csak a fentemlített „egészséges alföldi városok ügyét.” (Megint csak az 1912. évi jelentésekből ítélnék, újabbak nem jelentek meg!) Az egyik alföldi város helyzete javult, a másiké romlik.

Vegyük ki az alföldiek közül a legnagyobbakat, miután Méhely úr nem nevezi a gyereket nevén, Debreczent és Szegedet. Az egyik, Debreczen, 15.596 évi átlagos taglétszámmal 1912-ben 53.810 koronával emelte járulékelőírását és 34.460 korona hátralékban van. Szeged 14.889-es munkásátlaggal 35.480 koronával emelte járulékelőírását, ellenben hátraléka 42.770 koronával csökkent. Tehát Debreczen helyzete romlott és Szegedé javult. Ezt a rokon- vagy ellenszenv teszi? Mért szimpatizál Szeged az Országossal és mért nem Debreczen. Vagy a 12.267 munkásátlagos Zombor és az 5146 munkásátlagos Makó javul, ellenben Temesvár és Szabadka romlik.

itt egészen más okok szerepelnek, mint a szimpátia az O. P.-al. Ha „lapozgatott” Méhely úr azokban az „értékes kútforrásokban, melyeket a kereskedelemügyi minisztérium 1905-ben a munkásbetegsegélyző törvény módosítása című kötetekben kiadatott”, nem kerülte el figyelmét, hogy pl. Szeged és Debreczen számadatai 1898-1903-ban is elütnek egymástól. Ha igaza volna Méhely úrnak, akkor az antipatikus reform előtt egyforma viszonyoknak kellett volna lenniök a két alföldi nagy városban.

Ha nem volna meggyőződve Méhely úr, sietnének meggyőzni az általa ismerni mondott 1905-iki anyaggyűjtemény azon helyének felhívásával, amely szerint: „A betegsegélyző pénztárak vagyonegyenlegge az 1898-1903. évek közül csak az első évben záródott vagyonegyenleggel (545.333 K), míg a többi öt évben hiány mutatkozik, amely évről-évre fokozatosan emelkedik (8450 K, 694.501 K, 1,005.265 K, 1,503.654 K és 1,898.042 K)” (I. köt. 533. old.) . . . Tehát nyilvánvaló, hogy az 1907:XIX. előtt sem voltak eldoradoi állapotok, bár nem létezett a gyűlöletes O. P. (amelyet egyébként eszünk ágában sincs védeni).

Kérdezzük Méhely urat: hol létezik Magyarországon „jótékony, hozzáértő, reális üzletszerű állami felügyelet”? (35. old.) Miért épen

a szerencsétlen munkásbiztosításnál keres olyat, ami egybűt sincs (tisztelet a kivételnek). Nem győz meg egyáltalában az a kijelentése, hogy ennek a kettős felügyeletnek volna a következménye, hogy a kerületi pénztárak drágán adminisztrálnak. Ezt részletesen kellett volna bizonyítania, mert nemhogy mi nem hisszük el, hanem a vasgyárosok sem.

Az *egységesítés* ellen is ír Méhely úr és úgy kezdi, hogy a munkásbiztosítás egy elismert elsőrendű ismerőjébe és hivatalos művelőjébe belerúgván és annak egy okos nyilatkozatát félreértvén vagy félremagyarázván, az emberi egyenlőség nem létezéséről beszél hosszasan. Ez a szakértő praktikusnak tartja az oly iparszegény országban, mint Magyarország a szociális terhek nivellálását. Ezzel szemben Méhely úr nem tud más érvet, minthogy: miért nem kívánják egyúttal azt is, hogy az egészséges munkások keresete is egyforma legyen?.. Szemben a mai, szerinte nehézkes napibérosztályokkal, reformterve van. A járulékoknak és segélyeknek minimumát kívánja megállapíttatni, „mely alsó határtól fölfelé, minden vidék oly hozzájárulási és segélyezési kulcsot szabna meg, minőt az általános viszonyok következtében a helyi érdekeltég kívánatosnak tart.” Hogy hogy képzelet ezeket a „vidékeket” Méhely úr, nem tudjuk. Hogy ez micsoda lehetetlen particularizmushoz vezetne? Azzal nem törődik.

Szemben a nyomon követhető és az egész világon kivétel nélkül mutatkozó vas következetességű általános tendenciákkal Tisza István grófra hivatkozik Méhely úr, akire szerinte helyesebb lett volna hallgatni már 1901-ben, amidőn a „legnagyobb nyomatékkal hangoztatta annak szükségességét, hogy a betegsegélyezés a szabad társadalmi iniciativa kezében hagyassék”. Ezen bár hatalmas, de munkásügyekben nem felette kompetens forráson kívül csak azt az érvet tudja felhozni Méhely úr, hogy

„a magyar természet mindenk fölött a szabadságot és függetlenséget szereti Ez lelkéből – úgymond (40. old.) – kiirthatatlan. Ahol minden falunak van bizonyos különleges sajátossága, a magyar paraszt az ő bibliai igénytelensége dacára megköveteli, hogy csizmájának rámája, ásójának . . . formája csakis ilyen meg olyan legyen. Ahol az emberi érték legékesebb virága: az individualitás ily paradicsomi változatosságban díszlik, ott nagyon távol állunk a fallanszteri életnek monoton egyhangúságától (sic!) Ez persze hátránnyal is jár, mert nem vagyunk képesek nagy koncentrált erő kifejtésre. Az összes népfajok között ebben is leginkább a franciákhoz hasonlítunk. Mint Franciaországban, nálunk sem sikerülnek a nagy akciók.”

Akinek kedve van hozzá, megmagyarázhatná Méhely úrnak, hogy az „individualitás paradicsomi változatossága” minden gazdaságilag kezdetleges népnél megvan. Minél inkább haladunk (Európában maradván) keletre, annál nagyobb a tarkabarkaság. Ezt tudják az etnográfusok és az exportőrök. Ez a tarkabarkaság a városokban megszűnik – még nálunk is. Nem honoráltatik a törvényhozás és közigazgatás egyéb ágaiban se, csekély kivételektől eltekintve. Nem hihetjük, hogy a vasgyárosok Méhely úrnak ebbe a gondolatmenetébe belemenjenek, ha ugyan elolvassák könyvét. A magyarországi falusi lakosság ethnográfiai tarkabarkasága, partikularizmusa egyenlő a francia állítólagos individualisztikus irányzattal. Ez kissé erős! És kíváncsiak volnánk, hogy mi az a nagy akció, ami Magyarországhoz

hasonlóan nem sikerült Franciaországban? Ezzel adós marad Méhely úr. Szeretnénk neki segíteni – úgymond Méhely úr – az egyháznak az államtól való elválasztására, a forradalomra, a köztársaságra, a szabadságjogokra, mire gondol?

Mielőtt még végleg elhagynók ezt a fejezetet, egy kis ténybeli csekélységre kell rámutatnunk.

„A budapesti munkásokban – írja – gyorsan kifejlődött a gyógyvizek és fürdők iránti igény; a budapesti pénztár 1912-ben 273.000 darab fürdőjegyet volt kénytelen a tagoknak és családtagaiknak kiosztani, a lipcsei pénztár csupán 40.000-et.” Eltekintve attól, hogy Pesten fürdőztetettek az egész országból összesereglettek, kérdezzük, mennyit nézte Méhely úr a német városok statisztikai évkönyvében (19. évf. 464 és köv. old.) mennyi és milyen áru fürdő van az 589.850 lakósu (1910.) Lipcsében? Ha tudná továbbá, mennyi és milyen munkás van ott és itt, egészen más eredményre jutott volna.

Hogy az 1907. törvény alkotói miért nem vonták le a centralizációnak végső konzekvenciáit, annak oka egészen más, mint amit Méhely úr képzel. Ezt nemcsak a törvény alkotói tudják, hanem a viszonyokat ismerő minden ember. Azok politikai, helyesebben kortes okok voltak, ugyanazok, amelyek a törvény 25. §-ának 3. bekezdését létrehozták. Az eféle okokról szólván, minékünk is módunkban állana Tisza grófra és nem utolsó sorban Matlekovitsra hivatkozni.

A *paritásról* szólva nem követjük Méhely urat Marx és Gulliver nyomán. Az az út, amelyet a munkásság harcai mutatnak a mai napig, azt is jelzi, hogy miképpen küzdött ki ott, ahol megvan a paritás. Nincs időnk Méhely urat kitanítani, ha nem tudja, (pedig nem tudja, mert ily meggyőződést mímelni nem lehet. Az ő tájékozatlansága mélyről fakad) hogy viszonyokat nem szociálpolitikusok csinálnak meg. Nem a szociálpolitikusok „elcsavart gondolatfolyamata” vezeti a paritás eszméjére, valamint az érdekképviseleti Scharfmacherek leglogikusabb gondolatfolyamata sem tudja megakadályozni az általános gazdasági fejlődést, még ha ez egyes iparágak csekélyebb jövedelmezőségére is vezet.

Végül csak újból néhány ténybeli tévedésre utalunk.

„Az Országos Pénztárban teljes paritás dacára a munkások dirigálnak. Egyszerűen azért, mert a munkaadó magasabb intelligenciája folytán indifferensebb, büszkébb gondolkodásának függetlenségére és nem hagyja magát oly fegyelemben kormányozni, mint amilyenre az örökös támadásra utalt munkások pártpolitikai érdekeiből, szakszervezeti iskoláikban neveltetnek. Emellett a munkások jobban elfoglalt emberek ...”

A munkaadó nem mindég intelligensebb, Méhely úr, hanem joggal bízik abban, hogy van elegendő befolyása, hogy megmozdíthassa a megmozdíthatókat, ha egyszer baj van. Ha valóban a körmére ég, akkor szervezkedik. Lásd a nyomdászokat. Nincs általában elég szociális érzéke, hogy tudná mily fontos köz- és nem magánügy a munkásbiztosítás. Továbbá ha elfoglalt a munkaadó, küldi maga helyett az ő Méhelyjét, az ő Gellértjét, Bosányiját, akiket azért tart igen drága pénzen és küld be a paritásos helyekre, hogy ott legyenek mindig ép úgy, mint a sokkal olcsóbb munkás küldöttek, Kitajka, Horovicz, Vanczák, Buchinger, akik ha nem is oly előkelő férfiak, de egészen olyan érdekképviseleti fizetett alkalmazottak, mint fentiek.

Valenti Alfréd tuniszi ügyvéd: Zsidó kolóniák.

A Szociálpolitikai Szemle eredeti közleménye.

A zsidóknak Palesztinába való bevándorlása 1881-ben vette kezdetét. Ebben az időben kb. 30,000 zsidó lakott az országban, ma már 700.000 lakosból 100.000 zsidó, akik közül 50.000 Jeruzsálemben, 40.000 az ország különböző részeiben s 10.000 a kolóniákban lakik. Ezen kolóniák közül 15 Júdeában, 24 Galileában s egy a Tiberiás tó partján van. A zsidó kézen levő terület kb. 50.000 hektár nagyságú. A bevándorlás állandóan emelkedik.

Az első telepéseknek óriási nehézségekkel kellett megküzdeniök. Azon nehézségeken kívül, melyekkel minden kolonizáció össze van kötve, itt más nehézségeket is le kellett győzni, mert a mezei munkát meg nem szokott kiskereskedőknek és proletároknak, kik tapasztalatlanságukban a legterméketlenebb s legegésztelenebb vidékeken kezdték meg működésüket, egy ellenséges indulatú kormányzat rosszakaratával is meg kellett küzdeniök.

Ezek a zsidó telepések hősi munkát teljesítettek, de mégis eredménytelen maradt volna működésük, ha a párisi Rotschild Edmund báró nagyarányú segítségével a cionista eszmék diadalát nem biztosítja.

A talajt keresztülszátornázták, kutakat ástak, vízrezervoárokat létesítettek, a mocsaras vidékeket eukalyptussal ültették be és ma már a sok fáradság, munka s pénzáldozatnak megvan az eredménye. A 30 év előtt a kezdet nehézségeivel alig megküzdeni tudó kolóniák mind virágzanak. Új és új kolóniák alakultak, kedvezőbb viszonyok mellett, úgy, hogy egynéhány kolónia alapításától kezdve, önerejéből létesített mindent.

Mert a jó termőföldben nincs hiány a zsidók ősi földjén, ha a közfelfogás az ellenkezőt véli is. Ez a téves nézet onnan ered, hogy az ősi Kánaán földje a legutóbbi időkig rendkívül száraz volt, ami azonban tisztán annak a következménye volt, hogy évszázadokon át ez a föld parlagon, műveletlenül hevert. Valójában az ország általában termékeny s egyes részein mint például Jesrael, Jordán völgye, Galilea völgyei s az egész partvidék rendkívül termékeny.

A csapadék mennyisége Középeurópáénak felel meg, a klíma egészséges s intenzív munkakifejtést tesz lehetővé.

Egynéhány év alatt egy új typus keletkezett: a zsidó földműves. Intelligenciája, energiája és kitartása révén pedig mindinkább bebizonyosult a zsidónak erre a munkára való nagy rátermettsége:

Főképpen a bortermelésben érték el nagy eredményeket olyanira, hogy a német kolonisták a venyigéiket a zsidó kolonisták által nevelt szőlővel nemesítik. Egynéhány kolónia kizárólag szőlőtermeléssel foglalkozik.

A bortermésüket Egyiptom és Kisázsziába exportálják.

Jaffát gyönyörű narancsligetek környezik. Narancstermeléssel is több kolónia foglalkozik. Egy egészen különfajtájú narancsot termesztnek, melynek nincsen magja, rendkívül ízletes s minden más fajtánál előbb érik. Ma már ennek a narancsnak világhíre van, legfőképpen Angliába exportálják. Másfajta gyümölcsstermeléssel is foglalkoznak, a kolonisták csodás szorgalommal gondozott kertjeikben, mandulát, almát, barackot, banánt, citromot, őszibarackot, olajbogyót, datolyát, gránátalmát, epret, tenyésztnek, meglepő ízletes minőségben s így nem csoda, hogy az európai export ezen a téren is folyton növekedik.

Egynéhány kolónia főzelékstermeléssel is foglalkozik, egynéhány mézstermeléssel, mások virágtenyésztéssel. Rechebothban csodás olajfaültetvények vannak. Júdea lejtőin most van keletkezőben Herzlnek a zionisták apostolának emlékére létesített óriási olajerdő, melynek költségeit a Zsidó Nemzeti alapból fedezik.

Sedjerah-kolónia mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozik. E téren eddig kevés az eredmény. Mert a mezőgazdaság és állattenyésztéshez nagy tőke és hatalmas arányú földbirtok kell, már pedig eddig a cionizmus csak a legszegényebb sorsban levő zsidóság dolga volt. Csak a cionizmus nagyobb térhódításával remélhető, hogy Palesztinában extenzív gazdálkodás is eredménnyel lesz üzhető a mai tisztán intenzív gazdálkodás mellett.

* *

*

A mai Palesztina zsidóságának fizikai fejlődése egyenesen meglepő. Ezek már nem az orosz és román gettóknak vérszegény, eltompult páriái, hanem izmos, bátor s energikus emberek.

Egynéhány teljesen jelentéktelen teleptől eltekintve, minden kolóniában van orvos, gyógyszerár, könyvtár, iskola, zsinagóga s kölcsönös gyámolító intézet; a nagyobbakban gyermekmenhely, munkásétező, népház és kórház is van. Egynéhány kolóniában a jaffai cionista bank kis kölcsön-szövetkezeteket alapított, melyek megfizethetetlen szolgáltatásokat tesznek a telepeseknek.

Haifában most alapítanak egy mezőgazdasági kísérleti állomást, melynek élén Aaronsohn, a híres agronom fog állani. Petak-Tikwahban egy mezőgazdasági iskolát alapítottak.

Ezekben az iskolákban a legmodernebb tanítási módszer mellett nevelik az ifjúságot. A tanítási nyelv a héber, de ezenkívül franciául és arabul is tanulnak.

A Jeruzsálemben megjelenő héber újságok az aktuális kérdésekről informálják a telepeseket.

Minden kolónia közgyűlése egy komitét választ, mely a telep összes belső és külső ügyét elintézi. Ez a komitét egyszersmind bírói teendőket is végez s érdekes, hogy az arab szomszédok inkább a zsidó komitét elé jönnek ügyes-bajos dolgaikban, mint a török bírákhoz.

A kolóniák teljesen autonómok és az adófizetésen kívül semmi sem köti őket a török kormányzathoz.

A kolóniák mai helyzetének a legfelületesebb megítélése is mindenkit meggyőzhet arról, hogy az emberiség egyik legfényesebb kolonizálása ment Palesztinában végbe.

II.

Harminc évvel ezelőtt a palesztinai városokban, mint már fentebb említettem, 30,000 zsidó lakott, kik leginkább a „szent” városokban helyezkedtek el és vallási elmélkedéssel, imádkozással foglalkoztak. Egy hátramaradt indolens tömeg volt ez, amely Európa és a Kelet zsidóságának alamizsnájából élt. Egyik legközvetlenebb és legáldásosabb hatása a cionizmusnak az volt, hogy az eredeti zsidó őslakosságot teljesen átalakította. Még ma is egyik legfontosabb feladatát képezi ez a cionizmusnak.

* *

*

A zsidó lakosság természetesen rendkívül internacionális eredetű. A spanyol ritusu sephardimok, kik az ó-kastíliai zsidó dialektust a „ladino”-t beszélik, Ázsia, Afrika zsidói, a németritusú atnazimok, kikhez a lengyel, orosz és német zsidóság többsége tartozik, a német zsidó zsargon a „jiddisen”-t beszéli, a marokkói eredetű maghrahimok, kik arabul, spanyolul, héberül beszélnek, a hébert megértő, de a közéletben arabul beszélő yemeniták, kiket a török-arab háborúban űztek el hazájukból, a Perzsiából kimenekült perzsa zsidók, az arabul beszélő syriaiak és mezopotámiaiak, bokharaiak és georgiaiak, mind képviselve vannak.

De a különböző csoportok közt nyilvánvaló az összeolvadási tendencia.

Vallási téren a palesztinai rítust fogadja el minden palesztinai zsidó, ökonómiai és szociális téren teljesen egységes a felfogás s csakhamar rájöttek arra, hogy egységes nyelv elkerülhetetlen szükségesség.

A jiddischt beszélő zsidó nem tudott egykönnyen az arabiai, avagy spanyol zsidóval üzletileg érintkezni. Az iskolában a tanító nem tudta magát a különböző nyelvű tanítványokkal egyszerre megértetni. A héber nyelv, amely a zsidók szétszóródása dacára, mint liturgiái nyelv fennmaradt, amely miután az ősi zsidó litteratúrának a nyelve a ghekkók tudósai által buzgón műveltetett, s egynéhány zsidógyűlölő országban, mint pl. Galíciában, Oroszországban bámulatos reneszánszon ment át – szükségszerűleg a palesztinai zsidóság nyelvévé vált.

Egy Jeruzsálemben letelepedett orosz zsidó oldotta meg e Kolumbus tojását. Körülbelül 30 éve, hogy Ben Juda elhatározta, hogy családjában csak héberül szabad beszélni. Az öreg orthodoxok ellenkezése dacára Ben Juda sok követőre talált. A héber nyelv eleinte csak egynéhány mezőgazdasági kolónia érintkezési nyelvévé lett, majd a gyülekezetek nyelvévé válik, majd az iskolák tanítási nyelvévé lesz, majd a sajtó meghódítása után az egész szociális élet nyelvévé. A héber nyelvkeverékek és a zsargon, amelyeket az emigránsok magukkal hoztak, napról-napra mindinkább háttérbe szorultak, a nemzeti és kereskedelmi nyelvévé vált a héber mellett.

A héber nyelvnek Palesztinában való újraébredése tehát nem mesterségesen előidézett eredmény és nem is ideális eszmékben leli

alapját, hanem a szükségszerűség elmaradhatatlan következménye s így kétségtelenül életrevaló.

A városokban a zsidóság iparral foglalkozik. Külön említést érdemel a jeruzsálemi iparművészeti iskola, melyet a pusztai zsidók kiváló művészeről „Bezalel”-nek neveztek el. A héber betű és az őskőtől öröklött emlékek: a hétágú gyertyatartó, Juda oroszlán címere, Dávid pajzsa képezik a motívumokat, melyeket szőnyegszövészetükben, a filigrán munkákban, bútór és fadaragmányaikban felhasználnak. Emberi test ábrázolására zsidó típusokat használnak modelül, melyekben nincs is hiány Palesztinában s lehetőleg történeti személyekhez és helyekhez fűződnek alkotásaik. Bezalel a szó legszorosabb értelmében melegágya a hazai művészetnek. Az intézet főcélja a népben szunnyadó érzéket a plasztikus szép iránt felkelteni és felébreszteni a népnek múltja iránti tiszteletét.

Ma már Európa fővárosaiban mindenütt árusítják az iskola produktumait.

Az iskola 600 munkást foglalkoztat, kiket eltart és hivatás-szerűen, valamint a művészi követelményeknek megfelelőleg kiképez. A munkások többsége yemenita származású zsidó. Intelligens, szorgalmas emberek és a palesztinai városi zsidóság nagyon értékes elemét alkotják.

A gyáripar még nem nagyon fejlett. De azért Haifában és Lyddában van már szappangyár, Jeruzsálemben olajgyár, Haifában és Jaffában vasöntöde. Haifában most épül a legmodernebb tervek szerint egy minden segédeszközzel felszerelt politechnikum.

Leginkább a kiskereskedelem virágzik, de az orosz zsidók, valamint a dúsgazdag bokkarai zsidók a nagykereskedelmet is lendületbe hozzák.

Nagyon áldásos intézmény a cionista „Anglo-Palestine-Company-Bank,” mely zsidókon kívül keresztény és muzulmánokkal is tart fenn összeköttetést. 100-2000 frankig terjedő kölcsönöket nyújt a bank, a kiskereskedőknek nyújtott ily összegű kölcsönök évi 50,000 frankra rúgnak. A bank két év óta áll fen.

Az ipari munkások a „Poalézion”-ban, ebben a cionista szociális pártban vannak tömörítve. Újságokat jelentetnek meg és klubokat tartanak fenn. Wolffsohn-alapítványa a zsidó munkások számára olcsó, egészséges lakásokat nyújt.

Minden modern áramlat termékeny talajra talál ebben az ősrégi országban. A jeruzsálemi és a Herzl-gimnáziumokban, héber tanítási nyelv mellett koedukáció van. A jaffai gimnáziumot 1906-ban alapították s ekkor 48 tanítványa volt. Ma 400 a tanítványok száma.

Ben Judának egy nagyarányú héber szótára, egy zsidó történet s egy zsidó mondákból és költeményekből álló munka jelent meg eddig; ezenkívül az országban több újság és folyóirat jelenik meg.

„Csak akarnotok kell – és a meséből valóság lesz mondotta Herzl Tivadar. És Izrael becsületes munkája a mesét valóra váltja.

Magyarország népességének foglalkozási statisztikája.

Ez év március havában hagyta el a sajtót az 1910. évi népszámlálási statisztika második része, amely a népesség foglalkozási adatait dolgozza fel. A hatalmas kötet értékes adatai áttekinthető képet nyújtanak az ország társadalmi tagoltságáról és arról a fejlődési irányról is, melyben az ország halad. Az összes 1910-ben 20,886.487 lelket számláló lakosságból (ebből városi lakosság 2,336.672 volt) 13,465.653 (5,600.602 kereső + 7,865.051 eltartott), vagyis az összes népesség 64,5%-a élt östermelésből; 214.714 (72.833 kereső + 14.881 eltartott) (össznépesség 0,4%-ka) bányászatból és kohászatból; 3,361.135 (1,460.493 kereső + 1,900.642 eltartott) (ö. n. 16,1%-a) iparból; 722.352 (300.799 kereső + 421.556 eltartott) (ö. n. 3,5%-a) kereskedelemből; 630.029 (203.492 kereső + 426.537 eltartott) (ö. n. 1,7%-a) közlekedésből; 686.641 (275.128 kereső + 411.513 eltartott) (ö. n. 2,1 %-a) közszolgáltatból és úgynevezett szabadfoglalkozásokból; 166.804 (141.743 kereső + 25.061 eltartott) (ö. n. 0,9%-a) volt a véderő létszáma; napszámos volt 501.370 (225.936 kereső + 275.974 eltartott) (ö. n. 1,8%-a); 431.146 (390.824 kereső + 40.322 eltartott) (ö. n. 1%-a) házicseléd volt; az egyéb és ismeretlen foglalkozásból élők száma 706.643 (285.612 kereső + 421.031) (ö. n. 2,0%-ka) volt. Az összes népességből kereső volt 8,956.922, eltartott 11,929.566, vagyis minden 100 keresőre átlagban 1133 eltartott (1900-ban csak 118) jutott. Az 1900. évi népszámlálás adataihoz képest az elmúlt tíz év alatt az östermelésből élő népesség 68,4%-ról 64,5%-ra csökkent, míg a bányász és iparforgalmi népesség 19,6%-ról 23,6%-ra szökkent. Érdekes, hogy nem Budapest az a város, amely lakosságának legnagyobb része ipari népesség, hanem Győr (46,8%), míg Budapest lakosságának csak 45,2%-a ipari népesség. A házi cselédek és napszámosok száma csökkent. A birtokeloszlásban igen lényegtelen változások állottak be, csupán az az egy körülmény érdemel megemlést, hogy a kisbirtokosok száma – bár igen szerény méretek között – mégis valami emelkedést mutat majdnem minden törvényhatóságban. A mezőgazdasági népesség egyáltalán alig szaporodott valamit, amit az ipari pályákra való átpártolással és a mindég növekvő kivándorlással magyarázhatunk meg.

Az önálló iparosok száma 1910-ben 439.778 volt (1900-ban 381.664), a segéd személyzeté 965.546 (1900-ban 695.562). Ezek szerint 100 önálló iparosra 1910-ben 219 segéd személy jutott (1900-ban csak

182), ami azt jelenti, hogy az ipari koncentráció nagy lépésekkel halad előre. Legerősebben növekedett a tisztviselők száma, amit a gyáripár üzleti életének nagy fejlődése tesz érthetővé.

Áttérve most már az ipari vállalatokra, itt is igen nagy fejlődést állapíthatunk meg. 1900 óta az iparvállalatok száma 63.637-tel szaporodott és így 533.196-ra emelkedett, ami 13.5% növekedésnek felel meg.

Az iparvállalatok nagyságszerinti megoszlása a következő:

segédnélküli vállalat	---	---	---	---	---	330.975
1 segéddel dolgozó vállalat	---	---	---	---	---	98.305
2	"	"	"	---	---	45.323
3—5	"	"	"	---	---	39.059
6—10	"	"	"	---	---	10.991
11—20	"	"	"	---	---	4.523
20-nál több segéddel dolgozó vállalat	---	---	---	---	---	4.020
				Összesen	---	533.196

Legkevésbé a segédnélküli vállalatok szaporodtak, míg a nagyipari vállalatok, vagyis azok, amelyek 20-nál több segédet foglalkoztatnak, tíz év alatt 77%-kal növekedtek. Dacára ennek kisiparunk még igen erősen megállja helyét, sőt némi fejlődést is mutat, annyira, hogy összes iparvállalataink 62%-a nem alkalmaz egy segédet sem, 18.4%-a pedig csak egyet alkalmaz. A nagyipari vállalatok összes vállalatainknak csak 0.8% -át teszik, de ezzel szemben az összes segédszemélyzetnek 43%-át, majdnem a felét foglalkoztatják.

Ipáragak szerint a keresők így oszlottak meg:

I. Vas- és fémipar	---	---	---	---	---	158.469	11.30%
II. Gép- és hajógyártás	---	---	---	---	---	112.501	8.0%
III. Kő-, föld-, üveg- és agyagipar	---	---	---	---	---	67.597	4.8%
IV. Fa- és csontipar	---	---	---	---	---	129.622	9.2%
V. Bőr-, sörté-, szőr- és tollipar	---	---	---	---	---	20.411	1.4%
VI. Fonó- és szövőipar	---	---	---	---	---	51.624	3.7%
VII. Ruházati ipar	---	---	---	---	---	356.892	25.4%
VIII. Papirosipar	---	---	---	---	---	12.400	0.9%
IX. Élelmezési ipar	---	---	---	---	---	168.140	12.0%
X. Vegyszeripar	---	---	---	---	---	24.055	1.7%
XI. Építőipar	---	---	---	---	---	24.460	1.7%
XII. Sokszorosító és műipar	---	---	---	---	---	166.086	11.8%
XIII. Szállodás-, vendéglős- és kávéipar	---	---	---	---	---	112.278	8.0%
XIV. Egyéb	---	---	---	---	---	789	0.1%

A népességi és vállalati viszonyok ismertetése után áttér a statisztika a húsznál több segédszemélyt foglalkoztató bányá- és iparvállalatok adatainak ismertetésére. A magyar birodalom területén 1910-ben 223 olyan bányavállalat volt, amely húsznál több segédszemélyt foglalkoztatott (1900-ban 213). Ez a 223 bányavállalat 74.024 munkásnak adott munkát (1900-ban csak 57.318-nak). Az alkalmazott segédszemélyzet szaporodása tehát 29.2%. A 223 bányavállalat közül 17 dolgozott 501-700 munkással, 10 vállalat 701-1.000 munkással dolgozott, 13 pedig 1.000-nél is többel. Ez a 13 vállalat

maga 27.370 munkásnak adott kenyeret. A bányavállalatoknál a koncentráció még sokkal nagyobb mérvű volt, mint az iparban. A nagyvállalatok az összes bányamunkásnak 61.4%-át foglalkoztatták. Bányamunkásaink nagy része nem magyar állampolgár, így 3,742 osztrák, dacára ennek az idegeneket rohamosan szorítják ki a magyar munkások.

A nagyvállalatok száma az 1900-tól 1910-ig eltelt 10 esztendő alatt 2.261-ről 4.020-ra emelkedett, a bennük foglalkoztatott segéd-személyzet száma pedig 230.641-ről 416.543-ra. A fejlődést általánosnak mondhatjuk az egész országban, csupán 10 megyében fogyott meg a nagyipari vállalatok száma. Budapesten a nagyipari vállalatok száma 10 év alatt 622-ről 1.296-ra szökött. A legnagyobbak az 500 munkásnál többet foglalkoztató vállalatok, amelyeknek a fejlődését az alábbi összeállítás mutatja:

	V á l l a l a t o k			
	száma		személyzet	
	1900	1910	1900	1910
501— 700 munkással... --- --- --- ---	28	51	16.139	30.448
701—1000 munkással... --- --- --- ---	12	46	9.697	38.295
1000-nél több munkással... --- --- --- ---	29	37	49.346	68.191
	69	134	75.182	136.934

Az olasz forradalom.

A lapok híradásaiban meglehetősen jelentéktelen sztrájkzavargásoknak látszó események, amelyek a közelmúlt napokban Olaszországban lezajlottak, apránként egészen más formában domborodnak ki, mint amilyeneknek a hiányos tudósításokból látszottak. Ezek a tudósítások csak töredékek voltak, azokat a részleteket, amelyek alkalmasak lettek volna a teljes tényállás megismertetésére: a cenzúra kitörölte a táviratokból, a telefonbeszéd pedig, amelyek külföldre vitték volna az események hírét, megszakadtak, mihelyt a legérdekesebb részletek következtek.

Úgy látszik, hogy nem az anconai események miatt spontán kitört mozgalomról volt szó Itáliában, hanem egy jól rendezett forradalmi kitörésről, melynek a szálai Anconában, a szindikalisták központjában futott össze és amelynek nem volt kisebb célja, mint megbuktatni a monarchiát, kikiáltani a köztársaságot és megdönteni sok mindent a mai társadalmi rendből. Ámulva halljuk most utólag ennek e felkelésnek a részleteit, a szenzációs híreket, hogy a Romagna és a Marcák, tehát a Bolognától Anconáig és Fabriánóig terjedő egész országrész néhány város kivételével két napon keresztül a forradalom fenhatósága alatt állott és a kormány egész nap hadsereget volt kénytelen mozgósítani a forradalom leverésére. Sőt polgári hírforrások szerint a városokban kikiáltott általános sztrájkok és az ezekkel járó zavargások csak arra valók voltak, hogy a katonaság erejét lekössék és ezzel a tulajdonképeni forradalom sikerét előmozdítsák. Ez lett volna a célja annak is, hogy Rómában fél nappal előbb ütött volna ki a sztrájk: a kormány figyelmét ide akarták konszignálni. Még azon a napon elvágták a telefon és táviró összeköttetést, valamint a vasúti összeköttetést Ancona és Róma, úgyszintén Bologna és Romagna többi részei és Flórenz meg Faenza között. Ez az oka annak, hogy a világ semmit se tudott meg azokról, amik ezekben az országrészekben történtek, hanem csak a városi sztrájkzavargásokról kaptunk híreket, amelyekben a katonaság természetesen mindenütt felülmaradt. Ellenben nem tudtunk róla semmit, hogy Omolában, Faenzában, Massa Lanbardában, Riminiben, Sassoferratoban és még egy sereg helyen a forradalom diadalmaskodott, tízezen a helyeken a forradalmi tömeg a rendőrséget elkergette, egyes helyeken kikiáltotta a köztársaságot, bevette a városházát, végrehajtó szerveket létesített, adókat vetett ki, szekereket és automobiloikat foglalt le, sőt a reszpublika pecsétjével ellátott okiratokat bocsátott ki. Hogy mindezzel harcok és rombolások jártak, az csak természetes. Ravennában a rendőrkommisszárost megölték. A fabriánói események hihetetlennek látszanak. Itt

egy ideiglenes bizottmány kikiáltotta a köztársaságot és a savoyai ház címerét minden középületről eltávolította. A városháza toronyára felhúzták a vörös lobogót és a harangokat állandóan félreverték. Listát készítettek azokról, akiknek pénzeket kell szolgáltatniuk a köztársaság pénztárába. Ellenben a június 21-én esedékes állami adók befizetését elengedték. A vasúti állomást elpusztították, az élelmiszereket mindenkitől, aki ilyent árult, elkobozták és olcsó áron szétesztették. Egyszerre elterjedt a híre, hogy a királyt a forradalmárok elfogták, Salandra, a kormány elnöke pedig külföldre szökött és egész Itáliában ki van kiáltva a köztársaság. Annyira elhitte mindenki ezt a hírt, hogy amikor egy zászlóalj bersaglieri vonult be a városba, ujjongva fogadták a katonákat: a köztársaság katonáit! Csak amikor a képviselőjük, Miliáni felvilágosította őket a dolgok valódi állásáról, akkor tudták meg a valót, ami azután óriási elkeseredést, sebesültekkel és halottakkal járó konfliktusokat hozott létre. Ma, június 17-én még mindig nincsen leverve a ranaguai forradalom és valószínűleg sok időbe fog kerülni, amíg ezek a hullámok teljesen elülnek.

Az események lázát természetesen a parlamentben is lehetett észlelni, ahol egész a pofozkodásig jutott a dolog. A szocialisták elkeseredett szemrehányásokat tettek a kormánynak, hogy a beígért reformokra hiába várakozik a nép. A nacionalisták ellenben tüntettek a kormány mellett és agresszív türelmetlenséggel léptek föl a szocialisták ellen. Felvetetvén a bizalmi kérdés, 254 szavazattal 112 ellen bizalmat szavazott a képviselőház a kormánynak, de a szavazás alkalmával a radikálisok és közöttük a radikális-párti miniszterek, Credaro, Sacchi és Finachiano-Aprile is az ellenzékbe mentek.

A polgári társadalom nagy ellenszenvvel viseltetett a forradalommal szemben. Rómában és egyebütt is a polgári elem tapsai között operált a rendőrség és a katonaság. Az Avanti emiatt fenyegető támadásokat intéz a polgárság, sőt a magukat kellőképp nem exponáló reformszocialisták ellen is, akiket a reakcionárius nyárs-polgárság közé sorol és kijelenti, hogy nem számít többé rájuk. Ugyancsak az Avanti jelenti ki azt is, hogy a kormány és a polgárság csalódik, ha azt hiszi, hogy a forradalom elült. Csak fegyverszünet van, amely után megint a forradalom harcai fognak következni.

KRÓNIKA.

A. Niceforo: A vagyontalan osztályok stb. c. cikkünk befejezését helyszűke miatt csak július-augusztusi kettős számunkban közölhetjük.

Szociálpolitika.

Közélet.

Adatok a hazai munkásvédelemhez.

Nemrég jelent meg a kereskedelemügyi miniszter kiadásában a *m. kir. iparfelügyelők* 1912. évi tevékenységéről szóló jelentés, amelynek adataiból ismét azt lehet kivenni, hogy az alkalmazottak szociálpolitikája terén Magyarországon igen lassú a haladás, ha ugyan egyáltalában lehet haladásról beszélni. Az iparfelügyelők által az 1912. évben megállapított szabálytalanságok az előző évhez képest jelentékeny emelkedést mutatnak. Igaz ugyan, hogy a talált szabálytalanságok abszolút száma nem tekinthető irányadónak és nem szolgáltat pontos alapot az összehasonlításra. Tulajdonképpen helyes képet a fejlődésről csak akkor nyerhetünk, ha az egyes ipartelepekre eső szabálytalanságok számát vizsgáljuk. Ámde ezen adatokból is csak azt a következtetést lehet vonni, hogy 1901-től 1912-ig – vagyis a huszadik században – Magyarországon e téren alig mutatkozik javulás. Ezért természetesen nem lehet az iparfelügyelőket okolni, hanem a baj forrása egyrészt iparrendészeti és balesetvédelmi rendszerünk tökéletlenségében és fejlet-

lenségében, másrészt pedig – és itt szószerint idézzük a hivatalos jelentést – „az elsőfokú iparhatóságok azon eljárásában keresendő, hogy az iparrendészeti és balesetvédelmi ügyeket, mint alárendelt fontosságú ügyeket kezelik s nem veszik tekintetbe, hogy ezen ügyek a munkásságra nézve főfontosságúak.”

De nem akarunk az általános megállapításoknál hosszabban időzni. Hogy a szociálpolitika terén mennyire elmaradtunk és milyen sok még a tennivaló, az sokkal szembeötlőbbé fog válni, ha egynehány kirívó és a magyar állapotokra jellemző esetet fogunk olvasóinkkal megismertetni, mindig szigorúan ragaszkodva természetesen a hivatalos jelentésekben feltüntetett adatokhoz.

A debreceni iparfelügyelőség jelenti az ottani kerületbe tartozó téglagyári munkások lakásairól, hogy azok nem egyebek, mint földbeásott vermek, a téglaszárító színek végéhez támaszkodó bódék, a téglaverem falához fecskéfészek módjára ragasztott kunyhók, nyirkos, dohos, penészszagú levegővel s betegségek csíráival telve. Egy ily lakás térfogata csak 10-15 köbméter; ez szolgál lakásul 5-6 tagból álló családoknak – a lakszoba egyúttal konyha is. A munkaadók azt szokták felhozni,

hogy azok a munkások, akik ezekben az odúkban laknak, nem állandó munkások, hanem csak nyári munkálatokra vannak alkalmazva. Ez azonban kifogásnál egyébnek nem tekinthető, mert az a nyári idény, amelyre a téglagyári munkásokat alkalmazták, márciustól szeptemberig, tehát egy félévig tart. E munkások családjaikat és bútoraikat is elhozták magukkal és így méltán igényelhetnének tisztességesebb lakóhelyet. Több munkás panaszt is emelt emiatt az iparfelügyelőségénél, amely nagy buzgósággal igyekezett a kérdést rendezni. Elsőfokon el is rendeltetett a veremlakások kiürítése és tisztességes munkáslakások építése, ámde a felek felebbeztek és a másodfokú hatóság *felmentette* őket. – Két nyomdában a munkahelyek szűk és túltömött volta miatt emeltek kifogást, 5 nyomdában a piszkos munkatermek kitisztítására kellett a tulajdonost utasítani. Igen sok egészségügyi intézkedésre volt szükség az élelmezési ipari telepeken is.

A *pozsonyi* kerületben por elterjedését gátló berendezésekre nézve 13, ártalmas gőzök, füst, mérgező por eltávolítása iránt 8 telepen intézkedtek. Ámde ezen intézkedések tekintetében az iparfelügyelő a legnagyobb nehézségekkel találkozott. A gyárosok u. i. vagy nem akarják megcsinálni a kívánt porleszívó berendezéseket, vagy, ha mégis rászánják magukat arra, hogy azokat megcsinálják, e berendezések oly kezdetlegesek, hogy gyakran csak a port keverik fel és többet ártanak, mint amennyit használnak. Egy papírlémezgyárban a rongyosztályozó-

asztalokat a por annyira betöltötte, hogy a leszívónyílás is eltömődött. Egy rongyosztályozó-telepen és egy tisztító pamutot gyártó telepen a rongy osztályozó-asztaloknál elrendeltetett porszívókészülék berendezése. A munkaadók azonban e rendelkezés ellen felebbeztek, jöllehet e telepek biztos terjesztői a tüdővésznek. A munkásoknak majdnem 25%-a szenved tüdőbetegségben s sápadtarcukkal, portól teljesen belepott ruházatukkal szánalmas képet mutatnak. *Por ellen, illetve a megfulladás veszedelme ellen úgy védekeznek, hogy a szájukat kendővel kötik át.*

A *kaposvári* iparfelügyelőség jelenti: A fiatal munkások főképen a téglagyárakban vannak megengedett munkaidőn túl alkalmazva... Egyik kerületbeli téglagyár száznál több fiatalkorú munkást szokott foglalkoztatni, akiknek felerésze az iskola szünetelésekor 9-12 éves gyermekekből áll. A gyermekeknek egy része nem végez ugyan nehéz munkát, mert a cserepeknek a vasúti kocsikba való berakásával foglalkozik, minthogy azonban ez a munka a vasúti vágányok között folyik, a gyermekekre nézve állandó veszéllyel jár a kocsik tolatásakor. Másik részük a gépgyárban van foglalkoztatva. Ezen gyermekmunkások a gyárvizsgálat idején nem voltak a gyárban találhatóak, mert a munkavezető az iparfelügyelő érkeztekor eltávolította őket a gyár területéről, a munkásjegyzékbe pedig nem voltak felvéve. E gyárban egy *kilencéves munkásleány* (!) egy munkagép mellett oly súlyos balesetet szenvedett,

hogy egyik lábát le kellett vágni. A balesetvizsgálati tárgyalás során az a tény nyert megállapítást, hogy a gyár a baleset idejében számos hasonlókorú gyermeket foglalkoztatót a törvény ellenére. Ennélfogva az iparfelügyelői hivatal megkereste az I. fokú hatóságot, hogy a gyár ellen a kihágási eljárást tegye folyamatba s a gyárral szemben a törvény teljes szigorát alkalmazza. A kihágási eljárás megindult és a hatóság többszöri *erélyes sürgetés* után végre meghozta az ítéletét, amelynek értelmében a kihágás elkövetéséért a szerencsétlenül járt gyermek apját is, amiért a gyermeket munkába engedte, a gyárat is, amiért a gyermeket alkalmazta, egyenkint 5-5 (írd és mondd: *öt*) koronányi büntetéssel sújtotta. Ennyit ér egy emberi láb!

Nem akarunk e szomorú képnél tovább időzni. E példákat taláломra ragadtuk ki. Még vagy száz ilyen vagy ezekhez hasonló lehetne felhozni. És a legszomorúbb a dologban az, hogy ezek minden évben tragikus szabályszerűséggel ismétlődnek.

Vajda Mihály.

A gyógyszerész-sztrájkhoz.

Az egész közegészségügy államosítása már hangos követelése a modern politikai pártoknak is és régen helyet foglal abban a kormányzati programban, amelyre a szociálpolitika esküszik. És ha megvalósítva nincsen is, ez a csökkenő születési arányszámok következtében egyre nagyobb fontosságú követelmény: az állami gyógyítás, valami már mégis történt ezen a téren: a községi és járási orvosok, kerületi

orvosok, rendőrorvosok stb. intézménye rudimentuma már a jövő fejlődésének. A lakosságnak egy igen tekintélyes részére van már biztosítva, hogy bizonyos megszabott olcsó pénzért orvosi segítséget vehessen igénybe. Természetesen, ez még azért mind kevés. Az ideális állapot az volna, ha mindenki ingyen jutna orvosi kezeléshez, mert ha van közérdek és állami érdek a világon, akkor ezek legelseje a lakosság egészsége.

És ha ez már az orvosi kezelés tekintetében is így áll, úgy szászorosan áll így a gyógyszerek dolgában. Ami ezen a téren történik, az egyszerűen megcsúfolása nem csupán minden szociálpolitikának, hanem magának a józan észnek, a józan ész legelemibb követelésének. Mert amíg az orvosi kezelés terén az állam legalább az olcsóságot igyekszik mindenkinek biztosítani, addig a gyógyszerek drágasága egyenesen közmondásos. A legexotikusabb luxus-cikkekben is elképzelhetetlen, hogy a kereskedő (vagy nevezzék bárminek a cikkek forgalombahozóját) olyan nyereségperctre dolgozzék, mint amilyen nyereségperctre államilag van biztosítva annak, aki gyógyszereket árusít. Elviselhetetlen barbárság, hogy kényszerű módon épen az legyen összehasonlíthatatlanul a legdrágább árucikk, ami az egészség helyreállításához szükséges, holott épen az az egy dolog az, aminél a legnagyobb érdeke az összességnek, hogy ingyen, de legalább is az előállítási áron jusson hozzá mindenki, aki reá van szorulva.

És itt kapcsolódik bele ebbe az egész kérdésbe a gyógyszerészi-gyógyászati államosításának az ideája. Mert természetesen másképpen nem vihető keresztül annak az óhajtnak a megvalósítása, hogy a gyógyszer ne a legdrágább, hanem a legolcsóbb árucikk legyen, amelyen ép oly kevésbé lehessen nyereszkeskedni, mint a levegőn. Az összes elsőrendű életszükségletek kielégítése nagy rugalmassági térben mozog: mindenütt lehet kisebb-nagyobb tere az egyéni igények növelésének és apasztásának, amikben a kereskedői nyereszkesedésnek, a versenynek, a hátraszorításnak a gyökerei vannak. Lehet azt mondani, hogy aki csirkehúst akar enni, az nagyobb áldozatot hozzon, mint aki lencsével is megelégszik, mert végső esetben lencséből is meg lehet élni. Ez a latitudo azonban teljesen elesik a gyógyszer iránt való igény területén. Itt nincs válogatás és szerénység. Itt a drágaság nem hátraszorítást jelent, mint egyéb cikkeknel, hanem itt az élet és a halál kérdésévé válik a dolog. Esztelenség és kegyetlenség, hogy épen ez legyen az egyetlen, ahol maga az állam biztosít bizonyos, mindent felülmúló drágaságot, ahelyett, hogy maga az állam gondoskodnék, mert csakis ő gondoskodhatnék róla, hogy ezt az egyetlen cikket mindenki azon a legolcsóbb áron szerezhesse be, amilyen árban az a szerves vagy szervetlen világból előállítható.

Ebben az esetben a gyógyszerészek az állam egészségügyi hivatalnokai volnának és megszűnnék a patika-panama, a patika-uzsora és

a patika-rabszolgaság. Nem látnánk azokat a nevenséges gyógyszer-bazilikákat a körutakon, akiknek a boldog tulajdonosai horribilis uzsorákért vagy bérekért tovább adják főnyereményszerűleg kapott jog-sítványukat olyanoknak, akik azután azokéjuk gyümölcsötetését a velük azonos kvalifikációjú vagy náluk kvalifikáltabb alkalmazottak kizsákmányolásával fokozzák. Mindennek az árát pedig a szegény beteg fizeti meg, akinek ennyivel nehezebbé vagy éppen lehetetlenné van téve, hogy visszanyerje az önmagának és a társadalomnak olyannyira fontos egészséget.

A radikális párt szociálpolitikája.

A radikális-párt megalakulása jelentős esemény a magyar politikai élet történetében nemcsak politikai és közgazdasági, hanem szociális szempontból is. Ez az első polgári párt Magyarországon, mely a legszélsőbbkörű szociálpolitikát is felvette programpontjai közé. Idevágó programja a következő: *A szociálpolitika terén követeljük a szervezkedési szabadság és sztrájk-jog feltétlen biztosítását; a munkásoknak rokkantság, aggkor és a munkanélküliség esetére való kötelező biztosítását az iparban és mezőgazdaságban; az ipari betegsegélyezés és balesetbiztosítás fejlesztését és kiterjesztését a bányamunkásokra, a mezőgazdasági munkásokra, valamint a házicselédre. A baleseti és betegsegélyező-pénztár érdekeltségi járulékaik csökkentendők az állam fokozatosan növekedő hozzájárulása útján.* Köve-

teljük a munkások maximális munkaidejének törvényes megállapítását, külön a felnőttekre és külön a fiatalokra. Követeljük az otthonmunka törvényes szabályozását minimális munkabérekkel. Követeljük a fiatalok éjjeli munkájának tilalmát, az iparfelügyelet reformját az érdekeltek bevonásával és a női munkások részére női iparfelügyelőkkel. Követeljük községi néphivatalok felállítását ingyenes jogi tanácsadókkal vagyontalanok részére.

Követeljük a magánalkalmazottak kötelező nyugdíjbiztosítását, a szerzett nyugdíjigény elismerésével állásváltóztatás esetén; követeljük szolgálati viszonyaink törvényes szabályozását és fokozott védelmét.

A Tárosi Villamos próbálkozásai.

A Budapesti Városi Villamos Vasút ügye, amely folytonosan újra kísért, sokkal komolyabb, mint amilyenek a társaság ezidőszerinti vezetői feltüntetni szeretnék. A viteldíj fölemelésének és a koncesszió meghosszabbításának a terve egyelőre megfeneklett ugyan, de a kényszerűség látszik rá hajtani a vezetőséget, hogy ezt a reformot minden áron keresztül hajszolja. Az embernek szinte gyanúja kezd fakadozni: miképen lehetséges ez a hirtelen rosszabbodás ebben az üzletben? Hiszen folytonosan több és több utast szállít anélkül, hogy jelentékeny befektetései volnának. Hogyan van az, hogy amikor sokkal kevesebb utast szállított, évekkel ezelőtt is 18 és tavaly 16 korona osztalékot tudott fizetni, most meg telesírja a világot a maga pa-

naszaival? E mögött kell valaminek lennie, amit érdemes volna kutatniuk azoknak, akiket a dolog érdekel. Pedig valamennyiünket érdekel ma már a dolog és nem csupán azért, mert a viteldíjak fölemelése mindannyiunk zsebére megy, hanem azért is, mert félig már most is kommunális üzemnek mondható és reméljük, hogy nemsokára egészen az lesz. Budapesten csakis a viteldíjak leszállításáról lehet beszélni, mert nem ismerünk a külföldön nagy várost, ahol olyan drága volna a közúti vasutak viteldíja, mint Budapesten. Tíz centimé, tehát nem is egész tíz fillér általában a normális viteldíj mindenütt és mentünk Nápolyban a reggeli órákban 5 centimeért, tehát nem egész 5 fillérért is akkora utat, amely a Városi Villamos szakaszainak a háromszorosát is meghaladja. Kíváncsiak volnánk megtudni az okát, miért van az, hogy éppen csak Budapesten nem lehet olyan viteldíjakért szállítani a közönséget, mint amilyenek Európa többi városaiban szokásosak? Valóban, ha nem volnánk azon a véleményen, hogy közéletünk úgy is túl van terhelve botrányokkal, majd olyan módon érdeklődnénk a Városi Villamos dolgai iránt, amelylyel provokálnánk a vezetőségét, hogy adjon számot mindezekről a furcsaságokról és érthetlenségről és mondja meg, hogyan lehet tavaly még 8 percentes osztalékot fizetni, az idén pedig a leghatározottabban állítani, hogy nem prosperálhat a vállalat, ha a viteldíjakat föl nem emelik? Azt hiszik Hűvös úrék,

hogy másnak nincsen esze, hogy mindenki vak és süket és nem gondolkozik a dolgokon? P.

A dolgozni akarók védelme.

Erről a világszerte rendkívül aktuális szociálpolitikai problémáról jelent meg most Alfréd Weber heidelbergi professzornak, a finomtollú közgazdásznak egy régebben tartott előadása. Ebben Weber szembeállítja azokat a képzeteket, melyeket a közvélemény az úgynevezett személyes szabadság jelentősége és védelmi igényei tekintetében táplál, – ennek a szabadságnak a realitásaival – ezen párhuzam által arra törekedvén, hogy megvilágítsa az általános felfogást, mely e kérdésben tulajdonképpen a gazdasági fejlődés nyomán sántikál és egyszerismind helyesbítse a dolgozni akarók jogi védelme tekintetében kifejezésre jutó állásfoglalást. E törekvésében azonban Weber kissé túlbecsüli azoknak a rétegeknek befolyását, melyektől azt reméli, hogy nézetük helyes irányba terelése által, az illetékes körök állásfoglalásában is képes lesz változást előidézni. Mert csak a politikai és gazdasági tényektől többnyire teljesen távol álló intellektuális kiváltnak a lateinerek rövidlátása számára jelentkezik a szervezkedési kényszer ily rugalmas valaminek, holott különösen a munkaadók egyesülési kényszere igazán nem pusztán ideológia, hanem megfontolt tény az osztálytudatnak és rugója annak a munkásellenes agitációnak, mely az általuk befolyásolt sajtó útján a közvélemény-

ben is visszatükröződik. Ha azonban Weber várakozásai e részben kissé optimisztikusabb is, annál figyelemreméltóbbak azok az érvelései, amelyekkel oda lyukad ki, hogy a dolgozni akarók védelmét sürgető jaijeszékélek tulajdonképpen a tőke és munka küzdelmében hallatott csatakiáltások. Kimutatja, hogy a munkásszervezetek győzelmes előnyomulásának periódusára, mely a kilencvenes években még teljesen szervezetlen vállalkozószereggel állt szemben, oly idő következett, mely alatt a tőke kettős harcponaliba került szembe a a munkásokkal: egyrészt a szindikátusokban, másrészt pedig a munkaadóegyesületekben. Ez az erős szervezkedés természetesen a munkáspiacca is éreztette hatásait, ahol a munkaalkalmak obligatórius ellenőrzése útján mint a kiválasztás egy fontos eszközével különítették el, az ellentállásra képtelen munkásanyag előnyben részesítésével, a kiküszöbölt, kényelmetlen munkásanyagot. Magában a mozgalomban aztán ez a megoszlás úgy jelentkezett, mint a sárga szervezetek álképlete, amelyek számára „saját külön hazafias ideológiát alkottak, mintegy pompás köpenyeg, amelylyel befödtek ezen kapitalista emberkereskedést.” A szervezett munkaadók ezen két harci eszközéhez járult most betetőzésül a dolgozni akarók védelmének követelménye, amely törvény erejével igyekszik annak a munkáspóttartaléknak rendelkezésre állását biztosítani, amelylyel aztán a munkások szervezetét szétrobbanthatnák. Az e célra kö-

vetélt eszközök egyrészt a munkahelyek megfigyelésének megakadályozása, másrészt a fenyegetésre és kényszerre vonatkozó büntetőjogi intézkedések szigorítása, amint ezt már az új német büntetőtörvényjavaslat meg is kíséri. Weber szerint a dolgozni akarók jogvédelmének jaj szavával a munkaadók arra törekszenek, hogy a törvényhozás igénybevételével egy gazdasági kuliállamot létesítsenek, amelyben a tekintélynek ugyanazon hírhedt rendszere legyen uralkodó, mint amelyet a mai új politikai társadalomtól is megkívánnak, amelyben a kényszer az elv, nem pedig a szabadság. Utal arra, hogy a szervezkedési kényszer irányzata és eszközei sokkal erősebbek, sokkal tökéletesebben kiképződöttek és eredményesebbek a tőke szférájában mint a munkáiban. Az anyagzárlat, tőkemegvonás, fogyasztászárlat, bírságolások stb. megannyi példái ezeknek a lehetőségeknek, utal továbbá azon előnyösebb helyzetre is, amelyet a vállalkozók az igazságszolgáltatás és a közigazgatás terén elfoglalnak. A szociális ethika szempontjából, melynek jelentőségét a politikai élet számára Weber igen magasra taksálja, tagadja, hogy a szervezetlen munkás egyforma értékű volna a szervezettel, akinek önfeláldozásából a másik hasznot húz, anélkül, hogy részt venne amannak rendszeres teherviselésében. „Az indolens, közönyös egoista ő, kibenszem testületi szellem, sem bátorság nincs, akit a munkaadó megvásárol és aki felhasználhatja magát arra,

hogy kiélezett harcokban, melyeket e két nagy hatalmi tényező folytat egymással, osztályának érdekeit, hogy a hozzátartozókat magához sorozza és ezáltal érdekeit sikerrel védelmezze, rendszeresen aláassa.” Ezzel az állapottal szemben Weber azt követeli az államtól, hogy az egyforma törvényes állapotokat és igazságot teremtsen mindkét fél számára; se többet, se kevesebbet.

Nagyon jókor jön Weber világos és pregnáns kis munkája, mely amily alkalmas arra, hogy ethizáló modorával felébressze a liberalizmus lelkiismeretét ebben a kérdésben, annyira hasznos a munkásság szempontjából is a tények azon sokaságánál fogva, melyeket érvelése erősítésére felhoz, valamint azon hamisítatlanul szociális szellemű beállításuknál fogva, mely becsületére válnék akármilyen agitációs iratnak. Mindenesetre szimptomatikus e kis füzet abban a tekintetben is, hogy a német hivatalos tudomány képviselői között még akadnak olyanok, akik nem riadnak vissza kényelmetlen szociálpolitikai kérdések bolygatásától és bátor, elfogulatlan, megvilágításától. *B.*

A pécsi bányász-sztrájk.

Hatodik hete sztrájkolnak már a Dunagőzhajózási Társaság pécsi bányáiban a bányamunkások. Azokban a pécsi bányákban ez nem szokatlan dolog. 1906-ban két hetes, 1907-ben négy hetes sztrájk árán tudtak a munkások kisebb – nagyobb eredményeket elérni. 1910-ben sztrájk nélkül is, memorandum alapján jött létre megegyezés az igazgatóság és a munkások között

és állítólag ennek az egyezségnek a megszegése egyik oka a mostani sztrájknak: nem léptették annyi segédvájárt vājárrá és annyi szállítót segédvájárrá elő, mint amennyit ez az előléptetés az 1910-iki megegyezés szerint megilletett. És ezenkívül 3.50 korona alapbért óhajtanak a munkások. Az igazgatóság a követelményeket nem hajlandó teljesíteni. Tiszta képet egyébiránt nem lehet a dologban alkotni, mert a több mint 3000 embert magával ragadó sztrájkjalapjaink a „Népszava” kivételével alig törődnek valamit és tárgyilagos beállításban alig lehet valahol felőle valamit olvasni. Annyi bizonyosnak látszik már is, hogy a sok áldozattal és szomorú kilakoltatási jelenetekkel, esőben ázó bútor, szabad ég alatt didergő család és hasonló képekkel bővelkedő sztrájk minden eredmény nélkül fog végződni és egynéhányan a munkásság vezetői közül elvesztik a társládával szemben hosszú éveken keresztül szerzett igényeiket. A bányász-szakszervezet vezetői egyébiránt ellenezték a sztrájkot és ezt az álláspontjukat a sztrájkot kimondó mecsekszabolcsi gyűlésen is kifejtették, de hasztalan. Hogy azután a kimondott sztrájknak a szakszervezett is segítségére jött és a munkássajtó a lelkesítés minden eszközét működésbe hozta a siker érdekében: ez már a dolog természetével jár.

A kolorádói sztrájk.

Méreteiben és konzekvenciáiban egyedülálló az a sztrájk-küzdelem, amely hónapok óta tart már a

Rockefeller-Carnegie érdekeltség kolorádói bányáiban.

Még 1913. szeptember 23-ikán állott ki a munkából az a 11332 bányász, akik még ma kilenc hónap múltán is folytatják a harcot, amely a szó szoros értelmében való harcnak mondható. A társaság által szervezett milícia és a felfegyverkezett sztrájkolok formális ütközeteket vívtak. A ludovi ütközetnek nevezett összetűzés 14 óra hosszat tartó csatározás volt, amelyben a bányaörök gépfegyverekkel tüzeltek a sztrájkolok csapataira. Ennek az ütközetnek 50 halottja és száz meg száz sebesültje volt. Az egész sztrájknak eddigelé már annyi halottja és sebesültje van, mint egy jókora háborúnak.

A munkások követelése a következő:

1. A bányatelepen csak szervezett munkás legyen alkalmazható.
2. 10 százalékos béremelés.
3. Nyolc órasi munkaidő.
4. Bizonyos ingyen munkák díjazása.
5. A Truck-rendszer eltörlése.
6. A törvény által előírt óvintézkedések végrehajtása.
7. A munkásoknak a választott bizalmi férfiak által való felvétele.

A véres összeütközések az egész Unióban óriási izgalmakat keltettek. A köztársaság elnöke is közbevetette magát Rockefellernél az egyezkedés érdekében, de teljesen eredménytelenül. Diplomáciai beavatkozás is történt, különösen Olaszország részéről, miután az agyonlőtt munkások között sok olasz állampolgár volt, de ez is hasztalan volt:

a társaság nem enged az álláspont-tábol semmit. Upton Sinclair egész Amerikát alarmirozza Rockefeller teljes társadalmi kiközösítése érdekében és agitációjának valóban mutatkoznak is eredményei. A szenátus nyílt ülésén bélyegezték meg Rockefellert és kimondták, hogy a Rockefeller General Education Board följánlott pénzeinek az elfogadását és közcélokra való felhasználását ezentúl nem engedik meg, mert mint Ashurst, Arizona szenátora beszédében mondotta: Rockefeller kezeihez az összeégett asszonyok és gyermekek vére tapad.

A Magyar Gyáriparosok Orsz. Szövetsége a sztrájk törvény ellen.

A Magyar Gyáripar írja: *Tisza István a sztrájk törvényről.* A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesületének évkönyvében (mely egyébként e szerény elnevezés alatt igen jeles ipari monográfiát takar) olvasható Tisza Istvánnak egy átírata a dolgozni akaró munkások megvédése, illetőleg a sztrájk törvény dolgában. Nem ismerjük „testvéregyesületünknek” felterjesztését, melyre a miniszterelnök úr e leiratot válaszul küldötte s így teljesen megbízható és tárgyilagos nyilatkozatot e leiratról nem is tehetünk. Van benne egykétpasszus, mely bennünket aggálylallyal tölt el, nevezetesen azok a kijelentések, melyek egy sztrájk törvény előkészítésére engednek következtetést. Mi is fontosnak tartjuk a dolgozni akaró munkások megvédését és a sztrájkok és kizárások alkalmazásával megnyilvánuló munkás-terrornak megfékezését. Amint hogy nem tudunk ellenvetést tenni a sztrájk szabadsága ellen, épen úgy követeljük a munka szabadságát és hálával fogadunk minden olyan in-

tézkedést, mely nekünk és a dolgozni akaró munkásoknak azt biztosítja. De ezen túlmenő intézkedés nem volna az ipari termelés érdekében. A sztrájkok osztályozása, bejelentett és be nem jelentett sztrájkok között való különbségtétel alighanem azt jelentené, hogy a sűrűlódási felület munkások és munkaadók között csak megnövekedett. Már a Szerényi-féle ipar-törvény ilyenfajta kategorizálásait is idegességgel fogadta az ipar, az új kísérlet sem várhatna kedvezőbb fogadtatásra. Mindezt persze csak általánosságban mondhatjuk, mert hiszen mondottuk, a tett előterjesztéseket nem ismerjük, de szükségesnek tartjuk ideiktatni véleményünket, nehogy olybá tűnjön fel, mintha egy a dolgozni akaró munkások védelmén túlmenő törvénytől az ipar nagyon el van ragadtatva.

A munkanélküliség statisztikája.

Dr. Ferenczi Imre, a fővárosi szociálpolitikai ügyosztály előadója múlt hóban tett jelentést a munkanélküliek megszámlálásáról.

A fővárosban 20.624, a szomszédos községekben 6564, összesen 27.188 volt, a felvétel értelmében vett munkanélküli. A munkanélküliek közül férfi volt a fővárosban 18.027, nő pedig 2597. 100 férfilakóra tehát a fővárosban 4.2, 100 női lakóra 06 munkanélküli esett.

Foglalkozás szerint a 27.188 munkanélküli közül tulajdonképeni ipari alkalmazott volt 23.283 (85.7%), a kereskedelem körébe tartozott 2270 (8.3%) és egyéb, de az alábbi százalékos számításba a számlálási utasítás értelmében bevont foglalkozást folytatott 1635 (6%). Az utóbbiak közül háztartási munkás volt 702 (2.6%), napszámos külön megnevezés nélkül 933 (3.4%).

Ha a munkanélküliek számát ipari csoportok szerint vizsgáljuk, azt

látjuk, hogy a legerősebben van képviselve a vas- és fémipar, amelynek körében 5253 egyén (19.3%) volt munkanélküli. Ezt követi az építőipar 5040 emberrel (18.5%), a fa- és csontipar 2608 egyénnel (96%), a ruházati ipar, amelynek alkalmazottai közül 2341 volt munkanélküli (8.6%). Elég tekintélyes a munkanélküliek száma a gépgyártás és a közlekedési eszközök gyártása, a villamossági ipar, a hangszeripar, a műszerek, tudományos eszközök és tanszerek gyártása terén is, ahol 2212 egyén vagyis 81% volt munkanélküli.

A munkanélküliek korszerinti megoszlásából kiemelendő az, hogy a munkanélküliek közül 60.5% 20-40 éves ember volt, 50 évnél idősebb pedig csak 13% volt. A családi állapotot tekintve házas volt 40%, közös háztartásban pedig 3.5% élt. A munkanélküliek száma az általuk eltartottakkal együtt 62.000 lélekre rúgott.

Ha azt nézzük, hogy a munkanélküliek saját bevallásuk szerint miből éltek a munkanélküliség tartama alatt, azt látjuk, hogy a munkanélküliek:

15.7%-a, vagyis 4277 egyén megtakarított tőkéjéből élt,

195%-a vagyis 5299 ember kölcsönökből tengődött,

19-9%-a, vagyis 5421 egyén a szüleivel tartatta el magát,

7-2%-a (1968) a felesége keresetére támaszkodott,

107%-a (2897) gyermekei, más hozzátartozói és barátai segélyezéséből,

82%-a (2217) ingóságainak részint elzálogosításából, részint eladásából tartotta fenn magát.

A népszerűsített „Kapital”.

Új népszerű kiadásban jelent meg Marx „Kapital”-jának I. kötete, az a munka, mely példátlanul hatott a nemzetgazdaságtan irodalmára és

művelőire. Ez a munka az, mely alapjában döntve meg a régi klasszikus elméleteket, egyszersmind az új ökonómiai gondolkodás óriási kincsházát hozta magával. Marx könyve nemcsak, mint alcíme mondja „a politikai gazdaságtan kritikája”, hanem a gazdasági gondolkodásnak egy új konstruktív rendszere is, mely mindennél jobban bizonyítja, hogy Marx éppannyira tudott építeni, mint rombolni.

Az új népszerű kiadást Kautsky látta el bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel, lehetővé tévén széles körök számára nemcsak az eredeti Marx-i munkával való megismerkedést az eddigi, többé-kevésbé tökéletlen kivonatok és kommentárok helyett, hanem egyszersmind alkalom nyílik – az eddiginél nagyobb terjedelemben – arra is, hogy az elfogulatlan olvasók tömegei is a kritikai elemzés ugyanazon módszerével nyúljanak magához Marx könyvéhez, mint aminőre ez a könyv tanított a legtökéletesebben, a polgári nemzetgazdaságtan tanaival szemben gyakorolt kritikai módszerével. Ez az első kötet ugyanis az alapvető gondolatokat adja a nagy Marx-i építményhez és ezen alapvető gondolatok szisztémája a modern gazdasági élet menetét, annak lényegét és elemeinek összefüggéseit, kiindulva ezek legáltalánosabb és legegyszerűbb rendeltetéséből, úgy vetíti elénk, mint oly folyamatot, amelyben a termelés az egész vonalon a csere kedvéért történik. Persze ez a tény. nyilvánvalóan bizonyos, közelebbről formulázható előfeltételektől függ. Függ mindenekelőtt attól

a ténytől, hogy ez a folyamat szükségképpen olyan, amelyben valamely jószágfaj egyes példányait pénzértékük alapján becsüljük fel, vagyis oly javak gyanánt, amelyet termelők bármily más a forgalomban kereslet tárgyát tevő jószágfajta termelőivel egyértelműleg pénz ellenében áruba bocsájtani hajlandók. Csak ily módon lehetséges, hogy minden más, a forgalomban kereslet tárgyát tevő és a csere számára termelt cikk árú jellegével és az árú csereértékével bír. Enélkül a föltétel nélkül a termelés mai formája semmi esetre sem lehetne oly javak termelése, melyek a forgalomban hasznot-hajtó módon áruba bocsáthatók volnának, vagyis a termelési folyamat egésze eleve lehetetlen volna.

Á modern gazdasági folyamat azonban úgy is jelentkezik, mint amelyben az árútermelő munka mindenkor napibér alapján szerződött munkaerők munkája, akiket a termelőüzem intézői a különböző termelési ágakban mindenkor megszabott termelési módszerek szerint dolgoztatnak. Jellegzetes tulajdonsága tehát e folyamatnak az is, hogy benne az árútermelő munka nem a termelést intéző tényező saját munkája, hanem ezek által pénzért szerződött, bérmunka. Ebből az következik, hogy a forgalomra szánt árú mindenkori költségében a termelési eszközön kívül, természetesen bennfoglaltatik a bérmunkások által az illető cikk egy darabjánál fölhasznált munkamennyiség is.

Jellemző tulajdonsága végül e folyamatnak az, hogy a benne és általa az összes ágakban termelt és

pénzbeli nyereséggel áruba bocsátható termékek összehasonlítóan értékelhetők azon összmunka alapján, melyet bérmunkásokkal való termelésük- az adott technikai fejlődési fok mellett átlagosan megkíván.

A termelési folyamat ezen előfeltételeit előre bocsátja, a további vizsgálódás főproblémája, általánosam formulázva, abban a követelményben kulminál, hogy megállapítandók azok a szabályok, amelyek irányadók arra nézve, hogy mikép alakul ki e folyamatban a termék átlagos árának a ráfordított munka átlagos költségeihez való viszonya.

Ily vizsgálódás végleges eredménye gyanánt többek között káderül az, hogy bármi legyen az átlagos ára valamely árúnak és bármi az átlagos költsége a bérmunkának a termelési folyamat során, az árú csereértékének pénzben kifejezett összege mindig nagyobb kell hogy legyen azoknál az átlag-költségeknél, melyek az illető árú termeléséhez szükséges bérmunkáért felmerültek, amiből önként következik, hogy a munkások az ő átlagos napibérükkel, melyet napi x munkaóráért kapnak, nem napi x munkaórának a termékét vásárolhatják meg, hanem, mindig csak kevesebbet x munkaóra termékének értékénél.

Ezeket az alapvetéseket, melyek Marx eredeti munkájában, különösen a kezdőnek, rendkívül sok nehézséget okoznak, akit problémákon; kívül a könyv szokatlan terminológiája és számos utalásai is megzavarhatnak, az új kiadásban szerencsésen sikerült kidomborítani. Kautsky ismét jelentős munkát vég-

zett abban az irányban, hogy nagy mesterének korszakalkotó nagy művét közelebb hozza a nagy tömegekhez, amelyeknek legfontosabb érdekeit soha még könyv hasonló mélységgel, logikával és meggyőződéssel nem védelmezte.

Így indul el újabb körútjára az a könyv, mely soha nem látott módon forradalmosította a közgazdaságtant és a közgazdászokat és amely hivatva van arra, hogy nagy szerzőjének és buzgó kiadóinak legkomolyabb intencióit megvalósítva, forradalmasítsa a nagy tömegeket is. K.

„A francia szellem meg a német szellem.”

A „revanche” eszméjének figyelemre méltó diszkreditálása rejlik Boutroux németországi látogatásában. Míg hazafias és militarista körök állandóan a német-francia ellentét kiélesítésére gondolnak, addig a kultúrterületek képviselői megható egyetértésben és szolidaritásban nyújtják egymásnak munkálkodásuk gyümölcseit. Most a legkiválóbb francia filozófusok egyike járt Berlinben és Jenában, hogy híveket toborozzon a francia szellemnek és hogy elhintse német földön is a gondolkodás azon módszereit, a spekuláció azon szubtilitásait, melyek révén az utolsó években ismét Franciaország felé fordult a filozófus világ tekintete és a német szisztematikus filozófia, mintha háttérbe szorult volna ezen idő alatt. Úgylátszik, hogy homályosan a németek illusztris vendége is érezte ezt és a filozófushoz illő békepolitikával ezt a két nép külön-

böző filozófiai szellemének tulajdonítja. Talán erre való tekintettel is választotta berlini előadása tárgyául a német szellem és francia szellem összehasonlító méltatását, melynél arra az eredményre jut, hogy a két nép szelleme nem ellentétes, hanem inkább egymást kiegészítő. A német szellemmel való érintkezés hasznos impulzusokat jelenthet a francia szellem részére és ép úgy a franciák csak nyerhetnek, ha követik annak a csodálatraméltó módon megosztott munkának a példáját, melynek értékes gyümölcseit a német produkció szemlélteti. A német szellem, mely a részeket csak az egészhez való viszonyában szokta tekinteni, haszonnal teheti magáévá a francia szellem azon törekvését, hogy egy valóban emberi kultúrát, – mintegy öncélként – valósítson meg, mert ez voltaképpen az emberek közötti kölcsönös közeledés egy elve és jótékony kiegészítő része az izolált specialista tevékenységnek. Nem lesz kárára a németeknek azon érdeklődés megfigyelése sem, melyet a franciák a formával szemben tanúsítanak és amely érdeklődés abból a törekvésből indul ki, hogy a kifejezést ne csak azokhoz a dolgokhoz alkalmazzák, amelyekről éppen szó van, hanem egyszerűen azon szellemekhez is, amelyekhez fordulnak.

Mindebből látni, hogy a német szellem Boutroux szerint az egésznek az eszméjére fekteti a fősúlyt és ennek igazolására a német filozófiát és a német művészetet hívja tanúságtételül, a történelemnek tulajdonított nagy jelentőséget és vé-

gül magát a német életformát a szociálisát és az egyénit egyaránt. Ennek az életnek tökéletessége a szabadság, a szabadság német felfogása pedig az egyesnek az összességgel való egyezését jelenti.

Ezzel szemben a francia szellem főideálja: az emberi eszme, melyet legtökéletesebb formájában igyekszik megvalósítani. Az ember lényegileg intellektus és érzelem. Minthogy pedig ezen két hatalom belső egysége csak eszmény, melyet nagyon nehéz megvalósítani, a franciák gyakran egyiktől a másikhoz pártolnak, anélkül azonban, hogy akármelyiknek olyan megvalósítására határoznák el magukat, amely a másik jogait nem respektálja. A francia szellem ezen felfogását igazolja a filozófia, az erkölcs, a tudomány és művészet elvilágiasítása, az emberi kultúrának tulajdonított jelentőség, a francia nyelv sajátossága, mely a francia lélek legigazibb nyilvánulási formáinak egyike.

Arra a kérdésre, hogy kívánatos-e az egymást ilyformán kiegészítő német és francia szellem összeolvastása, azt válaszolja Bouteroux, hogy ez az összeolvastás nem jelentene egyebet, mint két őseredeti és termékeny szellemi típusnak egy közepszerű és jelentéktelen szellemi típussal való helyettesítését. Már pedig törekvéseink célja a haladás; nem az egyformaságban, hanem a harmóniában való egység és a sokféleségben való megegyezés.

Maguknak az elvont eszméknek analizését második, Jenában tartott

előadásában adja, melynek címe: „A tudományos és az ideális igazság.” Arról beszél itt, hogy a szellem a vonatkozások két fajtáját foglalja magában: egyrészt az azo-nosságét, másrészt az összhang, vagy a harmónia viszonyát. Az elsőt a tudomány vizsgálja, a másikat a metafizika. Az ideális igazság az összhang vonatkozásainak teljessége. A szellem, úgy amint adva van, az a képesség, hogy az összhang bizonyos vonatkozásait felfoghatjuk és megvalósíthatjuk. Ez a szellem az által fejlődik és gazdagodik, hogy az eszmény számára új formákat terem, amennyiben csak olyanokat választ ki és tesz lénye alkatrészévé, melyek a tudomány már megszerzett eredményeivel is összhangban állanak és egy-szersmind megegyeznek azokkal a formákkal is, amelyeket már megelőzőleg felvett.

Az ideális igazság nem lebeg a levegőben, a tudomány terrénumán kívül, de a tudomány, igazi lényegét tekintve, szintén nem az a szko-lasztikus, örökké mozdulatlan rendszer többé, ami volt, hanem a szellem folytonos munkájának eredménye, amelyet minduntalan az ideális igazság inspirál. Nincs messze, az idő, amidőn a filozófia és az exakt tudomány közötti szerencsétlen és indokolatlan viszály megszűnik. Egyesülni fognak és így a tudás azon szép antik egysége fog ismét helyreállni, amelyben tudomány és filozófia úgy olvadnak egybe, mint test és lélek.

A Salvarsan-pör.

Egy bécsi orvosprofesszorról beszélnek, hogy az egyetemről távozó hallgatóinak azt szokta volt útravaló tanácsként mondani, hogy a publikumtól, a paciensektől nincs mit tartamok, csak egy ellensége van az orvosnak és ez a kollégája. Ez az aranyigazság mindannyiszor diadalt ül, valahányszor nagyszabású orvosi felfedezést tesznek, mert mindannyiszor a nagy felfedezés nyomában ott settenkedik a kolléga gyanúja, rágalma, perfidiája. Ékes bizonyítéka ennek az a rágalmazási per is, melyet Frankfurtban a napokban tárgyaltak és amelyet röviden „Salvorsan-pörnek” neveznek. A pör vádlottja egy kis német lapban nem kevesebbet állított, mint azt, hogy a frankfurti városi kórház bőrgyógyászati klinikájának vezető orvosai, megvesztegetve a híres Salvarsan készítője által, ezt a szert további nyereszkekedés céljából prostituáltakon próbálták ki, akik tehát kísérleti nyulakként szolgáltak számukra. Eredetileg arról is beszélt, hogy ezen szer életveszélyes és hogy azt egyenesen előre megfontolt ölési szándékkal alkalmazták volna, később azonban tagadta, hogy ezzel a kijelentésével az orvosokra célzott volna. Persze, a kis zsrnalista, akit mellesleg egy évi fogházra ítélték súlyos rágalmazás miatt, aligha vállalkozott volna ilyen nyilatkozatra, ha orvosi kapacitások nem állottak volna háta mögött, akikre hivatkozva kijelentette, hogy a Salvarsan-kezelés folytán több személy halt meg és hogy az egész szer csak arra való, hogy egyesek meggazdagodási vágyát élessze. A tárgyalás folyamán ezek a vádak mindannyian megdőltek és a tárgyalás anyagából csak egy érdekes szociális probléma szűrődött le, mely a rágalmazott orvosokat alkalmas kedvezőtlen világításba helyezni és ezt több tanúnak azon egyértelmű

nyilatkozata adta, hogy a prostituáltak a kórházban a két vezetőorvos részéről a képzelhető legrosszabb bánásmódban részesülnek. Igaz ugyan, hogy ezt a momentumot azzal igyekeztek elerőtleníteni, hogy az ezirányban kihallgatott tanúk megannyi érdekelt fél volt, oly egykori prostituáltak, akik állítólag akaratuk ellenére részesültek Salvarsan-kezelésben és akiknek szavahihetőségét is erősen kétségbe vonják. Mindamellett is az elítélt Wassmann rágalmaiból valami mégis megragadt és a rossz bánásmód vádja úgylátszik nem egészen alaptalan, mert nagyon eltussolták. A Salvarsan-pör tárgyalása ettől eltekintve is mindenesetre érdekes emberi dokumentum arra nézve, hogy az orvosok iránti bizalmatlanság, még a műveltebb országokban is, mily széles körben képes elterjedni, ha azt rosszakaratú és irigy kollégáik táplálják.

Szociológiai megjegyzések Ausztriáról.

Ludo M. Hartmann érdekes vizsgálódásokat közöl Ausztriáról szociológiai megvilágításban. Abból indul ki, hogy ezen állam legjellegzetesebb sajátsága az, hogy semmiféle belső szükségességnek sem köszönheti létezését. Az Ostmark-ot avégből létesítették és erősítették, hogy erős határvédelmet biztosítsanak kifelé és ehhez a gombhoz varrták aztán a többi államokat, melyek nem bírnak önálló existenciával, de Ausztriával kapcsolatban ellentállhattak a törökök ostromának. A „Tu felix Austria Nube!” c. jelszava az idők során rossz tanácsnak bizonyult, mert nem eredményezett szerelmi, hanem csak érdekházasságokat, melyek határozott spekulációkon alapultak és mint-hogy a szerelem hiányzott belőlük, szükségképen bekövetkeztek a családi viszályok az egyes népek kö-

zött, mihelyst azok az üzleti kombinációk megváltoztak, amelyekre a dinasztia uralmát alapította. Ennélfogva maga az állam szervesen, mozaikszerű képződménnyé lett, melynek sem dinasztia, sem pedig bürokrácia és katonaság – amely tényezők azt annyira, amennyire összetartották – nem adhattak semmiféle belső egységet.

Mindamellett is, történelmileg tekintve az osztrák államalakítást, az politikai tekintetben teljesen megfelelt azon időnek, amelyben létesült. Mert ami egykor államalkotólag hatott, az nem volt más, mint a dinasztia hatalmi törekvései és emellett (mint még manapság is a keleten) a vallás közössége. Közgazdaságilag ennek a politikai állapotnak, mely a népeket mint aktív tényezőket még kizárta, a 16-18. századok merkantilizmusa felelt meg. Az egyes állam teljesen önmagára volt utalva: saját termelésének kellett a fogyasztást fedeznie és pénznek nem volt szabad az országból kimennie. A különböző ellentétek összeforrasztása az államférfiak feladata volt, mert minél különbözőbb összeállítású volt az ország, annál inkább érthette az el merkantilista céljait. Ez az autarkia azonban a mai modern Ausztriában is fennmaradt, amikor éppen összeállításának ez a különbözősége akciójának egységét teszi lehetetlenné és teljes ellentétben áll minden igazán haladó állam követelményeivel.

Legszembeötlőbb ez az ellentét a nemzetiségi kérdés fejlődésénél, ámde nem szabad elfelejteni, hogy ezzel elválaszthatatlanul összefüggnek gazdasági és kulturális ellentétek is. A modern államokban a dinasztikus és policiális összetartó erőt növelik, avagy helyettesítik a nemzetek egységet teremtő érzései, melyek különösen demokratikus intézményekben jutnak kifejezésre. Ausztria sem zárkozhatott el – minden ellentállása dacára sem – ezen

demokratizálódás elől, de ennek első kísérlete 1848-ban nem vezetett az állameszme elmélyítéséhez, mint a nemzeti államoknál, hanem csak egy szükségszerű leszámoláshoz az egyes nemzetek között, melyek természetesen saját rendeltetésük hitére ébredve, nemzeti akaratukat érvényre akarták juttatni és ennek szükségképpen ellentétbe kellett kerülnie a centralisztikus állami akarral. Persze ez a centralisztikus reakció nem volt képes a népek eleven erejét a birodalom szolgálatába hajtani és ennél fogva a birodalom a finansiális nyomás és a külső viszonyok hatása alatt a csatatereken összeroppant. Ekkor megkísérelték a középúton való járást azáltal, hogy Ausztriából Ausztria-Magyarországot csináltak. Ez a megoldás azonban egy óriási „krach”-hoz vezetett, mely a közélet minden terén kifejezésre jut: Magyarországon az örültséggel határos önkényuralomban, mely pusztá ténye által bizonyítja, hogy az állam normális fejlődésén kétségbeesnek és a nem magyar nemzetiségektől, melyek a népesség többségét alkotják, annyira félnek, hogy még csak meg sem kísérelhetik a korrupt hűbérállamnak az általános választójog segítségével modern állammá való átalakítását. Ugyanez áll Ausztriára, ahol a parlamenti obstrukció és a kormány látható indifferenciája jelentkezik, mihelyt arról van szó, hogy az alkotmányellenes, de egyelőre még kényelmes 14. §-uralmat a parlament újjáélesztése által megszüntessék.

Különösen jellemző ezen ellentéteknek nyilvánulása külpolitikai téren, ahol azok ép oly csődhöz vezettek, mint a belpolitika terén. Leszámítva ugyanis a cseheket, akik minduntalan szerelmi pózban tetszelegnek maguknak fajrokonaikkal: az oroszokkal szemben és leszámítva a magyarokat, nincs nép Ausztria-Magyarországon, amely ne lenne határos hasonló nemzetiségű állam-

mai vagy országgrésszel. Természetes tehát, hogy egy-egy szomszédos állam minden kulturális fellendülése és nemzeti mozgalma valamely osztrák nemzetiségnél visszhangra talál, melyet aztán a mindenkori osztrák és magyar kormány bizalmatlansággal figyel meg. A következmények aztán represszációkban jutnak kifejezésre, amelyek Magyarországon a románokkal és horvátokkal szemben évtizedek óta szokásosak és belső nemzetiségi ellentétekre vezetnek.

Ha igaz az a közmondás - így végzi Hartmann fejtegetéseit, hogy akit Isten meg akar rontani, azt vaksággal veri meg, úgy Isten nagyon haragudhatik a katolikus Ausztriára, mert amit ennek az államnak szervei, államférfiai az utóbbi időben úgy a külső, mint a belső politika terén vétektek, az szembezőkő: semmi határozottság a célokban, semmi megfontolt választás az eszközökben - bűneinek lajstroma kimeríthetlen.

Éljen a császár!

Sok vitára adót okot a német szociáldemokrata képviselők tüntető magatartása a birodalmi gyűlés záró ülésén, amikor a császár éltetésénél a szociáldemokrata képviselők ülve maradtak. Eleinte, az első felháborodásban arról is szó volt, hogy a „felségsértők” ellen megindítják a büntető eljárást, ettől azonban később eltekintettek, mert az ügyészség nem mutatott sok hajlandóságot a vád képviselőjére. Persze erre megindult a sajtóáradat az igazságügyminiszter ellen, amiért nem kényszerítette az ügyészséget a legszigorúbb eljárás megindítására. Különösen az igazságügyminiszter azon érvelése fájt nagyon az „illetékes köröknek”, hogy egy ilyen büntető

eljárás eredménye nagyon bizonytalan és annak esetleges sikertelensége megint csak a szociáldemokratáknak válnék előnyére.

Az ügyészség és az igazságügyminiszter e vonakodása mellett egyenesen komikusan egynémely szociáldemokrata lapnak feddő nyilatkozatai, melyekkel az ülvemaradó képviselők ellen fordul. Még a Sozialistische Monatshefte hasábjain is találkozunk ilyen leckéztető kijelentésekkel, természetesen a kellő elméleti fejtegetésekbe burkoltan. Az az elv jut itt kifejezésre, hogy semmi kivetni valót sem lehet találni azon, ha ily alkalmakkor az épen jelenlevő szocialista képviselő is megtartja az udvariassági formákat és az ilyen elnöki enunciációkat állva hallgatja meg. Az elméleti lé, amelylyel ezt az opportunus kívánalmat leöntik az, hogy ilyen esetekben az éljenzés a német birodalom kormányzójának szól ebben a minőségében és hogy az ily tiszteletnyilvánítás nem jelent állásfoglalást sem a monarchikus alapelvek, sem a császár személye mellett, hanem tisztán úgy fogható fel, mint egy közjogi állapot kifejezése. Ez a kis eset fölöttébb jellemző a német politikai pártok értékelméletére nézve: kitetszik belőle egyrészt az, hogy mi mindent vesznek komolyan a konzervatív pártok akkor, amikor a szociáldemokrácia ellen remélnek hangulatot csinálhatni és másrészt mily magasra taksálják jelentős szociáldemokrata orgánumok is ezeket a kicsinyes uszításokat. A „Kaiserhoch” kérdése egyébként a kölcsönös nyilat-

kozattételekkel még korántsincs elintézve és előrelátható, hogy az őszi ülészak első ülésének legfontosabb teendője a felségsértés reparálása lesz. Akkor majd újból megindul a sajtókampány, mely mostan a nyári szünet éltető melegének tartama alatt az általános és jól megérdemelt közönybe fullad.

A jog- és gazdaságbölcselet kongresszusa.

A jog- és gazdaságbölcselet nemzetközi egyesületének frankfurti kongresszusán sok figyelemreméltó kérdés került megvitatás alá. Az egész kongresszus fölött Hegel szelleme lebegett, melyet csak helyenként tarkítottak kant-i szellemben tartott elmefuttatások. Ez utóbbiak közül különösen figyelemreméltó *Leonhard*, breslauer jogtanárnak „Az angol-amerikai magánjog értelméről a jogtudomány szempontjából” tartott előadása, melyben azt a tételt állítja fel, hogy a germán népfaj egyáltalán nem alkotott egységes alapvetéssel bíró jogrendszert, hanem az angol-szász magánjog volt az, amely a normán peres eljárás formalizmusának és fogalomkörének hatása alatt oly sajátos alakot öltött, hogy ezáltal jobban eltávolodott a német jogtól, mint az utóbbi az olasztól, avagy a franciától. Jellemző az angol jogra nézve az önálló magatartás, melyet ez a római- és kánonjogi jogforrásokkal szemben tanúsít. Nem várható, – úgymond – hogy az angol jogot Németországban egyszerűen átültessék; kívánatos volna azonban a közeledés az angoloknak a törvényes intézkedésekkel való takarékoságának elvéhez. A jogbölcselet módszeréről szólva, a kant-i gondolatok által módosított fejlődési elv alapján álló módszert javasolja.

Teljesen elméleti keretekben mo-

zognak *Kohernak* „A jogbölcselet határaitól” és *Zieglernek* „A hegelijogbölcselet jellegéről” szóló előadásai. Annál érdekesebb szociológiai fejtegetéseket tartalmazott *Tönnies*, kiéli professzornak a „Jogállam és közjóléti állam” között vont párhuzama. Abból a tényből indul ki, hogy a jogállam óliberális gondolatát az utóbbi évtizedekben mind határozottabban háttérbe szorította a szociális irányban tevékeny állam követelménye, mely természetesen nem azonosítható egyszerűen a szocializmus ideáljával. Ez ellen a közjóléti állam ellen, valamint az állami hatalom minden kiterjesztése ellen – az individualisztikus és a rendőrségre emlékeztető reakció érdekes kapcsolataként – legelősebben azoknak a rétegeknek a képviselői fordulnak, amelyekkel a modern liberalizmus a legellenségesebb viszonyban van. Új értelmet nyer a jogállam és a jóléti állam közötti ellentét azáltal, hogy újabban az az egyébként könnyen érthető irányzat harapódzik el, amely az anyagi kérdéseket teljesen az állam körébe utalja, hogy annál erélyesebben határolja el a szellemi kultúra területét az állami beavatkozással szemben. Ha másrészt az erkölcsi közösség fejlesztésének követelményét juttatták az állam eszébe, akkor ismét a régi rendőrállam újul fel, mert hiszen az erkölcsellenes tények lehetetlenné tétele végül mégis csak szükségessé tesz egy törvényhozási és közigazgatási gépezetet, mely aztán alig hogy valamely életnyilvánulást érintetlenül hagy. Az állami mindenhatóság ezen veszélyének ellensúlyozásaként *Tönnies* örömmel üdvözli azokat a kezdeményezéseket, melyek a gazdasági életnek *önmagából* szövetkezeti alapon (a kapitalista alap helyett) kiképződött formáit mutatják.

A gyakorlati tárgyú előadások közül különösen jelentős *Stein*

frankfurti városi tanácsosnak „*A községpolitika feladatai a lakásreform terén*” című előadása. Bevezetőleg kijelenti, hogy községeknek azon joga, hogy telek- és lakáspolitikát üzzön, ma már alig szorul jogbölcséleti indoklásra, sőt inkább azzal a retrógrád mozgalommal lehetne szembeállítani, mely ez irányban az egyének ismét szabadabb mozgást igyekeznek biztosítani. A dolog azonban úgy áll, hogy e kérdésben már egyáltalában nem lényegesek az elvek, hanem csak a célszerűségi kérdések. A jelenlegi állapotot úgy jellemzi Stein, mint elterelődést a községi építési politikának kezdetben mutatkozó túltengésétől és visszatérést a természetesen egyszerű és számadások alapján megfontolt irányzat felé. Igaz ugyan, hogy egy némely kérdésben még kívánatos volna a községi jogosultságok határozottabb kialakulása, így pl. a kisajátítási jognál; a legfontosabb kérdés azonban a magánosok jogainak biztosítása a községi hatósággal szemben és ezzel egyidejűleg pontos hatásköri elkülönülés állam és község között. A küszöbön álló porosz lakástörvény vizsgálata alapján az előadó ahhoz az eredményhez jut, hogy a javaslat a bizottságban nyert formájában úgy tekinthető, mint egy általános építési és lakástörvény felé haladó fejlődés egy foka. Az egész történeti fejlődés tanúsága szerint a községek arra Tannak kényszerítve és hivatva, hogy építési és lakásügyeket önállóan rendezzék, amiből szükségképpen következik, hogy az építkezési és lakásrendészetet a községek hatáskörébe kell átutalni, míg a felügyelet az állam kezében marad. Nem elégedő azonban a jogi viszonyok rendezése. A községnek pozitív tevékenységet is kell kifejtenie: ésszerű, a kereskedői tisztesség törvényeihez alkalmazkodó telekvételi- és eladási tevékenység-

ével a telekpiac nivellálására is kell hatnia. Mindezeket és számos más, a községi telek- és lakásügyre vonatkozó javaslatait abban az elvben foglalja össze Stein, hogy a községek hivatása e téren abban áll, hogy szabályozzon és vezéreljen, nem pedig, hogy bitoroljon és elnyomjon.

Még több praktikus jelentőségű és bizonyára nagyon aktuális közgazdasági problémáról folytak tárgyalások e kongresszuson, de szorosán vett gazdaságbölcséleti referátumot teljességgel nélkülözünk.

A „Bugra”.

A leipzig-i nemzetközi grafikai és könyv-ipari kiállítás, melyet német nevének kezdőbetűi által alkotott szavával, „Bugra”-val jelölnek világszerte, sok érdekes látványossága mellett különösen alkalmas arra, hogy maradandó emléket állítson a német könyv-iparnak. Ennek az ipárnak mai csodálatos eredményei mellett is méltó figyelmet kelt annak sokszáz éves története, melyről épen most jelent meg három kötetes, közel két és félezer oldalra terjedő munka. Ez a könyv, mely a német könyvkereskedés történetét tárgyalja, voltaképpen egy darab kultúrtörténet. A 30 éves háborúk utáni idők könyvkereskedői állapotait ép oly megbízható módon tárgyalja, mint akár a XIX. század utolsó évtizedeire vonatkozó híradásokat. Látjuk, mint szakad el lassanként a könyvkereskedés a könyvnyomtatástól és könyvkötéstől és hogy fejlődik ki legelsőbb Frankfurt, mint az első német könyvkereskedő és könyvkötő város és mint veszi át lassan-lassan a hegemoniát Leipzig a XVII. század végén. Érdekes adatot olvasunk a leipzig-i könyvvásárról szóló fejezet ezernyi pompás részlete között az írói honoráriumokra vonatkozólag. Az egyik kiadó 1724-ben azzal dicsekedett, hogy egy munkáért,

melyet öt tudós négy kötetben adott ki, több mint 10.000 tallér készpénzt fizetett, mire egy konkurrens kijelentette, hogy legalább 8000 tallérnyi túlzás van a fenti kijelentésben és egyszerűen hazug adattal van dolgunk. Úgy látszik, hogy a kritizálónak volt igaza, mert a honoráriumok akkoriban igazán rendkívül csekélyek voltak, így pl. a híres egyházi énekkomponista Benjámín Schmolk, a „Vidám szombat” című gyűjteményéért 12 tallért kapott és még nagyon megköszönte a kiadónak, amiért ez a második kiadásért is ellenszolgáltatást helyezett kilátásba, de persze a jámbor szándékot sohasem váltotta föl aprópénzre, 1725-ből és 1737-ből említés történik egy papról, aki nyomtatott ivenként 16 garas honoráriumot kapott, tehát oldalanként 1 garast, de ezt sem készpénzben, hanem könyvekben és ily honoráriumok akkortájt vajmi gyakoriak voltak. Ez az állapot kényszerítette a szerzőket arra a XVI. században általános, de még a XVIII. század elején is divó szokásra, hogy munkáikat magasrangú, pénzes személyiségeknek dedikálják, lehetőleg többnek egyszerre és csak ezen méltatlan önlealacsonyítás árán tudták elérni, hogy fáradságukért némi készpénzhez jussanak.

Érdekes az az átmenet, mely a XVIII. és XIX. századok között a könyvkereskedők szociális állása tekintetében észlelhető. A könyvkereskedő nem pusztán kalmár többé, hanem művelt ember. Mind ritkábban fordul elő az a régi anomália, hogy borbélyok és lókupecsek nyithattak könyvesboltot. A nagyobb cégek tulajdonosai előkelő kereskedők, kiket utazásaik és tanulmányaik világfiakká képeztek ki, sőt elég gyakran maguk is irodalmi tevékenységet folytattak.

Oly fokra fejlődött ezen századok alatt a német könyv- és könyv-

kereskedés, hogy a XIX. század elején nagymértékben visszafejlesztő hatású francia uralom sem volt képes azt tartósan visszavetni. Pedig, hogy az idegen hatalom önkénye mennyit ártott a német könyvkereskedelem fejlődésének, mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy az 1805-ben nyomtatásban megjelent 4181 cikkel Szemben, 1806-ban csak 3500, 1813-ban 2323 cikk jelent csak meg nyomtatásban, vagyis körülbelül annyi, mint 1778-ban, tehát 35 évvel ezelőtt. Csak broszúrák jelentek meg aránylag nagyobb számban, bár a cenzúra szigorúan dolgozott. Ezek az állapotok aztán 1816-ban jobbra fordultak, részben annál fogva, hogy a külföld, nevezetesen Oroszország és Franciaország szinte hihetetlen módon elősegítették német könyvek terjesztését, részint azért, hogy a könyvkereskedés, a sztereotípia és a gyorssajtó fokozottabb tevékenységre vezettek és egyidejűleg a cenzúra korlátozásai is enyhültek. 1848-tól kezdve aztán a német könyvkereskedésnek sikerül a politika eseményei alól felszabadulni és ettől kezdve a könyvkereskedés sem függ össze oly szorosan a politikai fejlődéssel, mint annakelőtte. Az autonóm fejlődés korába lép ezzel a könyv- és könyvkereskedés, melynek legfontosabb eseményei az iparszabadságért folytatott küzdelmek, a könyvkereskedői kaszt társadalmi állásának emelésére irányuló törekvések, a képesítő vizsgálatok meghonosítása, melyeket azonban úgy látszik legelőször a porosz hatóságok követték, nem pedig a könyvkereskedők, a vasutak fejlődése által megkövetelt újítások, kerületi egyesületek létesítése, a modern antiquariátus megalapítása stb., stb.

A történelem által leírt ezen fejlődést, más országok hasonló irányú fejlődésével együtt szemléltető módon tárja elénk a Bugra, mely a német szel-

lem és a német produkció csodálatos és tiszteletreméltó alkotásait mutatja. A kiállítás kiváló rendezésének sikerült elérnie, hogy a bámulatraméltó és káprázatos anyag nem hat zavarólag sem tömegénél, sem elhelyezésénél fogva, mert a kiállítás a maga nagyszabású cso-

portosításában és óriási anyaga dacára is meglepően áttekinthető. A kiállítás csarnoka mellett van a szinte beláthatatlan elárúsító helyiség, mely mindjárt demonstrálhatja a „Bugra” pedagógiai hatásait, megmutatva, mennyire volt képes a szemléltőt vásárlóvá átalakítani.

Társadalmibiztosítás.

Az új belga munkásbiztosító törvények.

A belgák egész szociális biztosítása eddigelé az önkéntesség elvén nyugodott. Ezen labilis alapelv dacára is jelentős fejlődésnek indult olyannyira, hogy a betegség esetére való biztosítás, mely most 3550 segélyegyesületben történik, kerek450.000 biztosított személyt foglal magában, kik megközelítőleg az összes belga bér-munkások egynegyedét teszik. Persze, a betegsegélyező pénztárak teljesítőképessége sok kívánni valót hagy hátra, mert nagyon sok esetben egész tevékenységük kimerül abban, hogy betegpénzt engedélyeznek. A balesetbiztosítást szintén az önkéntesség formájában valósítják meg, részint kölcsönös biztosító pénztárak, részint magántársaságok útján. Igaz, hogy azok a vállalkozók, kik a biztosítást nem veszik igénybe, kényszerítve vannak az állami alaphoz való hozzájárulásra, amelyből szükség esetén a sérülteket kárpótolják. A biztosítás ezen ága összesen 64.000 műhelyt foglal magában. Az aggkori- és rokkantbiztosítás nagyban-egészben szintén önkéntes tevékenység műve. Csak a bányászoknál (mintegy 15.000-nól) van kény szerbiztosítás. A biztosítás

itt egy általános járadékpénztár útján, valamint az államilag elismert segély egyletek és a bányász-segélypénztárak útján történik. Az állam az összes biztosításokhoz évi 6 millió frankkal járul hozzá. A biztosítás ezen ága is széles körben van elterjedve és körülbelül a munkások felét foglalja magában.

Többször megkísérelték, hogy az egyes biztosítási ágaknál a kényszerbiztosítást honosítsák meg, de ez mindannyiszor sikertelen maradt. Az 1912. évi kamarai választások alkalmával a klerikális jelöltek megígérték, hogy gondoskodni fognak munkásbiztosító törvény létesítéséről.

A kormány csakugyan be is terjesztett erre vonatkozó javaslatot a kamarának, mely azt a múlt hónapban 83 szavazattal (57-en tartózkodtak a szavazástól) elfogadta. Az új biztosítási törvényjavaslat két részből áll: 1. A betegség- és rokkantság esetére és 2. aggkor esetére való biztosításból. Alapelv a belépési kényszer, mely kiterjed mindazokra a 16 évnél idősebb munkásokra és munkásnőkre, valamint mindkét nembeli alkalmazottakra, kiknek évi bére 2400 franknál a kevesebb. Emellett széles terjedelemben engedélyezi a törvény az önkéntes biztosítást. Kizárja ellenben s a rosszul fizetett munkásokat a biz-

tosításból azáltal, hogy a jövedelem minimuma is meg van állapítva, mely mellett a belépés lehetséges. A túlságosan kisjövedelmű munkások kategóriáján kívül kiesnek a biztosítottak köréből azok is, akik ma már bizonyos magasabb kort értek el.

A munkások hozzájárulása évi 24 frankot tesz ki, 12 frankot a betegség és 6-6 frankot a rokkantsági és aggkori biztosítás. 15 franknál kisebb hetibér mellett a járulékok is kisebbek. A munkaadók minden munkás után 7.60 frankot fizetnek, és pedig 2.2 frankot a betegség és rokkantsági és 3.60 frankot a betegség-biztosításért, amiből a rokkantsági biztosításért járó 2 frank elegendő fedezet esetén elmaradhat. Az állami hozzájárulás minden munkás után körülbelül 9 frankot tesz ki, ami 2 millió biztosításra köteles személynél 18 millió frank évi kiadást jelent. A biztosítást állami intézet, az általános aggkori járadékpénztár intézi, az állam által elismert kölcsönös biztosító-társaságok pedig szintén megmaradnak tevékenységük mellett.

A betegségbiztosítás által nyújtott előnyök: ingyenes orvosi gyógykezelés és gyógyszerek nyújtása, továbbá az átlagbér kétharmadáig menő pénzbeli segély a betegség ötödik napjától kezdve. Ezt a betegpénzt 3 hónap tartamára engedélyezi a törvény. Ezen idő után a beteget rokkantnak jelentik ki és ezentúl rokkantsági díjat kap, mely napi 1 frankot tesz ki. Speciális betegségekben szenvedők részére, így pl. tüdővészéseknek szanató-

riumokat rendeznek be, melyek építésére a kormány hat millió frankot irányzott elő. Gyerekágyas nők legalább 30 frank segélyben részesülnek.

Az aggkori nyugdíjra a betöltött 65 év jogosít fel. A nyugdíj összege mintegy 280 frank évenként. Ez a járadék kisebbedik abban az esetben, ha a biztosított a biztosításhoz legalább 49 éven keresztül nem járult hozzá. Ezzel szemben a járadékok emelése a hozzájárulások hosszabb tartamához képest nincs megengedve.

A törvényjavaslat tárgyalása alkalmával javaslatokat tettek arra nézve, hogy az akkori biztosítást ingyenesé tegyék, tehát a biztosítottak hozzájárulásait beszüntessék, felhangzott továbbá az a kívánság is, hogy a járadékokat felemeljék és más hasonló szociális szellemtől áthatott kívánalmak. Ezeket a reformjavaslatokat azonban a kamara visszautasította, aki azonban ismeri Belgium temperamentumos politikai életét, az előtt nem kétséges, hogy a munkásbiztosító törvények, még szociálisabb szellemű fejlesztésük és reformálásuk érdekében, hamarosan újabb törvényhozási tanácskozások tárgyai lesznek.

S. P.

Pénztárak a betegségélyezési járulók kulcs emelése mellett.

A betegségélyezésnek igazán szociális szellemben való végrehajtása mellett – amelytől eltérni a kialakult és még mindig szélesítő irányzatot követő judikatura mellett lehetetlen – a ma érvényes betegségélyezési járulékkulcsal igazán lehetetlen fedezni a jelentkező horribilis kiadásokat. Ezzel az árral a centralizált betegségélyezés nem tud

megküzdenni, s az áldatlan gazdasági helyzetétől eltekintve, – innen a folytonos deficit. A centrum, az országos pénztár ezt már korábban belátta, s előhozakodott, legalább részleges járulékfelemelési kísérlettel. Azok, akikre a nagyobb teher háramlott volna, nem fogadták el a javaslatokat. Ma már azonban az a helyzet, hogy maguk a helyi érdekeltségek is kezdik belátni, hogy a bevételek fokozása nélkül a további gazdálkodás lehetetlen. Ilyen megértő határozatot hozott elsősorban az újvidéki kerületi munkásbiztosító pénztár, amelynek igazgatósága, sőt a legszélesebb körű autonómiája is, kimondván, hogy szükségesnek tudják a járulék-kulcsnak 3%-ról 4%-ra való felemelését az újvidéki pénztár területén.

Hasonló gondolattal foglalkozik a fumei pénztár is, amely csak egyes iparágakra akarja a percentemelést kiterjeszteni.

Igazgatási, kezelési és munkás-kórházi költségvetés. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter jóváhagyta az országos pénztár igazgatási költségvetését. Ennek főtételei a következők. Rendes kiadások: a) személyi járandóságok 1,059.800 kor., b) dologi kiadások 293.200 kor. Nyugdíj hozzájárulás 28.500 kor. Rendes bevételek 60.000 kor. Eszerint az engedélyezett igazgatási költségek végösszege 1,321.500 kor. A tételek indokolásából kitűnik, hogy a miniszter az 1913-ban engedélyezett állásokkal szemben *törült 1 aligazgatói állást*, 1 segédtitkári, 7 fogalmazói és 2 segédfogalmazói állást. A napidíjak összegét 50.300 kor.-val emelte és törölte az összes illetmény szabályzatellenesen megállapított pótlókat. E miniszteri döntést az állami hivatal úgy magyarázta, hogy az engedélyezett összegből teleni kell az országos pénztár igazgatásával járó összes teendők ellátására. Ezzel szemben

az országos pénztár újabb miniszteri döntést provokált, s ebben a miniszter félreérthetetlenül elfogadta az országos pénztár álláspontját, kimondván, hogy a jóváhagyott igazgatási költségvetés az országos pénztár *csak ama teendőinek költségeit állapítja meg, amelyek az 1907: XIX. t.-c értelmében igazgatási költségnek tekintendők, az országos pénztár autonóm jogát tehát, hogy az érdekeltség által viselendő kezelési teendők költségeit külön kezelési költségvetésben állapítsa meg, nem érinti, s hogy ennek jóváhagyása az állami hivatal feladata.*

Első alkalom, hogy a miniszter elismeri a kezelési költség számla létezését, végetvetve az állami hivatal apró akadékoskodásainak.

Ezek után tehát a már fent ismertetett igazgatási költségvetésen kívül lesz kezelési költség számla is, aminek első, közvetlen következménye a tisztviselők megválasztása lesz. A választások első része még e hó folyamán fog megtartatni, a második része akkor, ha a kezelési költségeket a hivatal jóvá fogja hagyni.

A munkáskórház költségvetésének végösszege 425.627 kor. A napi ápolási díjak a tavalyi 3 kor. 99 fillérről 4 kor. 97-re emeltettek.

Az Országos Pénztár által a gyógyfürdőkkel (gyógyhelyekkel), gyógyintézetekkel s szanatóriumokkal kötött szerződéseknek jogi hatása a gyógyfürdő-, gyógyintézet- stb. segélynek természetiben való nyújtására. Érdekes álláspontot nyilvánított e kérdésben a s-i választott bíróság a F. M. J. igénylő betegsegélyezési perében hozott 1913. P. 1/17. sz. ítéletében. Az ítélet rövid tartalmát és a választott bíróság okfejtését itt adjuk:

Igénylő kérte a pénztárt, hogy Rozman gyógyhelyen való 4 heti tartózkodás tartamára részesítse őt a pénztár a szerződéses viszonyban álló Gleichenberg használatával járó

költségnek megfelelő pénzsegélyben, utóbb azt is kérte, hogy a grimmensteini szanatóriumban való 4 heti tartózkodás tartamára részesítse őt az icici-i fürdővel járó költségnek megfelelő pénzsegélyben. Mikor igénylő kérelmeit benyújtotta a pénztárhoz, már el is utazott, egyidejűleg a vonatkozó helyekre, a pénztár intézkedését be sem várta s mivel sürgős szükséggel a pénztár határozatának be nem várását indokolni nem tudta: a költsé megtérítés iránti kérelemnek a választott bíróság sem adott helyet, de a választott bíróság nem adott helyet az eljárás során előterjesztett s kétszeres táppénz megtérítésére irányuló kérelemnek sem (egyszeres táppénzt azonban az alábbi okból megtérített). A választott bíróság a sürgős szükség és jogos ok nélkül igénybe vett idegen gyógyintézeti kezelés költségeit még azon mértékig sem találta megtéríthetőnek, amennyibe a szerződéses gyógytényező használata került volna és pedig már csak azért sem, mert nincs elfogadható biztos mérték a tekintetben sem, hogy a szerződéses gyógyintézet használatbavétele esetén a gyógykezelés mennyi időt s mily elbánást igényelt s mennyi költségbe került volna. A választott bíróság ezt a jogi állásfoglalását a következőkre alapítja: Az O. M. B. P. a tagok egyetemének érdekében alakúit közjóléti intézmény, mely a fürdők és gyógyhelyek kedvezményében csak úgy részesítheti tagjait, ha a vele szerződéses gyógyintézetekkel szerződéses kötelezettségeinek megfelel s ebez képest az illető gyógyvállalatoknak bizonyos mennyiségű betegállomány rendelkezésre bocsátását biztosítja, amiből következik, hogy ha a tagoknak sürgős szükség és jogszerű ok nélkül jogukban volna más gyógytényező igénybevétele mellett a költségeknek egészben vagy részben való megtérítését igényelni, előállhatna az a helyzet, hogy a szerződéses gyógy-

intézeteket a beteg tagok és hozzátartozói a szerződéses mértékben fel nem keresvén, a pénztárra a tagok egyetemének nagy károsodásával oly zavarok következhetnének be a szerződés be nem tartása folytán, melyek végső eredményben^a gyógyintézetekkel való szerződés felbontására és az ezeknél élvezhető kedvezmények elvesztésére vezetnének és a pénztárt egyik leglényegesebb feladatának teljesítésében akadályozhatnák.

(Minthogy a kétszeres táppénz iránti igény érvényesítésében az egyszeres iránti igény is belefoglaltatik s minthogy a kérdéses gyógyhelyen s szanatóriumban való tartózkodás alatti munkaképtelenségét a vb. beigazoltnak látta: egyszeres táppénzt megítélt részére).

Az államkincstár által elvállalt igazgatási költségek megosztása a két biztosítási ág között. Az országos pénztár az államkincstár által 1907/8-1912. években elvállalt igazgatási költségeket az ugyanezen évek mérlegszámláinak ágazatok szerint való szétválasztásakor a kizárólag baleseti és kizárólag betegsegélyezési teendők ellátásával megbízott alkalmazottak járandóságainak arányában különíti el. E kulcs a következőképen alakul:

	Baleseti ágazat	Betegsegélyezési ágazat
1907/8	73·80 ^o / _o	26·20 ^o / _o
1909	61·44 „	38·56 „
1910	68·20 „	31·80 „
1911	75·97 „	24·03 „
1912	76·22 „	23·77 „

Részletfizetési kedvezmény a baleseti járulékokra. A. nehéz gazdasági viszonyokra tekintettel az országos pénztár igazgatósága eddig – bár alapszabályellenesen – részletfizetési kedvezményt engedélyezett a munkaadóknak, természetesen a zálogolás fentartásával és a fizetési készség teljes garan-

ciája esetén. A részletfizetési kedvezmény ideje múlt hó 31-én lejárt. Most az országos pénztár ezt a határidőt kitolta 1914. év október hó 31-ig.

A munkásbiztosítási tisztviselők egyesülete f. évi május hó 31-én tisztújító közgyűlést tartott. Az eddigi vezetőség helyére radikálisabb egyének kerültek s velük az irányzat kerekedett felül, mely azt követeli, hogy a munkásbiztosítási tisztviselők egyesülete fuzionáljon a magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak egyesületével. Az osztályharc alapjára helyezkedett egyesület mai formáját főleg a vidéki egyesületi tagok kifogásolják s élénken foglalkoznak a vidéki pénztári alkalmazottaknak külön egyesületben való tömörítésének gondolatával.

Ki tekintendő az 1907: XIX. t.-c. 50. §-ának 5. pontja szerinti keresettel nem bíró családtagnak?

Az Országos Pénztár egy konkrét eset kapcsán az alábbiak szerint döntötte el ezt a kérdést.

Ideiktatjuk a vonatkozó elintézés egész terjedelmében: „Az a kérdés, hogy valamely családtag a törvény 50. §-ának 5. pontjában említett *keresettel nem bíró* családtag-e, a felderülő esetek szerint külön-külön igényel elbírálást. Ez az elbírálás pedig a következő szempontok szerint történik. Figyelemmel a törvény 1. §-ának első bekezdésére, alapszabályaink 28. és 29. §-ának második bekezdésére, megállapíthatjuk, hogy a biztosított tagok között vannak olyanok, akik nem keresnek semmit és vannak olyanok is, akik maximálisan 8 koronát keresnek. Meg kell továbbá állapítani azt is, hogy a tényleges keresettel nem bíró tagok között nemcsak pl. inasok vannak, akik ha keresetük nincs is, de azért fenn tudják magukat tartani (a munkaadókkal

való megfelelő megyezés alapján), hanem vannak *más* egyének is, (lásza a törvény 2. §-a első bekezdésének 3-5 sorát), akik vagy nem kapnak fizetést, vagy csak igen keveset kapnak, *úgy* hogy abból magukat teljesen fentartani a legnagyobb valószínűség szerint sem, vagy alig képesek, de azért ezek *tagok*. Minthogy pedig nem képzeltető el, hogy a törvényhozó a törvény 50. §-ának 5. pontja szerinti családtagi minőség megállapításánál a számbajövő kereset szempontjából a családtagot más és súlyosabb elbírálásban kívánta volna részesíteni: azon kérdés, hogy valamely családtag a törvény 50. §-ának 5. pontja szerinti *keresettel nem bíró* családtagnak tekinthető-e, avagy nem, a tagokkal azonos szempontok szerint bírálendő el. Tehát ha a pénztári tag, valamely *hozzátartozója* (családtagja) foglalkozásban van és keresettel bír, *de nem biztosításra kötelezett foglalkozást folytat és ezen foglalkozásából folyólag legalább annyi keresete van, hogy ezen kereset alapján, ha biztosításra kötelezett foglalkozást folytatna s az ipartörvény szerinti munkaviszony megállapítható volna, tagnak volna tekinthető: akkor az ilyen családtag nem vonható a törvény 50. §-ának 5. pontjában érintett családtag fogalma alá, az ilyen családtag tehát, ha nem is keres annyit, hogy önfentartásáról teljesen önmaga gondoskodik, nem azonos a törvény 50. §-ának 5. pontjában említett családtaggal, az ilyen családtag tehát nem is segíyezhető.* Ha pedig az ilyen keresettel bíró és pedig legalább is *annyit* kereső *hozzátartozó, amennyinek* az alapján ő az I-VIII. napibérosztályok egyikébe sorozható, *bivtosításra kötelezett foglalkozásban van s a munkaviszony megállapítható,* s ez utóbbi a fennálló bírói joggyakorlat szerint megállapítható akkor is, ha az illető hetenként csak 2-3 napot dohro-

zik is s akkor sem egész napon át, feltéve azt, hogy ezt a körülményt, az üzem természete, illetve jellege, avagy pl. az alkalmazottnak időközönkénti betegeskedése idézi elő), akkor viszont *tagnak* tekintendő, akit *ez alapon* kell segélyezni betegség esetén. Ezek szerint tehát azt, hogy mely családtag segélyezhető, általánosságban eldönteni nem lehet, a felmerült eseteket mind külön-külön kell elbírálni az itt elsorolt szempontok figyelembevételével.

Igónyelhetők-e a pénztári gyakorlatban egyeseknek még kísérleti stádiumban levő s a közgyógyintézetekben még nem alkalmazott költséges gyógymódjai s gyógyszereszközei? E kérdésben nyilvánít véleményt a m-i választott bíróság a P. A. igénylő betegsegélyezési perében hozott 1914. 3/2. sz. ítéletében. Az ügyre vonatkozó tényállás és az ítélet indokai a következők: Igénylő neje méhnyak- és hüvelyrák betegségben szenvedett s orvosi tanácsra a mezothorium-gyógykezelést nyújtó Pajor-szanatóriumban kezeltette magát s a felmerült költségei megtérítését kérte. A pénztár a törvény 59. §-ára hivatkozással elutasította. A választott bíróság is elutasította, mert sürgős szükség nélkül a pénztárral szerződéses viszonyban nem álló gyógyintézetet vett igénybe. Ítéletében kiemeli a választott bíróság, hogy az 1907. XIX. t. c. 50. §-ának helyes értelmezése szerint kétségtelen ugyan, hogy a pénztár általában a költség mennyiségére való tekintet nélkül minden gyógy eszközt nyújtani köteles, mely a tag (családtag) veszélyeztetett élete megmentése, illetve egészsége gyökeres helyreállítása céljából szükséges, ámde viszont nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a pénztár, mely hivatva van tagjai összességének egészségét óvni és helyreállítani, nem lehet

hivatva arra, hogy egyeseknek még kísérleti stádiumban levő, a közgyógyintézetekben még nem alkalmazott (ezidő szerint kísérletezés céljából az egyetemi klinikán alkalmazott) nyerészekedésre alapított magángyógyintézetekben bevezetett s költséges gyógyszereszközöket nyújtani, melyek esetleg gyakran ismétlődött költséggel veszélyeztetnék azt, hogy a pénztár többi tagjainak gyógykezeléséből felmerült költségét viselhesse. A mezothoriumos kezelés tehát a pénztári orvosnak nincs megengedve, az egyedül e gyógymódra berendezett magángyógyintézetnek a pénztár terhére való igénybevétele kizárt, a fentiek szerint tehát a törvény 59. §-ának utolsó bekezdése – mely a nem szerződéses gyógyintézet igénybevételét sürgős szükség esetén megengedi – nem alkalmazható.

Mely betegségek tartoznak a bujakóros betegségek közé, amelyeknek kórházi ápolási költségeit az 1898. XXI. t.-e. értelmében a m. kir. államkincstár fizeti? E kérdésre kellő világosságot derít az Orsz. Pénztár egy konkrét esetben adott felvilágosításával. Az e téren fennálló ellentétes álláspontok eloszlátása céljából az Orsz. Pénztár választát szószerint közöljük:

„K-i pénztárnak 3236/914. számú felterjesztésére értesítjük a pénztárt, hogy orvosi ügyosztályunk véleménye szerint – a pénztár orvosi tanácsának véleményével ellentétben – bujakóros betegségek alatt – *amelyeknek* kórházi ápolási költségeit az 1898. évi XXI. t.-c. értelmében az államkincstár fizeti – értendők a következő megbetegedések:

1. gonorrhoea (kankó) és következményei;
2. bujakóros fekély (ulcus molle, ulcus Ducoy) és szövödményei (lymphadecatiis ingorialis);

3. bujakór (syphilis, lues, vérbaj) és szövődményei.

E betegségek kórházi fejlapját a közkórházak a min. rendelet értelmében „B” (bujakór megbetegedés) jellel látják el.”

A pénztári orvos biztosítási kötelezettség alá esik-e és mely esetben? E kérdést dönti el a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal a dr. F. F. igénylő betegségleyezési perében hozott 1912. P. 93/6. sz. Ítéletében, melynek tartalma a következő:

Ígyelő a nem pénztári orvos gyógykezeléséből, a külföldre (Wienbe) való utazásból felmerült gyógyköltségeket kérte megtéríteni, a pénztár sürgős szükség hiányában elutasította az igénylőt (sürgős szükség nélkül mellőzte a pénztár határozata értelmében való eljárást). A választott bíróság, noha a sürgős szükségét ő sem látta fenforogni, a költségeket részben megítélte. Az Állami Munkásbiztosítási hivatal az igényt elutasította, mert igénylő pénztári orvos a pénztárnak nem biztosításra kötelezett tagja. Ugyanis az orvos ezen foglalkozásánál fogva nem esik biztosítási kötelezettség alá, az orvos tehát csak mint pénztári alkalmazott (a törvény 1. §. 16. pontja) lehet a pénztár tagja. E tekintetben az Áll. Munkásb. Hivatal a következőket állapította meg: igénylő orvos a pénztárnak alkalmazott orvosa, de – noha fizetése 2400 koronán aluli, nem olyan alkalmazottja a pénztárnak, akire a törv. szerinti betegség esetére való biztosítási kötelezettség alkalmazható volna. Erre mutat: a törv. 1. §-ának egész szövege, megalkotásának előzményei: címe (ipari és ker. alk. bet. és baleset stb.). Ezek a körülmények azt mutatják, hogy a törvényhozó azokat kívánta a betegség esetére való biztosítás körébe

bevonni, akinek kizárólag vagy túlnyomólag azok a foglalkozások, munkák stb. képezik az élethivatásukat, főfoglalkozásukat, kizárólagos vagy túlnyomó részben való kereseti forrásukat, amelyek a törvény 1. §-ában felsoroltatnak. Ez alapon nem lehet biztosításra kötelezettek mondani egy 300 kor. évi fizetéssel dotált pénztári orvost, mert ez összeg csekélysége egymagában nyilvánvalóvá teszi, hogy a pénztár orvosi minőség sem kizárólag, sem túlnyomóig nem lehet igénylőnek élethivatása, főfoglalkozása, kizárólagos vagy túlnyomó részben kereseti forrása.

A taglétszám hatóságilag elrendelt apasztását jelenti Fejérmegye alispánjának kiadott következő rendelete: Több oldalról érkezett hozzázam panasz amiatt, hogy a székesfehérvári Kerületi Munkásbiztosító Pénztár a községi alkalmazottaknak betegség esetére szóló biztosítási járulékait annak ellenére is követeli, hogy a község képviselőtestülete az alkalmazottak részére betegség esetén illetményeiknek 20 héten át való folyósítását elhatározta. A munkásbiztosító pénztár e magatartásának indító okát abban látom, hogy a képviselőtestület egyszerű határozatát nem tekintheti intézményes biztosítéknak. De ha ez a biztosíték a község szervezeti szabályrendeletébe van foglalva, akkor a pénztárnak is el kell ismernie, hogy az 1907. évi XIV. törvénycikk szellemében a község ezzel mentesítve van a munkásbiztosító pénztárnál való biztosítás kötelezettsége alól. Utasítom tehát a községek előljáráseit, hogy szervezeti szabályrendeletükbe vegyék föl azt a rendelkezést, hogy az alkalmazottak illetményeinek folyósítását betegség esetében 20 héten át biztosítják.